

BES^eDA

E L E K T R O N S K A   K N J I G A

Anton Brecelj

Zdrav kolikor hočeš

Zdravnikovi spomini

O M N I B U S

BESeDA

Anton Brecelj

ZDRAV KOLIKOR HOČEŠ

*Tiskana izdaja je izšla pri
Mohorjevi družbi v Gorici leta
1938, pod psevdonimom
Bogdan Kazak. Mohorjeva je
takrat morala delovati pod
italijanskim imenom »Sodalizio
S. Ermacora«.*

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-503-2

---

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Vsebina

Sončni žarek in materin smeh	4
Čemu je bolezen dobra?	10
Prvo zdravljenje za silo	21
Zdravljenje po sili	32
Oče	41
Doktor Zamašek in drugo	50
Vse pretrpiš — če hočeš	58
Velika razvalina	71
Geto in drugo	81
Odvraten poklic	85
Težaven poklic	96
Žalosten in nevaren poklic	106
Črvad na korenu	118
Za nerojeno življenje	133
Z učenimi ljudmi je križ	146
Zdrav — kolikor hočeš	162

Sončni žarek in materin smeh

Hudo je bilo tistikrat pri naši hiši, hudo in pusto kakor še nikoli. Jaz, ki še nisem hodil v šolo, a sem bil že nekak glavar vedno glasni in lačni kopici manjših sorojencev, sem se živo zavedal težavnega položaja. Matere ni bilo na spregled že nekaj dni, ležala je menda bolna v gorenji sobi, kamor ni smel nihče od nas otročajeve niti pogledat. Pri njej se je mudila obilna in lepše opravljena žena, ki je večkrat prišla v hišo in si dala postreči zdaj z juho, zdaj s cvrtjem, zdaj s kavo in se večkrat pokrepčala z vinom, ki ji je moralo biti vedno na voljo. Do nas je bila ta žena čemerna, iz hiše nas je podila, kadarkoli je prišla dol. Ko sem jo hotel vprašati, kdaj pride mati v hišo, me je presekala s tako rezkim: »Zgini, smrkavec!« da sem onemel navzlic veliki skrbi in radovednosti.

Tiste dni je bila pri nas Reza Matajkcova, priletna deklina, ki je oskrbovala kravo v hlevu, šarila po hiši in kuhala. Ni bila napačna ta »teta«, molčala je ves dan, na naša vprašanja je skomizgnila z rameni, ni nas svarila ali tepla, tudi ne ko smo razbili veliko lončeno kozico, ki nam jo je dala »postrgati«. A kuhati ni znala kakor naša

mati. Jutranji močnik je kar zbadal v ustih, opoldanja skuhnja je bila tako čudnega okusa in večerna polenta polna surovih »strukeljcev« nepredelane in neprekuhanne moke, da smo puščali v skledi jedi, kar se pri nas poprej ni dogajalo. Kako je bilo tiste dni v izbi, kjer smo bili otročaji nastanjeni in samim sebi prepuščeni, sam Bog vedi, Reza se ni utegnila zanimati; ona žena pa, ki je ob kriku najmlajšega bratca, ko je padel z edine skupne postelje, vtaknila nos v izbo, je menila, da je v ciganskem šotoru lepše ko v naši izbi.

Težko mi je bilo vse ozračje v hiši, ki se je zdela brez matere tako prazna, pusta in odurna. Najbolj pa me je splašil oče, ki je taval po hiši in okoli voglov zamišljen in molčeč, dasi je bila hiša sicer polna njegovega glasu in petja. Nič nas ni svaril ali opominjal, samo zjutraj in zvečer nam je molitev podaljšal z zamolklim glasom: »Še en očenaš za bolno mater!« Njegov vedri obraz se je ves nagubal, oči so mu strmele kar v prazno; ko smo jedli, je odšel k materi; če in kje je spal tiste dni, ne vem.

Koliko dni je trpelo to neznosno stanje, ne vem več, morda tri dni, morda več, a bilo je neznansko dolgo. Zdelo se mi je, kakor da je noč zagrnila našo hišo in da so se nad njo zgostili črni grozonosni oblaki, preteč nam s pogubo. Vedel sem že toliko, da bi mi otroci ne mogli živeti brez matere, na očetu sem pa tudi dovolj videl, kako mu je zašla materina bolezen v živo.

Spali smo še, ko me je zbudil osorni očetov glas iz hiše, kjer se je razgovarjal ali pravzaprav prepiral z ono zoprno ženo, ki se je kakor v strahu potihoma opravičevala, on pa jo je zdelaval kakor nas paglavce. Toliko sem razumel, da ji je očital, da bo ona kriva materine smrti in da pojde po zdravnika. Drugi moji tovariši so še spali, jaz sem potihoma smuknil s postelje in v hlače. Hitel sem za očetom, ki je imel na sebi praznji suknjič in novi klobuk kakor za k maši. Videl sem ga zaviti k sosedu, živinskemu prekupcu in mešetarju. Čez dolgo časa je prišel iz hiše in zagledavši me rekel nenavadno mehko: »Domov pojdi in Rezi pomagaj! Drva ji nosi in po vodo hodi na studenec!«

Vrnil sem se domov, kamor je že prispela Reza. Brž sem ji nanosil drv za ves dan in napolnil oba škafa z vodo, nato sem stekel oprezovat na grič, od koder se je videla vaška pot tja do trga. Dolgčas mi je bilo in lačen sem bil, da sem obiral in žvečil robidnice, ki se jih nisem dotaknil ne doslej in ne poslej. Po klancu navzdol sta prištorkljala dva možaka, naša soseda, prekupec in mlinar. V robidovju čepeč sem poslušal njun razgovor.

»Iz postelje me je spravil siromak,« je pravil mešetar. »In ni dal miru, da sem mu posodil deset goldinarjev. Za zdravnika trati denar ta bedak, ko ga še kmetje ne kličejo nikoli.«

»Nikoli ne boš več videl goldinarčkov,« je pristavil mlinar. »Kje naj jih vzame?«

»Vem, da ne vrne denarja, a odslužiti ga bo moral. Dvakrat ali trikrat ga vzamem s seboj v Ljubljano, da mi bo vole gnal v Gorico, in na jesen mi obrne zimsko suk-njo,« se je hehetal mešetar.

»Od strele, kako si navihan!« je priznal s spoštovanjem mlinar.

Ta pogovor je vplival name, kakor bi me kdo tolkel z batom po glavi. Naš oče, ki je bil v vasi najbolj učen, saj so nosili k njemu pisma od sodnije in drugih kanclij, da jih je prebral, tudi če so bila nemška, in jih tolmačil in nanje odgovarjal, naš oče, ki se je znal razgovarjati z vsakim gospodom in tudi gospodom delal obleke, naj bo teh zarobljenih možakov hlapec!

Kaj vse se je takrat vršilo v meni, ne vem več. Vem pa, da sem prevzet od dogodkov zaspal v robidovju na griču. Zdramilo me je ali toplo sonce, ki je peklo glavo, ali razgovor dveh mož, ki sta hitela po klancu navzgor. Eden je bil naš oče, ki je nosil dolgo črno torbo v rokah, na njegovi desni drug, visok gosposki človek, gotovo zdravnik. Stekel sem po bližnjici pod vrtovi domov in naznanil zdravnikov prihod. Reza se je ustrašila, zakaj odkar ona pomni, še ni bilo zdravnika v naši vasi.

Prišla sta in odšla v sobo. Oče se je kmalu vrnil v hišo in nas zapodil ven. Drugi so se raztepli po vasi, jaz sem

prežal pri vratih. Reza je kuhala ne vem kaj, oče je prenašal sklede s kropom. Sesedel sem se na prag in vno-
vič zaspal, naslonjen na podboje vrat.

Zdramila sta me ista dva možaka kakor na griču, zdravnik in oče. Zdravnik je odhajal, oče ga je hotel spremljati in mu nesti torbico, kar je zdravnik odločno odklanjal, češ da je navajen nositi svoje stvari sam. Govoril je jezik, ki ga nisem prav razumel, a dobro sem razumel očetov obraz, ki je bil čisto izpremenjen, veder in razigran kakor na sveti večer, ko nam je pel stare bo-
žične pesmi. Prijazno sta se prepirala tja do kraja hiše, kjer je naše dvorišče prehajalo na vaško pot in je zdravnik, stisnivši očetu roko, odkorakal proti trgu sam.

V našo hišo je po toliko mrkih dnevih prisijalo sonce. Matere ni bilo še k nam, tudi mi otročaji nismo še smeli k njej v sobo, a že tisti dan je prešla vsa mora od naše hiše. Oče se je prijel dela, ona žena se je še tisti dan odpravila od nas in se vračala samo za kratek čas nekaj dni; tudi Rezi je šla kuha bolje izpod rok, zakaj skleda se je pri jedi izpraznila do dna kakor nekdej.

Zvečer smo sedeli otroci pod oknom gorenje sobe, ki je bilo po tolikih dneh zopet odprto, in si ponavljali zgodbe zadnjih dni. Takrat se mi je zablislilo v glavi in sem rekel svoji dve leti mlajši sestrici: »Veš, Micka, ni-
koli ne boš moja kuharica!«

»Kako ne?« je užaljeno odvrnila Micka. »Saj si mi obečal, da me vzameš za kuharico k sebi, ko boš gospod!«

»Ko pa ne bom gospod!«

»Ne boš gospod? Saj smo tako zmenjeni!« se je postavila sestrice.

»Zdravnik bom, da veš!« sem svečano zatrdil.

»Hi, hi, hi,« se je oglasil od zgoraj pristrčni materin smeh, ki bržkone ni bil mišljen kot zasmeh, a se je kasneje izkazal kot materin blagoslov.

* * *

Ko sem odraščal, ni bilo več tistega zdravnika v našem kraju. Odšel je v daljno svojo domovino in dosegel kot odličen zdravnik velike uspehe in visoke časti. Čez dobrih trideset let po opisanem dogodku se je vrnil na obisk v naš trg, ki je bil prvo njegovo torišče in kjer se je takrat poročil z domačinko, bližnjo sorodnico moje žene. Od srca se je smejal dobri mož, Rusin, moji zgodbi, kako odločilno je nevede posegel v potek mojega življenja.

Čemu je bolezen dobra?

Drzni očetov načrt se je zmajal v temeljih. Spravil me je v ljubljanske šole, ko je že sam začel bolehati. Že prej nam je predla trda, ko je bil še zdrav in jaz še nisem bil v šolah, kasneje pa so se ponavljale stiske doma in pri meni v Ljubljani skorajda neprestano.

Za deset goldinarjev na mesec se je takrat dobilo v Ljubljani za dijačka prav skromno stanovanje s preprosto domačo hrano. Moj oče tega ni zmozel nikdar. Našel mi je stanovanje in zajtrk za štiri in pol goldinarja, ki jih niti redno ni plačeval. Na kosilo in večerjo sem hodil v ljudsko in dijaško kuhinjo. Kosilo je stalo deset krajcarjev, imel sem pa za kosilo in večerjo skupaj na voljo samo sedem krajcarjev. Navadno sem že opoldne zajedel vse in odhajal iz kuhinje, ko bi bil najrajši še jedel naprej, ko bi kaj imel; za zvečer pa ni ostajalo nič. Kako se mi je prilegel kak ostanek kosila ali večerje mojih treh tovarišev sostanovalcev, ki so imeli pri gospodinji hrano. Žal, da jim je malokdaj kaj ostalo. Spominjam se, da sem o prostih dnevih hodil stikat na njive za Sv. Krištofom, kjer je ostala kaka repica ali korenček, drugič sem se potikal po Golovcu in iskal kostanja, ki sem ga užival

surovega. Na zimo se mi je odprl nov vir. Hodil sem semeniščnikom snažit čevlje, za kar sem dobival redno kos kruha in časih celo kako jabolko. Kruleči in tolikrat boleči trebuh in neznansko domotožje sta me napravila iz živahnega dečka plašnega cmerljivca, ki je bil kaj priljubljena tarča ne baš dobrohotnim dovtipom svojih razposajenih tovarišev.

Z nebistvenimi spremembami — v prvi šoli sem dobil štipendijo 20 gld. na leto, dva meseca na šolsko leto je torej skromno šlo — sem okušal bedo od vseh strani do pete šole. Stanoval sem pri gospodinjah, ki za tisto pičlo plačilo niso utegnile bogve koliko gledati name, tudi družba, ki sem se v nji gibal izven šole, ni bila primerna, v marsičem celo kvarna. Nekdaj dober in pobožen deček sem se razvijal v malopridnega pobalina. Spočetka sem izhajal v šoli brez pomoči prav lahko, a z vsakim razredom teže. Hlastno požiranje tistih neumnih knjižur, ki razvnemajo že itak razvneto domišljijo, klatenje po okolici s tovariši, ki so se odlikovali v nerednosti in potuhnjeni upornosti proti vsemu, kar je bilo v zvezi s šolo, občudovanje in posnemanje starejših dijakov »svobodomislecev«, ki so v nas mlajših iskali privržencev za svoje prevratne »misli« o svetovnem nazoru in se izkazovali v razbrzdanostih, vse to je vplivalo name bolj kot oče in dom, kjer sem preživljal počitnice in se telesno krepil, a duševno izgubljal vez z njimi. Z

žalostjo je opazoval oče moje odtujevanje od doma in domače miselnosti in se zaman trudil, da prepreči grozečo nesrečo — popolno izprijenje svojega študenta, kar so mu škodoželjni občani napovedovali, češ, »iz nič ne more priti nič!«

* * *

Bilo je sredi grudna, ko sem bil pri predstavi v čitalniški dvorani. Kaj so igrali, ne vem več. Pač pa vem, da sem prišel ves poten radi silne gneče v zimski mraz in da sem doma na stanovanju še dolgo trepetal v postelji. Konec tedna sem obolel, gospodinja me je podila iz postelje, češ da lenarim, zvrtilo se mi je, če sem se dvignil iz postelje. Pet ali šest siromašnih dijačkov nas je bilo v sobi, ki je bila brez okna na prosto. Ležal sem tam dva, tri dni skoraj brez zavesti do jutra, ko so se odpravljali tovariši v šolo, z veselim poudarkom, da zadnjič pred božičnimi počitnicami.

Z neznanskim trudom sem se na veliko veselje svoje gospodinje »dijaške matere« oblekel ter šel v šolo, kamor sem prispel z enourno zamudo. Profesor me je ozmerjal in me, ko je bržkone sprevidel moj položaj, napodil domov. Domov prišedši sem se oblečen vrgel na posteljo in ždel kakor v nezavesti. Tovariši so prihrumeli na stanovanje po končani šoli in odhajali domov na počitnice, jaz pa sem ležal kakor klada. »Zgani se, ali do-

mov ali v bolnico!» mi je velela gospodinja. O kako rad bi šel domov, a do doma je trebalo takrat tri ure z železnico in štiri s poštnim vozom!

Spomnil sem se, da zdravnik »tam za vodo« rad pomaga dijakom. Zatekel sem se, ne, opotekajoč sem prišel k njemu s prošnjo, naj mi pomaga s kakšnim zdravilom, da pojdem domov. Dobrosrčni zdravnik mi je napisal listek in rekel, naj grem z njim v bolnico, kjer mi najhitreje pomagajo. S težkim srcem sem se napotil tja. Oprijemajoč se v Zvezdi kostanjev in naslanjajoč se ob zid sem prišel v eni uri z Brega, kjer sem stanoval, na Dunajsko cesto, kjer je stala stara deželna bolnica, ko se je mračilo.

V veži sem se zgrudil. Zavedel sem se leže v veliki dvorani, ko me je preiskoval mlad zdravnik. Kaj je naročil, nisem razumel, dobro pa sem slišal, da naj mi dajo piti, kolikor hočem. Čez dolgo, dolgo časa sem dobil četrtno litra limonade, ki sem jo izpil na dušek. Zaprošil sem je še, a od mize sredi dvorane se je oglasil rezek odgovor v nemščini: »Počakajte do jutri zjutraj!« Ozrl sem se tja in opazil visoko in močno postavno usmiljenke, ki me je strogo pogledala. »Vsaj vode mi dajte, kakor je naročil zdravnik!« — »Mir!«

Takrat je bilo okoli šestih zvečer; delili so večerjo, ki se zanjo nisem zmenil. Moledoval sem za kakršnokoli pijačo, najrajše vodo. Stroge besede sestre usmiljenke

me niso mogle zadržati, da ne bi zlezal k sosedu in mu izpil, kar je imel tekočega na omarici. Kmalu se je pojavil močan človek, ki je dobil od sestre naročilo, naj me drži v postelji zlepa ali zgrda. V moji duši je vzkipeel besen, a onemogel gnev. Ko se je sestra kam oddaljila in je moj stražnik zadremal, sem se splazil do sosedov in izpil vse. Proti jutru sem trdno zaspal in imel mučne sanje: Od doma so mi poslali jabolka, orehe, potice in slične božične dobrote, a tista brezsrdna okrutnica, se mi je zdelo, je prestregla pošiljatev ter jo pridržala zase, češ da me mora kaznovati zaradi upornosti. Bil je že svetel dan, ko so me zbudili; bila je glavna »vizita«. Primarij dr. B. je po nemško zaklical: »A ta je tisti nemirni duh, ki ni dal spati vsem drugim v dvorani? Odgrnite ga!«

Od strahu sem kakor okamenel.

»Za božjo voljo, študent ima škrlatico! Proč z njim!«

Kmalu sta prišla dva možaka s pokrito nosilnico v dvorano. Tisti trenotek se mi je zbledlo v glavi. Bil sem uverjen, da me hočejo spraviti v mrtvašnico. Obupno sem se branil, hotel uteči v sami srajci, a kmalu sem ležal na nosilnici, trdno privezan nanjo z močnimi jermeni. Pokrili so me s pokrovom, ki je imel na vsaki strani okence. Nisem se mogel ganiti, a zato sem tem bolj tulil ko ranjena zver in klical na pomoč ljudi, naj vendar ne puste pokopati živega, nedolžnega človeka. Dolga je bila pot na Poljane, kjer je bila nizka hišica tik Marija-

nišča takrat v rabi kot kužna bolnica, jaz pa sem bil prepričan, da me neso k Sv. Krištofu v mrtvašnico. Polagoma sem onemogel in zaspal.

* * *

Proti večeru sem se zdramil v nizki sobi s tremi posteljami, ko so prinesli na sosednjo posteljo odraslega človeka, ki je zastokal in obležal ko vreča krompirja. Obe okni sta imeli spodaj motna stekla, da se ni videlo ven. Uverjen, da sem v mrtvašnici, sem se vendar hotel prepričati, kako je z obližjem in kako bi se dalo pobegniti, saj svetega večera pač ne bi rad preživel pri Sv. Krištofu! Šel sem k oknu, a bilo je ne vem kako zaklenjeno, da se ni dalo odpreti. Vzpel sem se, da bi pogledal skozi gornje prozorno steklo, pa sem telebnil vznak in obležal pod oknom.

V sobo je prišla mlada in krepka sestra strežnica z manjšim pokrivalom, kakor ga imajo usmiljenke, me kar pograbila in nesla v posteljo kakor otroka. Prišel je mlad zdravnik in mi lepo prigovarjal, naj bom kot dijak pаметen in ubogljiv tudi nasproti sestri; zapiše mi dobro zdravilo, ki da mi kmalu pomore. Pri sosedu je bil njegov obisk kratek, z roko je dal znamenje, naj ga odneso, kar mi je dokazovalo, da bom tudi jaz kmalu pokopan.

Čez čas se je sestra vrnila in mi v težko umevni nemščini razlagala, kako naj jemljem temno rdeče zdravilo, ki ga je prinesla s seboj. Vzel sem stekleničico in jo v divjem srdu treščil ubogi sestri v obraz, da se ji je na čelu, na srečo s čepico zavarovanem, razbila in ji je zdravilo in morda tudi kri zalila obraz. Odleglo mi je in mirno sem zaspal poleg mrliča.

Kaj vse sem še počel tisti sveti večer, ne vem več. Kasneje so mi pravili, da so me tisto noč pogrešili in me naposled našli na dvorišču, ležečega v sami srajci v kupu zmrzlega snega in imeli mnogo opraviti z menoj, da so me ogreli.

Na božič popoldne me je zdramilo drobno zvončklaanje pred vrati, v sobo je stopil duhovnik, noseč sv. zakramente. Tisti trenotek sem se popolnoma bistro ovedel svojega položaja. Spoved je šla prav počasi, na vsako vprašanje sem po daljšem premisleku odgovarjal točno, prejel sem sveto popotnico, sv. poslednje olje in papežev blagoslov pri čisti zavesti. Po končanem obredu se je duhovnik še razgovarjal z menoj. Prosil sem ga lepo, naj mi vendar pove, če zares moram umreti. »Hudo si bolan, a dokler dihaš, upaj (to je povedal po latinsko) in moli: Zgodi se Tvoja volja!«

Kmalu po duhovnikovem odhodu je prišla druga strežnica v sobo in mi prinesla kave. Zgrabil me je besen gnev in znova sem pobledel. Koliko dni je trajalo to sta-

nje, ne vem iz svojega spomina, ker se dogodki tistega časa niso vpisali v moje možgane ali pa so bili iz njih radi boleznimi izbrisani.

* * *

Prijazen mož je sedel pri moji postelji in me z novoletnim voščilom budil. Zastrmel sem okoli sebe, vse mi je bilo znano od prej, a vse tudi novo in prijazno, v sebi nisem čutil nikakih težav ali neprijetnosti, pač pa neko blagodejno spočitost. Predstavil se mi je kot predstojnik te zasilne bolnice in mi povedal, da sem kakor čudežno preстал hudo bolezen; ves teden da sem bil v nezavesti in vsak dan so pričakovali moje smrti. Pred dvema dnevo ma da je bil moj oče tukaj in hotel po vsej sili k meni. Iz usmiljenja do obupanega očeta mu je dovolil samo kratek pogled name izza vrat, danes pa mu da sporočiti, da sem preстал glavno nevarnost, in me je še vprašal, ali naj pristavi še moje pozdrave in novoletna voščila.

Nisem, vedel, kako naj se dovolj zahvalim blagemu zdravniku — bil je Nemec dr. D., ki se je preselil na odlično službo v Salzburg, pustivši v Ljubljani najlepše spomine za seboj — saj se mi je jezik zapletal in se še znanih navadnih nemških besed nisem mogel domisliti. Vsak dan mi je prinašal novice, pogostoma tudi jabolko ali pomarančo.

Ležal sem sam, prinesli so v sosednjo sobo bolnika, ki je kmalu umrl. Zdravnik mi je povedal, da bom moral najmanj še dva tedna ležati in potem še dva tedna ostati v bolnici po predpisih, ki jih sam ne sme spreminjati. Lotevalo se ime je strašno dolgočasje.

Prosil sem sestro strežnico, Madžarko, ki je bila navzlic mojemu besnemu napadu na sveti večer zelo prijazna z menoj, naj mi preskrbi kakšno berilo. Prinesla mi je debelo knjigo »Življenje svetnikov« v nemščini. Pogledal sem napis in zagnal knjigo na sosednjo posteljo, rekoč: »Kaj nimate drugega berila?« »V tej hiši ne, razen molitvenikov,« je odgovorila sestra ter pustila knjigo na postelji. Tisti in še drugi dan je ležala knjiga nedotaknjena.

Drugi večer po večerji sem pa začel knjigo listati in si ogledovati številne čedno izdelane slike, tu in tam sem prebral tudi kak odstavek. Tretji dan sem se že vtopil v branje. Vso, nad tisoč strani obsežno knjigo sem predelal, nekatera poglavja dvakrat in celo trikrat. Ni mi bilo več dolgčas, zakaj branje je rodilo toliko novih, dotlej popolnoma neznanih misli in pobud v meni, da sem začel resno premišljevat o največjem nepoznancu, o sebi, prvič v življenju. Ob tolikih zgledih mi je postala očitna zgrešenost dotedanjega življenja; v nemotenem miru na Poljanah so zorevali v meni trdni sklepi za novo življenje, ki naj bo čisto drugačno od prejšnjega.

Težko mi je bilo slovo od očetovsko dobrega zdravnika in od sestre, ki mi je bila kakor duhovna mati naklonjena, a vendar sem hitel z veseljem nazaj v življenje.

Odločno sem se odtegnil svoji prejšnji tovarišiji, njenim burkam, nerodnostim in grehotam; sramotenje bivših prijateljev me ni zadevalo več v živo, z vedrostjo sem se jih otepal. Iskal pa sem in kmalu našel ožjih stikov s pokretom za obnovo našega kulturnega in javnega življenja.

Tudi v šoli je bilo v kratkem drugače; ta in oni profesor me je pohvalil, kar se poprej ni dogodilo že nekaj let. Videč mojo resnost in prizadevnost so mi profesorji sami od sebe naklanjali poučevanje premožnih nižješolcev. Kmalu sem se gospodarski tako opomogel, da sem si izbral pri dobri gospodinji stanovanje z dobro hrano. Ko sem drugo leto dobil večjo stipendijo (106 gld. na leto), sem prihajal na počitnice domov samozavesten, ker nisem bil več sestradan in raztrgan, pač pa sem prinašal temu in onemu kaj in še očetu včasih dal kak petak ali desetak »za stroške z mano«. Tisto napeto razmerje med očetom in menoj se je razvedrilo; ko sem končaval gimnazijo, je občeval z menoj kakor s prijateljem in mi vse zaupal.

Ko gledam danes nazaj na dogodke, ki sem jih preživljal pred 40 leti, se jasno zavedam, da mi nebo v vsem

življenju ni naklonilo večje sreče od one bolezni v peti šoli, ko sem že naglo drsel v življenjski prepad.

Prvo zdravljenje za silo

Bil sem doma na počitnicah tik pred zadnjima strogima izpitoma, ves zatopljeni v učenje in ponavljanje. Ta in oni izmed vaščanov in vrstnikov je prišel, da bi se okoristil z mojim »doktorskim« znanjem, a jaz sem vztrajno odganjal vse, češ da še nisem zdravnik, in če bi tudi kaj znal, nimam pravice, da bi zdravil.

»K Žokovim stopi pogledat!« mi je rekla mati, ko sem prišel zajtrkovat. Vznejevoljen radi motenja sem odvrnil:

»Saj veste, mati, da ne maram hoditi po hišah!«

»K Žokovim pojdeš, kakor sem obljubila njej, ne zavoljo petelina, ki ti ga je prinesla, pač pa zavoljo sile v hiši!«

»Kaj pa se je zgodilo?«

»Stari in mladi sta se stepla in skoro da pobila, mladi leži v nezavesti, stari pa ne more več dihati!«

»Pa bi vendar poslali po zdravnika v trg! Kaj čem jaz, ki nimam priprav!«

»Boš že kako pomagal! Po zdravnika pa ne marajo, ker vedo, da bi kmalu za njim prišli orožniki v hišo in da bi se zadeva končala na krvavi sodbi v Ljubljani.«

»Mati, ne morem, ker se ne smem vtikati v tako nevarne reči!«

»Kar pojdi, saj si človek! Vsaj poglej in svetuj, če že ne moreš pomagati!«

Nisem se dalje upiral materini želji in sem se napotil k Žokovim, ki so imeli hišo na drugem koncu vasi.

Poznal sem to hišo kajpada že od nekdanj, a bila mi je zoprna radi gospodarja, ki je bil že nam otrokom znan kot svarilen zgled zapravljevca in pijanca. Na Žoka me je vezal spomin posebne vrste: Poročil se je pri sosedovih, ko sem začel hoditi v šolo. Po starem običaju smo vaški otroci »šeškali,« to je med poročno gostijo prežali, da nas doleti kaj dobrega. Mene je že doletelo, zakaj ženin Žok je prišel bolj vinjen kot vsi drugi svati na dvorišče z velikim vrčem vina v roki in nam otrokom silil pijačo, ko smo vendar pričakovali cvrtja ali sladkarij. Jaz sem se vina branil, ker mi je bilo zoprno. »Na, pa kadi, če ne maraš piti!« je rekel vinjeni ženin in mi vteknil ogorek svoje smotke v usta. Jaz sem zares nekajkrat potegnil, menda se mi je zdelo imenitno, a kmalu se mi je začel obračati prazni želodec v veliko zabavo ženinu in ško-doželjni družini na dvorišču. Domov so me nesli; drugi dan sem bil v šoli kaznovan z avoljo pohujšljivega obnašanja s tem, da sem bil kot prvi vpisan v »črno knjigo«.

Ta in še drugi spomini na Žokovo življenje so se mi obnavljali, ko sem korakal proti njegovemu domu. Tona Žok je bil edinec na veliki kmetiji; očeta je izgubil mlad, mati mu je bila mehka žena, ki je svojega Tončka zmalčila, češ kaj bi se gnal, ko bo lahko živel od tega, kar imamo. Tona je odrasel v brezdelju, celo vojaške dolžnosti je bil oproščen kot edinec matere vdove. Kmalu se je poročil s sosedovo Franco, ki je bila zelo pridno in razumno dekle. Žok je kmetoval le malo let, zakaj zlezel je v dolgove, ker mu kmetija ni hotela nesti, kar je potreboval za pohajkovanje ob delavnikih. Odločil se je za boljšo pridobitno panogo, ki mu je bila od nekdanj pri srcu. Nabavil si je močne vozove za prevažanje hlodov in oglja iz gozda v mesto, kupil vole in najel hlapce, sam pa je s konjičkom v novem koleslju vodil in nadziral svoj promet; vse gostilne in krčme od Hrušice in Javornika do Gorice in v Furlanijo so bile polne njegove podjetnosti. Ta doba Žokovega gospodarstva je bila tudi kratka; prodali so mu vole, konje, vozove in večji del kmetije; žena Franca si je na podlagi vknjižene dote in pomoči z doma rešila hišo in nekaj zemljišča okoli nje kot lastnica. Žok pa je bil ob vse.

Šel je v bližnjo tovarno predilnico in se zadal za težaka, ki jih takrat niso plačevali prav slabo. Poznal sem nekaj njegovih vrstnikov, ki so se z družinami preživljali in se celo gospodarsko opomogli z dnino okoli enega

goldinarja. A Tona Žok ni dolgo zdržal; že čez nekaj tednov je prišlo do preloma, ki je izzval splošno pozornost v vsej okolici in so mi ga pripovedovali kot izrednost. Ravnatelj je poklical Žoka predse, mu vpričo delovodje predočil vse nerednosti in zanikrnosti, češ da prihaja zjutraj prekasno na delo, da se med dnevom skriva in da ga večkrat najdejo v skladišču spečega na svežnjih bombaža ali v zabojih za odpremo preje, in ga vprašal, ali se namerava poboljšati v bodočnosti. Tona Žok ni bil nikdar v zadregi, tudi takrat ne. Mirno je odgovoril ravnatelju: »Vidim, da ste se zmotili v meni, a vedite, da sem se še bolj jaz v vas. Pri vsaki kaj vredni kmetiji živi po en človek tudi brez dela, vaša velika tovarna, kjer vam dela štiri sto pridnih ljudi, pa ne more ‚ravnati‘ niti enega postopača! Zdravi ostanite!«

Mirno je Tona Žok vzel svojo delavsko knjižico, jo raztrgal na kosce in odšel v krčmo. Živel pa je tudi nadalje zvest svojemu življenjskemu načelu, kakor ga je izpovedal. Kot mešetar se je potikal po semnjih, lazil z mesarji ali žagarji, kadar so hodili iskat blago okoli kmetov, posredoval pri vinskih kupčijah, živel po gostilnah in krčmah; kadar je bil čisto zdelan in »suh«, je prihajal domov, kjer se je prespal in najedel. Franca ga ni ne vabila ne odganjala. Molče je garala noč in dan, da je oskrbovala kopo otrok še dovolj dobro; celo možu je kupovala, kadar se ji je zdel potreben, zdaj srajco, dru-

gič čevlje, včasih celo obleko. Tako so potekala zadnja leta v miru, da se o Žokovih ni več govorilo.

V te spomine in misli zatopljen sem stopil pred Žokovo hišo. »Hvala Bogu, da ste prišli,« me je na pragu pozdravila Žoklja, prava korenjakinja po postavi in z moškimi potezami v obrazu. »Ne ustrašite se preveč; kar stopite v našo revščino, ki je od včeraj še jama razbojnikov povrhu!«

»Kaj se je pripetilo?« sem oprezno poizvedoval, sedši na klop za ognjiščem, kjer je v kotliču nad ognjem leno žuborela voda; pristavljen je bil tudi velik pokrit lonec.

»Menda se je včeraj naši stari pokori zmešalo ali pa so ga tiste pijanske pijavke nahujskale, da je prišel domov kasno, ko smo že odmolili rožni venec, in ves divji, kar ni njegova navada, in s silo zahteval denar, ki sem ga včeraj dobila za prodano junico, češ da mora danes na semenj v Gorico. Nisem mu hotela nič dati, saj sem morala prodati junico samo zato, da nas ne bodo rubili radi fronkov, ki jih nismo plačali že drugo leto. On pa je besnel, treskal lonce, kozice in vse, kar mu je prišlo v roke, in metal vame. Punci in manjši otroci so pobegnili iz hiše, ostal je samo starejši fant Tone, da bi me branil pred divjakom. Prigovarjala sva mu zlepa, naj gre leč, on pa je kričal na fanta, naj izgine, da se bo sam razgovoril z menoj, zagrabil za železno glavnjo in udaril fanta po glavi, da je kar zaječal in se zgrudil. Mene je pretres-

lo, da sem obstala. Videč pa, da je zverina zamahnil tudi proti meni, sem ga pahnila nazaj, da je telebnil z ognjišča in obležal. Priklicala sem puncu, da smo spravili oba v posteljo; fant komaj še diha, stari pa kar cvili in ječi. Pojdite in pomagajte, da ne bo nesreča še hujša!«

Pred menoj je šla v sobo in snela plahto z okna. Na široki postelji sta ležala oče in sin; oče se je vzdramil in začel milo javkati, sin pa se ni ganil. Lotil sem se sina, ugotovil, da ima prebito lobanjo in krvavitev na možgane. Od tod nezavest, sicer pa se mi njegovo stanje ni zdelo obupno. Z mnogo večjim trudom sem pri očetu dognal, da ima zlomljena tri rebra, krvavitev v prsni in ranjena pljuča, zakaj pri vsakem globljem dihu je zaječal in z muko kašljal krvave pene.

Žoklja mi je spretno pomagala pri mojem oprasku in vprašuje strmela vame. Vrnila sva se v hišo, kjer sem jo prosil, naj pokliče zdravnika, ker jaz vendar ne morem prevzeti odgovornosti za življenje dveh poškodovancev. Mirno je poslušala moje mnenje in odločno rekla:

»Fant je mlad in se že izliže. Tudi stari burkež ne pogine še zdaj, preveč nam jih je nakuhal, da bi se izmuznil kar na lepem; potreben je še dolge pokore. Vso odgovornost prevzamem jaz, vi pa pomagajte! Preskrbite zdravila in vse drugo, kar jima treba, da ozdravita!«

Denar, ki mi ga je vtaknila v žep, sem položil na sklednik in odhitel domov. Za imenoj je pritekla Žokova

Francka in vpričo mene izročila materi dva desetaka. Prišel je tudi naš oče in si dal razložiti položaj, mučen za Žokove in zame. Po kratkem premisleku je menil oče: »Kaj bi pomišljal in mozgovital! Sila je velika, pomagaj!«

Vzel sem denar in odšel v trg. Lekarnar mi je rad dal brez receptov obvezila in zdravila, kakor sem jih želel. Pred lekarno je prežal name mlajši Žokov fantič, sprejel večje zavoje in zdirjal z njimi proti domu; jaz pa sem si steklenice potaknil po žepih in hitel za njim.

Dolgo delo sva imela z Žokljo, da sva oskrbela oba poškodovanca. Pri sinu je šlo gladko; hitro sem mu rano sčistil in glavo povezal; pri očetu je bil opravek zamuden, ker je neprestano stokal in pri vsakem gibu presunljivo ječal. Šele ko je použil nekaj zdravil, se je toliko umiril, da sem mu mogel z obliži povezati poškodovano stran oprsja, na kar mu je toliko odleglo, da se je spustil v glasen, s kratkimi presledki pretrgan jok.

Franci se je zazdelo, da pomeni ta ganljivi klavrno smešni izbruh preobrat na bolje, zato je glasno pripomnila: »Prav je, da se smili sam sebi, saj se drugemu že tako ne!«

Ko sem si v hiši roke umival, me je Žoklja presenetila z ihtenjem; tudi njej, tako krepki ženi je srce prekipevalo. »Jaz vem, kako je ves zanikrn in malopriden, a takega ne morem gledati! Pomagajte mu, da ne bo toliko trpel, ko do zdaj ni vedel, kako se živi! Storite vse in pre-

skrbite, da bo javkanja kmalu konec, a umreti ga ne smete pustiti!«

Prošnja in skrb sta ji gledali iz rosnih oči.

Jaz sem se nameraval izmuzniti iz zagate, češ, da sem za silo storil, kar sem smel, opravil namreč prvo pomoč pri nezgodi, a da za naprej ne bi več mogel nositi odgovornosti za negotovi potek. Ni me izpustila. »Glavno delo je že opravljeno, in kar ste začeli, končajte sami!«

Tako sem bil pri Žokovih ujet. S Franco sva se porazgovorila o uporabi zdravil in negi obeh ponesrečencev; nasvetoval sem ji, naj si pritegne v pomoč še babico, ki je prišla pravkar iz šole in ni imela doslej znatne zaposlitve. Sklenila sva tudi, da bi kazalo naprositi župnika, naj pride oba Žoka previdet.

Ko se je znočilo, sem prišel pogledat. Fant se je pričel osveščati, včasih je pogledal okrog sebe in na glas cmokal. Dali smo mu piti pinjenega mleka, na kar se je pomiril in zaspal. Stari Žok je sedel v postelji in trepetal, da se je tresla vsa postelja; iz izbuljenih oči so se mu ulivale solze, ko sem pristopil, da mu potipljem žilo . . .

»Od kar je gospod odšel, ždi in joče!« — mi je poročala Žoklja. »Piti ne mara drugega kakor vodo iz studenca; kurjo juho zavrača, mleka se brani. Kaj vendar naj mu napravim?«

»Nocoj mu skuhajte skodelo dobre kave in curnite vanjo pol merice tropinovca. Če ga bo žejalo, mu dajte

vode iz studenca, kar je hoče. Pa zdravil ne zabite; ko zaspi, ga ne dramite zaradi njih. Jutri zjutraj mu dajte kave z mlekom, pred poldnem vinsko juho, opoldne kurjo juho z jajcem in polič vina . . .«

»Vina takemu pijancu?« se je zavzela Žoklja vsa preplašena. »Kaj pa če dobi pljučnico?«

»Prav temu pijancu dajajte v njegovih stiskah vina, da ne onemore, dva ali tri poliče na dan in še kako čašico žganja zjutraj ali ponoči. Zdaj res ni čas, da mu odvzamemo glavno dražilo in gonilo njegovega življenja, saj vidite, da pričinja blesti. Če prestane to hudo preskušnjo, potem se morda pomenimo čisto drugače.«

»Na vašo besedo dobi nocoj merico žganja v kavi in jutri tri poliče vina. Anti veste, kako se streže pijanskim nadlogam.«

Drugi dan je bil stari Žok že bolj miren, mladi se je dobro osvestil. Tudi naslednji dnevi so potekali kar zadovoljivo za prizadeto družino in zame, ki sem si nakopal toliko skrbi; ne prisada na ranah ne drugih zapletljivajev ni bilo, ki sem se jih toliko bal na temelju svojih učenih knjig.

Ko sem čez teden dni prevezoval glavo mlademu Žoku in ugotovil vzorno celitev njegove poškodbe, me je vprašala Žoklja, ali je sin že izven nevarnosti, da bi ga mogli spraviti kam proč. Zvedela je namreč po svojih številnih sorodnikih, da se je raznesel glas o dogodkih v

njeni družini, in je zato opravičeno domnevala, da pridejo orožniki v hišo. Nocoj pojde njen oče po oglje v gozd, kakor je hodil redno že več let kot oglar dobavitelj majhni fužini v soseščini; tako lahko odpelje fanta v oglarskem košu s seboj in ga izroči v oskrbo kateri izmed znanih družin v Trševju ali Hrušici. Nuja razmer je premagala moje učene pomisleke; sredi noči smo naložili mladega Žoka na oglarski voz, ga zadelali v seno in stari njegov oče je pognal voliča proti daljnemu gozdu.

Nekaj dni kasneje sta zares prišla orožnika v našo vas in se dolgo mudila pri Žokovih. Kasneje mi je Žoklja pravila, kako se je izteklo poizvedovanje pri njih. Orožnika kar nista hotela verjeti, da starejšega sina ni doma; pregledala sta hišo in hlev, pretaknila svisli in svinjak, naposled sta morala Žoklji verjeti, da je sin zares odšel v gozd. Stari Žok je čepel v hiši in krehal; tudi od njega se ni dalo kaj prida zvedeti; bil da je namreč »pijan ko zemlja« že tisto popoldne poprej; kako je prišel domov, ne ve več natančno, zdi se mu, da je padel z ognjišča, zavedel pa se je šele drugi dan s pobito glavo in s polomljenimi rebri. Žoklja je pritrjevala in zagotavljala orožnikom svoje prepričanje, da ima pijanec dva angela varuha, zakaj sicer bi moralo biti njenega nerodnega Žoka že zdavnaj konec.

Orožnika sta se oglasila tudi pri nas. Prišla sta na vrt, kjer sem ležal v senci sredi knjig in zapiskov, razgrnje-

nih okoli po travi. Na prijazno vprašanje, kaj počnem v počitnicah, sem nedolžno pokazal na knjige, češ: sedem izpitov me čaka, moram študirati.

»Pa tudi kaj prakticirate?«

»Seve, včeraj sem Jankuževi kozi vezal zlomljeno bedro!«

»No, morda krpate tudi kako prebito betico ali lepitate kak počen prsni koš tako za razvedrilo med učenjem,« je hudomušno pripomnil orožniški načelnik in me oblastno motril.

»Zakaj pa ne, če me ljudje prosijo, saj sem že pet let vajenec v tem cehu!« sem odvrnil mirno.

Tisti čas je prišel oče na vrt in povabil orožnika v hišo na južino, meni pa odločno svetoval: »Ti pa se ne daj motiti v učenju!« Dolgo so se razgovarjali možaki, a ne zaman, zakaj zmagala je pamet nad službenimi predpisi in določbami kazenskega zakonika; Žokova zadeva je bila za javno oblast pokopana.

Dvajset let kasneje sem šel mimo Žokovih. Pred hišo se je sončil slok starček upalega in sivega obraza, ki bi ga ne spoznal, da ni začel v pozdrav javkati: »O, zakaj me niste pustili umreti, dohtar! O, koliko trpim!« Debele solze so mu lile po licih.

»S Franco se zmenita, ona je ukazala, da tedaj še niste smeli umreti. Je že vedela, zakaj. Bo že prav.«

Zdravljenje po sili

Mudilo se mi je v bolnico, ko je potrkala in vstopila postarna ženica v mojo sobo.

»Prišla sem radi svojega stanovalca, vašega rojaka, ki je bolan,« mi je povedala starka s splašenim obrazom. »Ne vem kaj početi z njim; streči mu ne morem, ker sem preslabotna, nuditi mu ne morem dosti, ker sama nimam, on pa mi je dolžan stanarino za ta in za pretekli mesec. O zdravniku ne mara slišati nič, podnevi ždi obrnjen v steno, ponoči čepi in ječi že teden dni. Za vas sem zvedela po okoliščinah; on ne ve, da sem šla po vas.«

Izenadila me je novica o rojakovi bolezni; menil sem namreč, da je že davno v domovini na počitnicah, ker so bila predavanja na vseučilišču vsa zaključena že pred dobrim tednom. Rekel sem ženici, da pridem pogledat v opoldanskem odmoru, in odhitel sem po poslih.

Bilo je takrat silno vroče poletje, dnevi zame dvakrat pasji. Profesor in starejši zdravniki so odšli večinoma na dopust; kar nas je ostalo, smo komaj zmagovali delo v bolnici, ki je bilo v vročih mesecih posebno veliko. Navzlic jaki zaposlenosti so mi misli kar nepretrgoma uhajale k rojaku, ki sva se poznala že lepo vrsto let.

Ta moj rojak, nadobudni slušatelj filozofske fakultete, je bil že izza gimnazijskih let posebnež prav posebne vrste. Mater je izgubil mlad, oče se ni utegnil dosti ukvarjati z njim in njegovim bratcem; dečka sta odrastla večinoma pri drugih ljudeh. V drobnem, pritlikavem telesu se je razvila silna moč, bister razum in jaka volja, ki se je kazala v izredni vztrajnosti, pa tudi v neverjetni svojeglavnosti. Tako se mu je že kot gimnazijcu dogajalo, da je naletaval na težkoče tudi na gladki poti, kakor da bi jih iskal; a ni se jih plašil, temveč jih je ko dobrodošle ovire premagoval z vidnim samozadovoljstvom. Na visoki šoli je prišlo njegovo vpisovanje kar v pregovor. Vsakemu izmed visokošolcev je bil pravočasni vpis ob začetku vsakega polletja komaj omembe vredna ničevnost, da je le imel denar, našemu prijatelju pa je bil vsakokratni vpis vprašanje: »Biti ali ne biti«, zakaj če je že imel denar pri rokah, je gotovo založil svojo vpisno knjižico ali izgubil kako drugo potrebno listino; če ni bilo drugače, je v tistem času obolel; nekoč je celo z doma prihajajoč zadnji dan v vlaku zaspal in se zbudil na Semmeringu in tako točno zamudil zadnji rok za redni vpis. Tako je trebalo naknadnih prošenj in večjih stroškov, da ni izgubil študijskega polletja.

Tudi način njegovega učenja je bil svojevrsten. Njegove knjige so bile strašno izdelane; vse v njih je bilo podčrtano ali počrtano, popisano, s črnim, rdečim ali

modrim svinčnikom prekrižano. Neki znanec mu je radi čečkanja zrekel Čeček. Ta ljubki naziv se ga ni toliko prijel kakor ime Listomaz, ki mu ga je nadel drug tovariš zavoljo neverjetnega uporabljanja, »mazanja« papirja; vse namreč, kar je študiral, je pisal, izpisoval in prepisoval je kar cele knjige in trošil pole papirja na debelo. Omenim naj še njegovo izredno občutljivost; vsako besedo ali kretnjo, ki mu ni bila všeč, je brž opazil in zameril ter nanje odgovarjal z jedkim ali celo žgočim podsmehom. Tako si je po vrsti odtujeval ljudi, ki so mu hoteli dobro. Midva sva izhajala drug z drugim še dovolj gladko vsa leta najinega znanja.

Komaj sem čakal, da sem mogel k njemu. Imel je čedno sobico v tretjem nadstropju, a v silnem neredu. Po mizi in policah so težale deloma odprte knjige in okoli njih in še po tleh razgrnjeni in zviti papirji vsevprek; vso to šaro je pokrivala dobro vidna plast sivkastega prahu. Gospodinja se je kakor sramovaje se opravičevala, češ da gospod ne pušča dotikati se knjig in papirjev. On sam je sedel v postelji pošev, naslonjen na blazine v kotu, med posteljnim vzglavjem in steno. Videlo se mu je, da mu je moj obisk všeč; molče mi je ponudil drhtečo in potno desnico. Že prvi pogled me je prepričal, da je rojak hudo bolan, vročina ga je kuhala, razkuštrani lasje so bili mokri, po zmršeni bradi so polzele debele znojne

kaplje, obraz mu je bil upadel in zamodrel, dihanje je bilo kratko in hropeče.

Nič mu nisem očital, da me ni dal poklicati; obzirno sem poizvedoval, kdaj in kako je obolel. Domov ni mogel, ker mu ni prišel denar za dolgove in pot. Ko se je pred osmimi dnevi naveličal knjig in prahu, je napravil daljši sprehod na Plavuč. V gozdu je zaspal. Sredi noči ga je zdramila huda nevihta. Do kože premočen je v gozdu trepetal od mraza, v jutranjem svitu se je splazil domov v posteljo, a začelo ga je tresti in zbadati na strani. Gospodinja mi je zatrjevala, da je gospod doslej trdovratno odklanjal vsako drugo pomoč, dasi se mu stanje hujša od dne do dne.

Moj zdravniški pregled je bil kratek in lahek: ugotovil sem razsežno vnetje prsne mreže z velikim izcedkom, ki je stisnil pol pljuč in oviral že srce s svojim pritiskom. Razviden je bil način zdravljenja: nujna operacija v bolnici.

Ko sem mu razložil svoje mnenje in predlog, me je brž prekinil, rekoč v presledkih: »Kar češ — in moreš — napravi — z menoj tukaj — v bolnico — ne pojdem!«

»Priatelj, ne kujaj se kot otrok! Tukaj ti ne morem pomagati, ker nimam priprav, a za tako delo treba poleg zdravnika še pomočnika. Ko se ti odstrani izcedek iz prsi, bo treba še večtedenskega zdravljenja in skrbne postrežbe, česar ne moreš imeti tukaj na stanovanju.

Gospodinja je že zdaj izmučena, jaz pa komaj še diham; vsak drugi dan imam stražno službo, da se ne morem ganiti iz bolnice ne podnevi ne ponoči. Zdaj grem, da ti v splošni bolnici preskrbim primeren prostor. Gospa, pomagajte mu, da bo ob treh pripravljen za prevoz. Za takrat mu še pripravite skodelico dobre kave s citrono.«

Mimogrede sem pospravil svoje kosilce. V splošni bolnici sem po dolgem čakanju in iskanju — bil je opoldanski odmor, ko si vsakdo želi nekoliko oddiha, zlasti v vročini, — vendar dosegel po svojem znanstvu z zdravniki, da je bil rojaku zagotovljen sprejem v boljše prostore. Priporočil sem ga tudi vodilnemu zdravniku na tistem oddelku s prošnjo, da mu še tisti dan napravi operacijo.

Kupil sem spotoma stekleničico konjaka in najel zaprt voz. Takrat še ni bilo niti v tako velikem vseučiliškem mestu urejenih reševalnih postaj v današnjem smislu, še manj pa primernih vozil za bolnike. Ob določenem času sem bil pri rojaku.

Prisopši v njegovo sobo sem osupnil. Listomaz je ležal obrnjen v steno, pri postelji je čepela gospodinja, v rokah držeč skodelo črne kave, in mi je obupana naznani-la, da gospod noče niti slišati o bolnici.

Začel sem mu prigovarjati zlepa. »Nikar ne tako po otročje, Čeček naš! Glej, voz te spodaj že čaka, v bolnici je vse dogovorjeno, da prideš v študentovsko sobo,

zdravil te bo moj dober znanec. Daj, dvigni se, z gospo ti brž premeniva srajco in te oblečeva!«

Ni se ganil; nepremično je buljil v steno. Sklonil sem se nadenj, da se overim o njegovem stanju, in mu potipal žilo.

»Pusti me!« se je oglasil rezko.

Tolik in po mojem pojmovanju neupravičen odpor me je razvnel. »Kaj, pustim naj te, da pogineš v svoji topi zakrknjenosti? Če nečeš imeti pameti, moram jaz prevzeti skrb zate, kere kujavo! Ne bodo mi tvoji očitali, da sem te zanemaril ali zapackal jaz, ne bo me pekla vest, da sem se vdal tvoji slepi trmi, seme srepotno! Ali zlepa ali zgrda, to uro boš v bolnici!«

Prijel sem ga čvrsto za ramo, da bi ga obrnil proti sebi, on pa se je ročno otresel mojega prijema, se nagnil še bolj proti zidu in z nogo brcnil vnic proti meni.

Zgodilo se je takrat, da še danes ne pojmmim kako. V tistem trenutku namreč, ko je kakor mezeg sunil nazaj, sem dvignil odejo in ga oplazil s plosko dlanjo po zadnji plati, da je odjeknilo po sobi.

Gospodinja je milo zajavkala, skodela s kavo ji je zdrknila iz rok in se razbila na tleh. On pa se je dvignil, se obrnil proti meni in srdito siknil: »Zver!«

»Kaj še! Ne zver, ne krotivec zveri! Za zdaj le klavrn gonič zblojenega oslička! Heri, osle!«

Divje je strmel vame, a videč me pripravljenega, da izvršim namero, je zamižal, omahnil nazaj in globoko hropel. Napete poteze na obrazu so se mu razlezle. Očividno se je vdal v usodo.

Namignil sem gospodinji; kmalu sva mu premenila perilo in ga spravila v obleko. Držal je in ubogal kakor božji volek.

Spodaj na ulici je nestrpno žvižgal in rentočil izvošček. Poklical sem ga gor. Gospodinja je prinesla iz kuhinje ostanek kave, vanjo sem vlil še konjaka in mu velel: »Srebnik!«

Brez ugovora je popil vse. Medtem je prilomastil v stanovanje izvošček in izjavil, da naju odpelje, če mu plačava še enkratno pristojbino radi tolake zamude, ki mora biti poravnana. Nisem se upiral, pač pa ga pozval, naj mi pomaga nesti po stopnicah. Mož je ugovarjal, da se ne da zlorabljeni v protistanovske posle; pošljemo naj po postreščka. Trebalo mu je zagotoviti posebno nagrado v izmeri dveh vrčev piva, da se je mož odločil za tako poniževalno delo. Oddahnil sem se, ko sva posadila bolnika v voz. Slonel je v kotu, jaz sem ga podpiral od strani. Vso pot ni črhnil besede niti me pogledal.

Ko so ga v bolnici položili na nosilnico, da ga spravijo na oddelek, me je prijel za roko: »Prideš?«

»Še nocoj!« sem odgovoril in odbrzel po svojih poslih lahek, kakor da sem se znebil mučne more.

Mrak se je vlegel v bolniške sobe, bolniki so večinoma spali, ko sem prišel s službujočim zdravnikom do svojega nebogljenca. Spotoma sem zvedel, da so mu že popoldne odvzeli iz prsi blizu dva litra goste, skoraj gnojne tekočine in da je pred nedavnim časom dobil zdravilo za spanje. Mirno je dihal, po velem obrazu je imel razlit pokoj. Ko sem ga polglasno pozdravil in mu segel v roko, jo je občutno stisnil, a rekel ni nič, niti ni dvignil trepalnic.

Dolge tedne je še polegal v bolnici, še dva- ali trikrat so mu navrtali grudi, preden se je poleglo vnetje v njih. Te in druge nevšečnosti, ki jih tirja bolezen in bolnica, je Listomaz prenašal voljno in z neko vedrostjo, da se je uveljavil kot vzoren bolnik pri zdravnikih, sestrah strežnicah in tovariših bolnikih. Tako se je privadil življenju v bolnici, da so ga morali skoraj ven pehati, ko je začel okrevati.

No, sirotnemu Listomazu se je nebo takrat nasmehnilo na stežaj. Dobil je toliko sredstev, da je plačal dolgove in si omislil ter privoščil, kar smo mu svetovali. Bližnji niegov sorodnik ga je povabil k sebi »na pašo« na pobočje Krna. Tam je Listomaz pozabil vso bolezen, ni pa se otresel svojih muh, ki so ga spremljale tudi v nadaljnjem življenju, da se je sprl malodane z vsem svetom.

Midva pa sva ostala prijatelja. O mučnem dogodku nisva nikoli govorila. Listomaz ga ni pozabil, zakaj kadar je bila prilika, da je kdo potreboval zdravnika, ga je nagnal k meni, rekoč: »K mojemu doktorju pojdi! Ta je ris! Tudi če sam hočeš po gobe, te ne izpusti nanje iz svojih krempljev.«

Tistega načina zdravljenja nisem mnogo uporabljal drugje kakor v domači hiši, ker ga navzlic uspešnosti ni trebalo skoraj nikdar.

Oče

Naše običajno kosilce je bilo pri kraju. Postrgali smo široko skledo z vipavsko skuhnjo (ječmen s fižolom, ki so se v njem kuhali odrezki bohove kože), pospravili tudi vsak svoj košček smojke (pod pepelom spečeno turščično testo). Ko smo opravili še kratko molitev, je oče pogledal name in rekel:

»Dovolj mi je sedenja in šivanja. Pojdiva črešnjo presadit!«

Brž sem stekel pod kolnico in prinesel lopato. Tam pri dvoriščnem zidu so rasle dve ali tri mlade črešnje, ki jih je oče lani cepil. Izbral si je najmočnejšo in jo začel odkopavati prav na široko in globoko, da bi ohranil drevescu čim več korenin. Kmalu mu je bilo vroče, zakaj pri nas je sonce že pred pomladjo močno. Slekli si je suknič in ves poten je položil v samokolnico črešnjo, ki se je držala obilna kepa zemlje. Velel mi je še po »francoske« škarje (za obrezovanje drevja) in kmalu sem hitel za njim s škarjami v rokah in z lopato na rami proti Mlaki.

Na Mlaki smo imeli najboljšo njivico. Na severni strani pod brežino je bila planta, vrsta nizkih trt in vmes

sadno drevje. Na gorenjem koncu plante se je ustavil oče s samokolnico, češ da črešnja ljubi bolj vetrno lego. Razkladal mi je, kako ravnati z drevjem, in hkrati kopal z vso vnemo. Po njegovih navodilih sem obrezoval črešnji korenike, ki so štrlele iz prstene kepe. Nato jo je vzel sam v roke, popravil moje šušmarjenje na korenikah, skrajšal poganjke v vrhu in drevo posadil v izkopano jamo. Čudno je hropel med zasipanjem. Hipoma je prestal z delom, iz ust se mu je udirala kri v debelih curkih.

Silno sem se prestrašil nenavadnega prizora in videč očeta, smrtno bledega, drhtečega po vsem životu in lovečega sapo, sem začel, ne vem več kaj in kako, kričati na vse pretege. Oče se je na lopato oslonjen opotekel proti travnati brežini in se nanjo zleknil. Z roko mi je dajal znamenja, naj molčim.

»Domov zletim po mater,« sem mu rekel in se tresel v neznanski grozi. Toda oče mi je z roko ukazal, naj sedem poleg njega. Bruhanje krvi se je počasi poleglo. Dihanje se je umirilo. Šepetajoč mi je oče naročil: »Pojdi in prinesi mi od doma suknjič in perišče soli. Ne pravi nič nikomur; tudi materi ne! Da veš!«

Ko veter me je neslo domov, saj sem bil lahek deček, bos in golorok. Kmalu je imel oče suknjič in leseno torilo soli. S suknjičem se je ogrnil, iz torila zagrabil dobršno perišče soli in si jo tlačil v usta. Videlo se mu je, da požira suho sol le s težavo. Šepetaje mi je ukazal, naj z

lopato zberem in zagrebem vse krvave pljunke in sledove na črešnji.

Od Sončnice je zavela mrzla sapica, da je zazeblo tudi na soncu. Oče se je dvignil in na lopato se opirajoč namenil proti domu. Jaz sem za njim vlekel samokolnico. Dolga je bila takrat tista kratka pot, zakaj oče je postal pri vsakem koraku. Dospевši do cerkvice sv. Martina, se je naslonil na zid in mi rekel polglasno:

»Hvala Bogu, še sem tukaj! Tam doli na Mlaki se mi je zdelo, da ne vstanem več z brežine. Ni bila še božja volja. Če se hudo ponovi, ne prenesem več. Ko prideva domov, pojdeš po gospoda in zdravnika. Župnika poprosi, naj pride kmalu, zdravnik pa kasneje zvečer, kadar mu nanese!«

Medtem je prišla mati z južino v košku, meneč, da oče obrezuje trte in drevje na mlaki. Uboga žena je navzlic strahotnemu presenečenju spoznala pa obvladala položaj. Očetu je privalila v zavetje pod cerkvico kamen, da je nanj sedel, iz koška je vzela lonček s kavo in mu jo nudila:

»Menda bo za silo, na!«

Oče je prijel lonček s tresočo se roko, vidno zadovoljen in menil: »Pravi božji dar! Samo malo naj se še ohladi prej, vročega ne smem!«

Mati se je spravila nadme z očitkom, zakaj je nisem takoj poklical, in poizvedela od mene ves potek. »Do-

mov zapelji samokolnico in orodje, izpij doma tale lonček kave in se odpravi, kakor ti je naročil oče.«

Zgodilo se je, da je nekaj dni v naši hiši, ki je sicer bila polna otroškega hrušča, vladala grobna tišina. Oče je dobil hudo pljučnico in visel več časa med življenjem in smrtjo; a počasi je okrevail. Podrobnosti ne vem več, saj je od takrat poteklo že pol stoletja.

Pomladni dogodek ni ostal brez posledic. Oče je ozdravel bolj za silo, trdnega zdravja ni bil več niti v letnem času, na jesen ga je prijemalo težko dihanje, hropel in kašljaj je tja v pozno pomlad, malone vsako leto; z vsakim letom so pojemale njegove moči.

Bilo je dvajset let kasneje, ko sem se kot mlad zdravnik mudil doma. Opravivši posle, opisane na drugih straneh teh zgodb, sem se odpravljaj od doma, da bi nadaljeval in zaključil svoje zdravniško vežbanje.

»Ali res moraš proč?« me je vprašal oče, ko smo sedeli po večerji pod latnikom, obloženim z zorečim grozdom.

»Prav moram ne,« sem odvrnil, »a rad bi končal svoje stvari, ki sem jih začel. Saj pridem vsake tri ali štiri mesece domov pogledat. Če bi bila kakšna potreba, pa takoj. Danes sporočite, jutri bom doma!«

»Ne za tisto, kar misliš, te ne bomo klicali,« je menil oče. »Letos, še pred zimo umrem . . .«

»Beži, beži!« ga je prestregla mati. »Kaj nas strašiš brez potrebe. Zakaj bi prav letos umrl, ko smo tako lepo preuredili sobo, da ne boš čutil niti najhujše burje!«

Oče pa je mirno nadaljeval: »Že vem, kako je z moji mi močmi. Prvi letošnji mraz ime bo stisnil; božiča ne bom več praznoval z vami. Ti, ki si najstarejši, si bil doslej tako malo doma, da se nisva utegnila razgovoriti dodobra; mlad si odšel, v kratkih počitnicah si iskal svoje razvedrilo, tako da si naš in vendar skoraj tuj. Saj ti ne uide tista učenost, še sit je boš! Ostani vendar kaj časa z nami, kasneje te itak ne bo več tako zlepa!«

Vdal sem se rad, ker sem menil, da ustrezem očetu, ki se takrat ni mogel več mnogo gibati in hoditi v družčino, z menoj pa se je rad pogovarjal o vsečem. Oče pa je mislil svoje, kakor sem izprevidel kasneje.

Sporočil sem v bolnico in prosil, naj mi radi očetove bolezni podaljšajo brezplačni dopust in pridrže službo zame, ko se vrnem po treh ali štirih mesecih. Ugodili so mi in ostal sem doma.

Lepa je bila tista jesen v prvi polovici, očetu se je go-dilo prav povoljno, bil je vseskoz dobre volje. Nekoč se mu je zahotelo, da bi šel na Hrib, kjer ni bil že mnogo let. Po zajtrku sva se odpravila na pot, ki je znašala v dolžino nekaj sto metrov, v višino pa komaj pol stotine. Prilezla sva počasi na vrh, ne da bi se oče preveč upehal, in legla pod zid na veliko travo. Prijetno je naju grelo

toplo jesensko sonce, nad nama se je bočilo vedro nebo v čudoviti sinjini.

Oj, tisti naš hrib! Kot skrajni obronek razdrapanega Kolka sega najdlje v dolino in stoji nekako v njenem središču, od koder se nudi odprt razgled na vse strani te prelepe vipavske kotline in njenega divnega okvira.

Očeta je pogled prevzel in vznemiril. Vstal je in sedel na grobljo, da se je mogel obračati na okoli in uživati v soncu ožarjeno pokrajino. Ni se mogel nagledati vrhov in grebenov; poltiho jih je ogovarjal po imenih kakor ljube stare znance, ki jih pozdravlja v slovo. Sledil sem njegovim kretnjam in besedam in se z njim vred potapljaj v lepoto rodne pokrajine.

Od Sv. Križa sem je prisopihal po novi progi vlak proti našemu trgu in žvižgal pred cestnimi prehodi. Očeta je zdramil iz njegovega sanjarjenja, da je nejevoljen vzkliknil: »Še tega je bilo treba!«

Nastopil je molk med nama. Jaz sem se zamislil v vprašanje, zakaj moj tako probujeni in bistrovidni oče odklanja novodobni gmotni povzdig, in si na tihem razlagal, da napredujoča bolehnost in očividno pešanje življenjskih moči jemljeta očetu zanimanje za dejansko življenje, ki mu ne more več slediti in ga zato ne mara.

Oče je pa vidno oveseljen začel znova: »Glej, glej moje misli v sliki pred seboj! Tamle na Veliki ravni kurijo pastirji. Morda hočejo peči repo ali zadole (negod-

ne smokve), a ravnajo prav po otročje, saj ne znajo drugače. Videz jim dela veselje, zato vlačijo toliko surovega frašja in ga mečejo na kup. Čim več dima, tem več krika in skakanja. Kdaj se jim speče repa ali smokve — na to še mislijo ne več, da le kurijo! Zdaj pa poglej na nasprotno stran v Puščavo! Paljkovi vežejo vinograd; iz gmanjske ledine napravijo kmalu novo bašto (leho za vinograd). Vsi so tam, kako pridno delajo! Glej, tam pod brežino si celo kuhajo. Komaj opaziš ogenj in kotel nad njim, ker ni skoraj nič dima, saj kurijo samo s suhljadjo. To je ogenj, ki daje uporabno in blagodejno toploto brez dima, tam ogenj brez haska in z obilnimi dimom, tukaj resni ljudje pri mirnem delu, tam kričavi otročaji pri brezsmotni igri. Kam spadaš ti? Bojim se, da oštaneš pri otročjem igranju . . . «

Zopet molk. Oče je svoje misli podajal posebno rad v prispodobah. V tej njegovi izvirno zasnovani primeri sem dobro čutil očetov očitek in opomin, zavedal sem se tudi, da je silno težko ugovarjati, v podobi jasno izraženi modrosti, ki jo je oče zajemal že od nekdej iz knjige Tomaža Kempčana.

Iz tega in drugih razgovorov sem dobil čedalje določnejši vtis, da me je oče zadržal doma, ne morda radi sebe, sebi v pomoč in razvedrilo, marveč zavoljo mene, ki da sem se odtujil njemu in njegovemu gledanju v svet. Z vcepljanjem svojega življenjskega spoznanja je hotel

izpopolniti mnoge in velike vrzeli, ki jih je opazil v moji izobrazbi. Tudi glede mojega zdravniškega poklica, ki ga ni v nič deval, a tudi ne tako visoko cenil kakor jaz, mi je dajal vodila, ki sem njih uporabnost in vrednost spoznal mnogo kasneje. »Zares, dosti zmorete novodobni zdravniki,« mi je večkrat zatrjeval, »in najbrž več kakor vaši predniki. Ta zavest vas preveč opaja in omamlja, da pozabljate, kar je najbolj važno v človeku. Zdravite ga kot živinče; če ima vročino, dobi tako zdravilo, če ga kolje, mu dajete drugo, uravnavate mu pohabljene ude in režete ga zunaj in znotraj, a bistvo njegovo zanemarjate, dušo prezirate ali celo v nič devate. Zanimate se pri človeku zgolj za njegovo lupino, ki jo krpate, a je ne morete obvarovati razpada, jedro v človeku puščate v nemar. In to jedro je živo in išče v svojih stiskah pomoči tudi pri vas zdravnikih, a je ne najde . . .«

Dasi nisem doumeval očetovega modrovanja, vendar sem se spomnil takrat, da sem bral na starejših bolnicah redno napis: *Zdravju in tolažbi bolnikov.*

Lepih dni je navadno prehitro konec; tudi tista jesen se je sredi listopada izprevrгла v zimo. Začela je briti mrzla burja in divjala kar tri tedne brez prestanka.

Oče je obležal; ni se več mogel držati niti v naslanjaču. Dasi je silno trpel zavaljo mučnega kašlja in stalne dušice, ni nikdar nič tožil. Ni se branil zdravil, ki smo mu jih dajali za lajšanje njegovega trpljenja, a ko sem

mu jih hotel vbrizgati v kožo, da bi bolj učinkovala, je ta način odločno odklonil, češ da naj prihranim taka zdravila za one bolnike, ki ne znajo ali ne morejo potrpeti.

Večkrat se je dal prevideti, zadnji teden je napravil vpričo treh sosedov oporoko, zadnji dan opoldne nas je dal sklicati vse okoli postelje, nas blagoslovil in se vedrega lica posamič poslovil od nas, kar ga je tako utrudilo, da je omahnil z glavo nazaj, zaprl oči in obmolknil. Ni se več odzval našim prošnjam ali ponudbam, da bi kaj užil; med hropenjem, ki je proti večeru naraščalo, se nam je zdelo, da časih premika ustnice, kakor bi molil. Ob drugem večernem zvonjenju je ugasnil, nad nas pa se je zgrnila žalost in neznanska puščoba.

Kmalu po očetovi smrti smo obhajali božič, ki pa nam je ponovil in povečal vso bridkost; vsak trenotek smo pogrešali očeta, ki je bil duša družinskemu občutju s svojim otroškim veseljem in prepevanjem starih božičnih pesmi.

Doktor Zamašek in drugo

Na glavni prometni cesti sem najel skromno stanovanje, uredil in za prvo potrebo opremil ordinacijsko sobico, oglasil v domačih listih svojo naselitev in čakal na bolnike, ki jih še dolgo ni hotelo biti.

Konec prvega tedna se je zglasil prvi bolnik, veljak iz domačih krajev. Obredel je že mnogo zdravnikov, a povsod so mu menda kazali naprej in mož je zato menil, da nikdo ni znal pogoditi njegove bolezni. Moje prvo delo je bilo kaj težko, ne toliko zavoljo ugotovitve, zakaj očitni so bili znaki želodčnega raka, kolikor zaradi zdravljenja, ki je bilo že zdavnaj zamujeno, in še bolj mučno zastran načina, kako naj ga poučim o dejanskem položaju. Z nepričakovanim ravnodušjem je sprejel možak moje mnenje in želel, naj mu vsaj poizkusim olajšati težave, če se že ne dajo več odpraviti. Ko je kasneje obležal, me je dal malo pred smrtjo poklicati na svoj oddaljeni dom samo iz hvaležnosti, da sem ga odkrito in za časa opozoril na neizogibni konec.

Drugi teden so me poklicali v mestu k deklici, ki zavoljo razpasle jetike ni mogla več živeti; a tudi smrt je ni hotela še rešiti nepopisnih muk. Na moj očitek, zakaj

niso ostali pri tem ali onem prejšnjih zdravnikov, nisem dobil pravega odgovora, a spoznal sem vzrok čez nekaj tednov. Izostali so tovariši drug za drugim, ker so uvidevali sproti, da je vse njih prizadevanje zaman in zastonj. Jaz sem vendar vztrajal do konca in prejel toliko nagrado kakor vsi moji predniki, tolažeč se z zavestjo, da je vsaj glede bremen še nekaj razdeljevalne pravičnosti na svetu.

Iz tiste klavrne dobe so mi ostali v spominu še drugi doživljaji. Nekateri so bili res tako nenavadni, da bi jih ne verjel, če jih ne bi doživel.

Prišel je možiček srednjih let, revno oblečen, s kuštravo glavo in zmršeno brado. Njegov zabuhli obraz in višnjevi nos sta vzbudila mojo pozornost.

Prosil me je, naj se usmilim njegove družine, ki ji grozi najhujša nesreča, da izgubi mater in on svojo ljubljeno ženo. Žena leži doma, komaj živa, ker krvavi vso noč, in jaz naj mu napišem zdravilo zoper to nadlogo.

Navzlic sumnji me je prevladalo sočutje. »Takšno zdravljenje na daljavo ni nič,« sem mu rekel. »Povejte mi, kje bivate, pa pridem pogledat in odredim, kar se mi bo zdelo primerno. Morda bo treba zdravljenja v bolnici.«

»Ne, ne,« je hitel možiček. »Ne maram, da hodite k nam in se trudite, ko vam ne morem zdaj nič plačati.

Tudi v bolnico ne pojde žena. Napišite mi, lepo vas prosim, tiste kroglice, ki ji vsakokrat pomagajo!«

»Zakaj pa ne greste k tistemu zdravniku, ki pozna vašo soprogo in ji je že zapisal uspešno zdravilo?«

»Saj sem bil že danes pri doktorju B., pa ga ni doma, ker se je odpeljal na svojo posest v Furlanijo in se vrne morda šele jutri zvečer. Usmilite se nas vendar!«

»Dobro, pojdite domov, jaz pridem za vami in prinesem zdravilo za prvo potrebo s seboj. Za plačilo pa vas ne bom terjal ne zdaj ne kasneje.«

Možiček se ni dal odpraviti; tiščal je vame toliko časa, da sem se naveličal prerekanja in mu zapisal recept z naročilom, naj mi pride povedat jutri, kako je zdravilo učinkovalo. Solznih oči se mi je zahvaljeval v izbranih besedah in odbrzel.

Ni ga bilo več na spregled. Ko sem se čez nekaj tednov ustavil pri podgorskem duhovniku, sem se spomnil možička in poizvedoval o njegovi družini.

»Od kod poznate tega capina?« se je zavzel prijatelj.

Povedal sem mu zgodbo, nakar se je duhovnik pol res, pol v šali hudoval:

»Vi ste krivi, da je tisti nepridiprav pred nekaj tedni kar tri dni popival v mestu in prišedši domov pretepal ženo in otroke ter razbijal po hišici. Z vašim receptom je preslepil več dobrosrčnih ljudi in denar zabil v zani-kni družbi.«

»Kako pa z ženo, ali je okrevala?« sem spraševal v zadregi.

»Saj ni bila še nikdar bolna!« je odvrnil duhovnik. »Reva gara čez dan v tovarni, ponoči pa doma, da preživlja sebe in otročiče. Prav dobra žena, le dosti predobra nasproti ničvrednemu možu. Kajkrat sva ji z županom svetovala, naj požene delomrzneža iz hiše, kadar pride otrokom kruh odjedat in njo nadlegovat, a ona v svoji dobrosrčnosti tega ne zmore, češ da se bo že popboljšal, ko nastopi hujša sila.«

Že sem bil pozabil svoj neslavni čin, ko se je dober mesec kasneje pojavil isti možiček na vse zgodaj pri meni. Bil je še bolj razcapan ko prvič, drhtel je od mraza po vsem telesu in milo ječal. Služkinja, ki mu je odprla, ga je sočutno izpraševala, kakšna nesreča ga je zadela; prihitela je tudi moja žena že pred menoj gledat, kaj je. On pa ni spravil poleg ihtenja drugega iz sebe, kakor: »Gospod doktor naj pride, da se nas usmili!«

»Kaj je novega v Podgori,« sem vprašal, kakor da nič ne vem o njegovih zanikrnostih.

»O hvala Bogu, da me še poznate!« je hitel nekako oveseljen. »Veste, tista vaša zdravila so bila imenitna, žena je okrevala z njimi v enem tednu. Snoči je znova obolela in danes zjutraj je izdihnila, prav ko je zvonilo dan. Komaj da sem še priklical gospoda, da jo je del v sveto olje! A zdaj, zdaj, kaj bo? Otroci jočejo doma, pri

hiši ni božjega! Dajte mi, da nakupim kaj za sirotne otročice in snažno mrliško odelo in šolne za ubogo ženo, ki sem jo tolikanj ljubil! Če bi ne imel otrok, bi me danes že nesla Soča proti morju! Uh!«

»Daj, daj mu kaj!« mi je šepnila žena. »Jaz bom pa pripravila siromaku tople kave!«

»Ivanka!« sem pozval služkinjo, »stecite, kakor ste, na trg in pokličite stražnika, da pride nemudoma po tega slepiča!«

V splošnem presenečenju se je prvi zavedel podgorški pijanček, smuknil kakor maček skozi vrata urno po stopnicah in na dvorišču grdo zaklel. Žena in služkinja sta kakor okameneli zrlji vame.

Možička nisem več videl od blizu; ognil se mi je že od daleč v kako stransko ulico ali pa se obrnil vsakikrat, kadar bi se bilo treba srečati.

* * *

Ob četrtek se je v mestu trlo ljudi; bil je namreč tržni dan; pri meni je zevala praznota. Popoldne, ko so se ljudje že razhajali, je prilezel k meni postaven možak, dobro rejen, okroglih rdečih lic in nekoliko osivelih las. Bil je razigrane volje, šalil se je bučno z služkinjo, razlagajoč ji, da si mora od blizu ogledati novega in »slavnega« zdravnika, ki da je danes šele prvič slišal o njem pri Zvezdi, kamor hodi obedovat.

Ko sva bila sama v ordinacijski sobi, je pričel možak nekako tajinstveno: »Veste, slavni naš doktor, sem bolan in nisem, vsaj za danes ne; zavoljo mojih bolezni, ki jih ni malo, se pomeniva drugič! Za danes bi hotel, da napraviva kot rojaka in prijatelja pogodbo, ki bo prav za oba, prav za prav bolj za vas kakor zame. Saj se poznavata, kajne?«

Bil sem v zadregi, možaka sem bil morda kdaj prej videl, njegov gladko obriti obraz, širok kakor mesec ob ščipu mi ni bil čisto tuj, a nisem prav vedel, s kom imam posla. No, moj »bolnik« mi je sam pomagal.

»Mene da ne poznate?« se je začudil. »Saj se vam vidi, da se vračate v domače kraje po dolgih letih, drugače bi poznali Zamaška, ki ga spoštujejo in cenijo tri doline in gore in Brda in Kras!«

Tisti trenotek sem se spomnil, da sem že večkrat slišal to ime v različnih zvezah. Bil je najbolj znani mešetar za živino na večjih semnjih po vsej deželi, bil je nekak pri-ganjač za odvetnike, ki jim je dovajal stranke, bil je na slutku, da zna sam ali s pomočjo odvetnikov kako pravdo tako zavleči — po njegovem »zamašiti« —, da je bil neugodni zaključek sodnega postopanja kakorkoli odložen. Odtod ime, ki se ga je prijelo, doktor Zamašek.

»A vi ste tisti sloviti doktor Zamašek,« sem se zavzel, da se mu oddolžim za njegovo hudomušnost nasproti služkinji.

»A, pustite doktorja, doktor ste vi, ne jaz, tudi Zamašek nisem, pišem se drugače, a to naj bo, kakor je! Zdaj, ko se poznavata, napraviva pogodbo. Mene pozna in ceni vsa dežela in čez; kar rečem, drži, kar svetujem, se prime. Doslej sem navračal bolne ljudi k temu ali onemu zdravniku, kakor je kazala bolezen na zdravnika, saj ni vsak za vse. Zdravniki ste uvidevni in dobri ljudje, vsak od njih mi daje, kar mi gre za moje pošteno prizadevanje. Zdaj pa, ko ste prišli vi med nas in vas domačini še nič ne poznajo, ali bi ne bilo potrebno za vas, tako se mi je te dni razbistrilo, da bi jaz vse te naše ljudi pošiljal k vam. Seve, roka roko umiva, vi ne morete biti bolj skop nasproti siromaku, ki živi na cesti in semnju, kakor so drugi.«

»Kaj vam pa dajejo zdravniki za vaš trud?« sem poizvedoval prostosrčno.

»To gre po premožnosti, dragi doktor!« je nadaljeval zadovoljno mešetar. »Pri siromakih je desetina, pri premožnih petina, revnim računate krono, premožnim goldinar, račun je lahek! Danes mi dajte en goldinar in eno krono, jaz vam zato pripravim pet premožnih in deset navadnih v najkrajšem času. Potem vas pridem spet obiskat.«

»Težavna zadeva,« sem mu odvrnil v šali. »Gotovo pride med nama do sporov; vi ste izurjen pravdar, jaz še nisem imel opravkov s sodiščem in jih tudi ne maram.

Kako naj se sporazumeva o dohodkih, ki jih še nič ni, koliko je mojega in koliko je vašega?»

»Že vidim, vi ste natančen človek, še bolj kakor kak odvetnik!« je odvrnil mešetar nekoliko zmeden. »Pusti-va tisto računanje, ki je časih res sitno! Dajajte mi na mesec tri goldinarje, jaz bom delal za vas povsod in bogato se vam izplača. Kar udariva kakor moža!«

In stegnil je proti meni debelo in gladko desnico, ki morda še ni imela žuljev na sebi.

»Ne bo kupčije!« sem odvrnil hladno. »Ostaniva vsak pri svojem! Vam se godi očitvidno prav dobro pri vaših dozdanjih poslih in zato želim, da jih v moj prid ne preminjate. Pa zbogom!«

Užaljen se je dvignil in rekel: »Mojo pomoč zavračate?«

»Ne zavračam in ne sprejemam,« sem odgovoril mirno. »Hodiva vsak svojo pot kakor doslej!«

Možak se je razburil. »Veste, da vam lahko mnogo škodim?« je izbruhnil v nepreudarni jezi.

»Kakor se vam zdi!«

Odšel je in rentočil nekaj o prevzetnosti in skoposti. Pravili so mi o njegovem zabavljanju.

Dosti let kasneje — bilo je sredi svetovne vojne — so me klicali k pojemajočemu starcu. Bil je Zamašek v zelo skrčenem stanju. Razšla sva se kot dobra prijatelja.

Vse pretrpiš — če hočeš

Menda je ni stvari, ki bi se je človek bolj bal od bolečine. Da preprečiš bol, da odženeš bol, tvegaš vse, kar moreš in znaš. Jaz kajpada prav tako, ker smo vsi iz enega testa in ker ima bolečina v življenjskem gospodarstvu svoj namen in pomen.

Ne bo to, kar pride, učena razprava o namenu in pomenu bolečin sploh, marveč samo ponazoritev življenjske resnice, da je bolečina občutek, ki nas ne sme nikoli prevzeti in prevladati, in da moremo, če le res hočemo, ta občutek obvladati in premagati, naj bo še tako silen.

Kot prvi primer naj služi moj nekdanji znanec, ki mu nisem bil zdravnik, a je name kot mladega zdravnika tako močno vplival, da se ga večkrat spomnim in ga marsikomu postavim za zgled izredne življenjske sile.

Bil je mož, ki smo ga občudovali radi njegove krepkosti in zdravja. Do sedemidesetega leta ni vedel, kaj je bolezen, in se je večkrat norčeval, češ da je bolehanje samo grda razvada in zgodno umiranje naravna kazen za razvajence.

Takrat pa je prijelo tudi njega; črevo mu je začelo nagajati, mož je vidno hiral. Dolgo ni hotel nič slišati o

zdravnikovih, češ da že sam prežene »muhe« iz telesa; a ko je radi onemoglosti obležal, so poklicali k njemu zdravnika, mojega starejšega tovariša.

Zdravnik je brž ugotovil vzrok bolehanju — raka na črevesu — in nasvetoval kot edini rešilni izhod — operacijo.

Bolnik je sprejel zdravnikovo mnenje čisto prostodušno in brez oklevanja se je napotil takoj naslednji dan v zdravilišče.

Zdravniški posvet je potrdil prvotno zdravniško razpoznavo in odredil po nekajdnevni pripravi operacijo. Ko so zdravniki odprli bolnikovo telo, so spoznali nevarni položaj in trebuh zopet zašili, ne da bi se dotaknili bolnega drobja. Rak se je namreč nepričakovano močno razpasel; in če bi hoteli vse bolno odstraniti, bi se operacija zavlekla nad dve uri, bolnik pa ne bi prenesel tako dolge omame (narkoze) brez nevarnosti za srce.

Bolnik je »operacijo« sijajno prestal in se čudil prve dni, kako malo je po njej prizadet. A kmalu je začutil, da mu ni operacija nič pomagala, in se je brez pridržkov pritožil pri zdravnikih. Razložili so mu, kako in kaj in ga hoteli odpustiti, on pa se je razhudil nad njimi in jim zabrusil v obraz, naj zdravijo jokave otroke in mehkužne meščanke, ne pa mož, kakor je on. Povedo naj, če si upajo njegovo drobje očistiti, da bo še za rabo, ali ne. Ko je zvedel od njih, da je takšno korenito izčiščenje še

mogoče, a da bi to delo trajalo dve uri ali čez in da bi moral vse to rezanje in trebljenje pretrpeti brez vsakršne omame — drugi načini krajevnega otrpnjenja takrat še niso bili znani — ker splošne omame ne bo zdržal, jim je velel, naj kar opravijo svoje delo, a korenito in pošteno, drugo je pa njegova zadeva. Če bodo oni opravili svoj del tako neoporečno, kakor upa on prenesti svoj del, pa bo prav.

Kaj so hoteli zdravniki s tako odločnim možem? Podpisati so mu dali izjavo, da je on sam želel in zahteval zamudno operacijo brez omame in da sam prevzema odgovornost za vse in vsakršne posledice te dvojne drznosti.

Pravili so mu, kako težka je bila tista operacija za zdravnike. Delali so in se potili dve uri in pol, da so iztrebili bolne in okužene dele, poldrugi meter tenkega črevesa so morali izrezati in ne vem koliko pečice.

In bolnik? Ni ganil, ni črhnil ves čas, kot bi ne dihal, in ko bi mu ne utripalo srce, bi se zdelo, da je mrliško raztelesenje in ne operacija. Zdravnik, ki je pazil na srce, je pač katerikrat vbrizgnil trpinu krepilo pod kožo, a bolnik ni zahteval in prosil ničesar.

Oddahnili so se zdravniki, ko je bilo njih opravilo pri koncu, in z občudovanjem čestitali bolniku, kako sijajno je prenesel »suh« omamo. Vse mesto je zvedelo o tem nenavadnem junaštvu in hotelo videti junaka.

Vrnil se je kmalu domov, okrevanje je naglo napredovalo, prej ko v treh mesecih se je veli okostnjak spremenil v zastavnega moža rdečih, polnih lic. Takrat sem ga videl in povpraševal po vtisih, ki so mu ostali iz tržaškega zdravilišča.

»Kaj bo tisto, kar je prestano!« je rekel dobrodušni šaljivec. »A nekaj vam moram zaupati. Če bi me Bog še kdaj kaznoval, da pridem v stisko zavoljo te mrhe,« — pri tem je potolkel po okroglem trebuhu — »pojdem k živinozdravniku, ker menim, da ne bo huje, a gotovo ceneje kakor pri vas.«

* * *

Nenavadna vročina je vladala tisto poletje; mnogo ljudi je dobilo sončarico, nekatere je zadela in končala vročinska kap.

Pripravljaj sem kolo, da se odpeljem proti Soči kopat se. Soška kopel pred kosilom mi je omogočala, da sem bil popoldne za delo.

Pri vežnih vratih me je ustavila znana gospodična, ki je pridrevila v domači obleki in vsa zmršena kakor blazna vpila: »Hitro, hitro, oče umira!«

Vrnil sem se v stanovanje, ona je vpila in tulila za menoj, da so ljudje postajali na cesti in silili v hišo, meneč, da se je zgodilo pri nas kaj strašnega.

Komaj sem jo toliko pomiril, da sem mogel zvedeti, kaj se je pripetilo. Oče se je vrnil z jutranjega sprehoda, šel v spalnico in si pognal iz samokresa vseh šest krogel v glavo. Gospodično sem poslal domov in rekel, da prihitim takoj za njo. Hitro sem zmetal nekaj potrebščin za ta primer v torbico in odhitel proti kraju nesreče.

Poznal sem moža že iz mladosti; njegov sin je bil moj vrstnik v domači šoli. Oče je takrat služboval pri nas kot nižji uradnik. Bil je bolan na živcih ali že po naravi ali zavoljo neugodnih družinskih razmer, ki smo tudi mi otročaji zanje nekoliko vedeli, tega nisem nikdar razbrskaval, vedel sem pa, da so moža upokojili in da je kot upokojenec živel s svojo družino v mestu. Večkrat sem ga srečal, ko je begal ves plašen po okolici.

Pred hišo v Korenjski ulici, kjer je stanoval, je bilo kar črno radovednežev, ki so se prerivali proti vhodu. Stražnik mi je napravil gaz skozi gosto gručo v hišo. Komaj sem se preril po stopnicah in prišel v stanovanje, ki je bilo tudi polno zbeganih ljudi.

Na starinskem naslanjaču, prevlečenem z oguljenim baržunom, so držali nesrečnega moža, ki je močno krvavel iz desne strani glave, da so bile luže krvi celo po tleh. Odgnal sem iz sobe vse tuje ljudi in priklical za pomoč soprogo in hčerko, ki sta obupno jokali v kuhinji.

Moje delo je bilo kmalu opravljeno: zamašil sem krvaveče odprtine in povezal glavo. Poslal sem po voz, da prepeljem ranjenca v bolnico.

Takrat se je poškodovancu, ki je dotlej mirno dihal in časih bruhal kose strjene krvi, odprlo levo, nepoškodovano oko in se ustavilo na meni.

»Pustite me umreti doma!« je rekel in zamižal.

»Nisem prišel k vam kot priča umiranja, gospod moj, zdaj greva v bolnico!«

»Pomagajte, da kmalu umrem!« je vzdihnil.

»Poziv na napačen naslov!« sem mirno odvrnil in si umil roke. Pokadil sem cigareto, preden je prišel voz. Ranjenca ni bilo treba prenašati, krepko sva ga podprla s stražnikom vsak pod svojo ramo in kmalu je sedel v vozu, kamor sem stopil še sam kot spremljevalec.

V bolnici niso bili nič kaj veseli novega prirastka, saj se je bližal čas kosila. Poklicali so kirurškega primarija; medtem smo spravili poškodovanca na operacijsko mizo in pripravili orodje in druge potrebščine.

Rentačil je moj tovariš in operater, pol zares, pol za šalo, ko je prihitel v operacijsko sobo, od potu moker, kakor da ga je kdo na poti oblil. »Take neumnosti v tej pasji vročini! Pravkar sem mislil v vodo, pa dirjaj nazaj! Da se vam ljubi, dragi tovariš, mar bi šla v Sočo!«

»Kdo rajši od mene,« sem rekel. »Pa se vi maščujte za oba na tem možu, ki je nama preprečil kopel!«

Ranjenec je ležal na mizi nepremično in se ni zganil ob najinih norčijah, niti ko ga je pomočnik bril po glavi.

Zazvonilo je poldne, ko je kirurg pričel svoje delo; jaz sem pomagal. Bila je ena ura, ko še ni končal, tri krogle je izvlekel iz lobanje, nekaj odlomljenih koščic iz čelne dupline, nekaj iz nosa. Večkrat je škrtalo in hreščalo, da je mene oblival mrzel pot po hrbtu.

Mož na mizi se ni ganil, časih je globlje dihnil. Proti koncu operacije sem se spomnil, da nismo dali možu nikakšne omame. Prav na tistem sem ga vprašal: »Boli?«

»Skoraj da boli,« je odvrnil operiranec. »Kdaj mislite končati?« je še vprašal in držal naprej mirno in nepremično.

Začudil se je operater in velel pomočniku napraviti krepko injekcijo.

»Opravim brez nje!« se je oglasil mož na mizi.

Ob pol dveh je bila operacija pri kraju, moža so prenesli v posteljo. Postal je nemiren, zvečer se mu je popolnoma zbledlo. Dobil je tudi vročico, pričakovali smo neugoden izid že v bližnjih dneh.

Mož je ležal na posebnem oddelku v prisilnem jopiču, sicer bi si strgal obvezo. Dobival je pomirjevalna sredstva pod kožo, s prehrano tudi ni šlo, moral je biti umetno hranjen.

Čez teden dni se je vročica polegla, tudi mož se je pomiril in polagoma zavedel. Niso se pojavili nikakšni zapletljaji, ki smo se jih upravičeno bali; rane so se lepo zacelile, celo desno oko, ki smo mislili, da je izgubljeno, je začelo čutiti svetlobo. Konec tretjega tedna je bil mož odpuščen kot ozdravljen.

Nekaj tednov kasneje me je obiskal, da poravna račun pri meni. Pohvalil nas je, da smo »tiči«, ki znamo delati čudeže. Že dolga leta se ni počutil tako dobro, kakor zdaj po operaciji; spi kakor polh, je ko »kavalir« (to je sviloprejec v razvojni dobi gosenice, ki žre murvovo listje noč in dan), glavo ima lahko in vedro, sploh se čuti pomlajenega.

»Za vse te dobrote se zahvalite sami sebi!« sem mu rekel. »Kdo od nas bi vam vedel puščati prav samo tisto nagajivo kri in položiti v glavo toliko svinca in na takšna mesta, da je prišla v pravšno ravnotežje! Vi ste mojster, mi skaze!«

»Res, prečudno naključje! Že davno nisem mogel spati, tiste dni pa mi je bilo, da bi zblaznel. Nič ne vem, kdaj in kako sem napravil to neumnost, ki se je iztekla tako srečno. Bog je velik! Vi zdravniki ste malce kruti, a zelo premeteni ljudje, ki znate prijeli človeka trdo, a na pravem mestu!«

»Aha, v mislih imate operacijo ,na suho' brez omame, kajne? Povejte no, kako je bilo takrat?«

»Izprva sem se čudil, kako da ne umrem. Potem, ko ste šarili in vrtali, trgali in ščipali po glavi, sem samo čakal, da dregnete na pravo mesto. Ves čas mi je grmelo, po vsej glavi se mi je bliskalo in čakal sem samo odrešilnega treska, ki ga kar ni hotelo biti. Seve, bolelo me je neznansko, kakor da bi rili hudobci po glavi. Pa sem le ždel, ker sem se bal motiti vaše delo, ki me je začelo zanimati, kakšen bo neki konec. In tako je potekel čas na mizi, v postelji se mi je pa brž zmedlo, da ne vem dosti o dogodkih prvega tedna, razen da sem se boril s strežniki in zdravniki, ki da so me hoteli končati. Hvala Bogu in vam za vse, tudi za trpljenje!«

Mirno je živel mož še dolga leta s tremi svinčenkami v glavi. Kdaj in ali je že umrl, ne vem.

* * *

Nič čudnega, kajne, da prenašajo bolečine ljudje, ki jih je strojilo življenje že leta in desetletja, saj so bolečin vajeni kakor ciganski konj stradanja pozimi. Kaj pa otroci?

V nedeljo popoldne je bilo, ko sem se odpravljaj na obisk svoje družine, ki je letovala v domačem kraju. Pogledal sem še skozi okno, kakšno vreme se obeta, pa, glej spaka, pred hišo se je ustavil kmetski voz na lojtrnici, z njih je skočil zavaljen možak in pograbil dečka z

deske, kjer sta sedela skupaj. Kmalu je prisopihal z njim k meni.

Zgodba je bila kratka: Pri kosilu je deček stopil na stol in pomolil svojim bratcem in sestricam tam preko mize — ali v zabavo ali zasmeh — jezik. Tisti trenotek je zdrknil s stola, telebnil z brado na mizo in si odgriznil jezik čez polovico.

Ne da bi pregledal dečka, šest ali sedemletnega fantička, ki me je plašno gledal in si brisal krvavo slino, sem očetu, poznanemu čevljarju iz Št. Petra, svetoval, naj spravi otroka v bolnico, kjer je več priprav in ljudi za takšno sitno opravilo, jaz sem sam in odpravljen na pot.

Mož se ni dal odgnati. V bolnici, tako je menil, doseže danes, v nedeljo popoldne, malo ali nič. Komu naj se zljubi, da se loti take otroške malenkosti danes; jutri bo pa bržkone prekasno in otrok bo skvarjen za vedno.

Očetovo ugibanje se mi je zdelo pravilno. Pogledal sem otroku v usta: prednja tretjina jezika se je držala skrčenega jezika kot spačena višnjeva kepa samo na desni strani; iz mežilice je sikala kri. Pomoč se mi je zadel zares nujna; očetu sem velel sestiti na stol pri oknu in držati dečka na kolenu.

Ko sem pripravljajl orodje, sem pripravljajl tudi dečka za to opravilo. Govoril sem očetu, naslovljeno je bilo seve na sina, da bo moje delo uspelo samo pod pogojem, da bo fantič ubogal; če bo le trenil drugače, kakor

mu jaz ukažem, pa mu več kot napol odgriznjeni jezik odgnije in odpade.

»Hočeš še kdaj govoriti?« sem vprašal rezko.

Nekako veselo je prikimal.

»Hočeš še kdaj jesti?«

Prikimal je še bolj izrazito.

»Dobro, še boš govoril in jedel, če Bog da, a zdaj boš poslušen kakor ura. Zini, še bolj zini in drži usta tako odprta!«

Fantiček je odprl usta, hitro sem mu vanje vtaknil razklenilno držalo, da bi jih ne mogel zapreti.

»Pa mu boste dali vendar kaj ponjuhati?« se je oglasil oče, ki so mu tekle debele kaplje po obrazu in je začel sumljivo bledeti.

Vzel sem mu dečka iz naročja, ga posadil na visok stol, očetu pa pokazal vrata, češ naj počaka zunaj v čakalnici; opravim že sam.

Rad se je umaknil. Vrata za njim sem zapahnil.

Mučen je bil položaj tudi zame; brez omame, brez druge pomoči naj opravim sam, kar bi zaposlilo tri. Sila kola lomi.

V čakalnici je nekaj štrbunknilo. Nisem več utegnil pogledati; vedel sem tudi, kaj se je zgodilo. Sedel sem pred dečka in si primaknil mizico z orodjem.

Najprej sem s kavljastimi kleščami zagrabil jezik v sredini in ga potegnil naprej, zakaj v ustni duplini se ni

dalo delati. Kajpada je to zbolelo, kar sem opazil na otrokovem kremženju. Srepa sem ga pogledal in rekel: »Potrpi, kakor sva zgovorjena, sicer ne boš več govoril ne jedel! Na, primi in drži!«

Dal sem mu v roke sklenjene klešče in pokazal, kako naj si sami drži napičeni jezik stegnjen čez zobno ograjo. »Suha omama« se je posrečila, pomoč sem imel prav dobro tudi v dečku samem.

Drugo delo je bilo hitro končano. Podvezal sem krvavečo žilo, napravil nekaj globokih šivov, da se je odgriznjeni del prilegal na jezikov krn, nato sem rano obšil še po vrhu. Včasih je »suha omama« popuščala, ubogi deček je zastokal ali zaihtel, ko sem mu nabodel ali stisnil kak živec, a moj strogi in neizprosni pogled je učinkoval kakor mamilo; deček je držal in zdržal sijajno do konca. Ne vem, komu se je zdelo lažje in bolje, dečku ali meni, ko sem odstranil odpiralo iz ust. Napravil sem dečku obvezo čez brado, da ni mogel več ust odpreti, izročil mu gumasto cevko, ki naj samo po njej pije, kadar mu treba.

V čakalnci je ležal dečkov oče na tleh in se pravkar zavedel iz omedlevice. Imel sem še z njim posla; poklical sem voznika, da ga je spravil na voz; sin je šel sam in očeta opiral na vozu.

Drugi dan sta se prišla pokazat, dečkovo stanje je bilo zadovoljivo, odgriznjeni del jezika je bil manj višnjev.

Konec tedna sem odstranil šive, opustil zunanjo obvezo in dovolil dečku uživati tudi drugo mehko in kašnato hrano.

* * *

V teku svojega življenja in zdravniškega poslovanja sem videl več podobnih primerov junaške potrpežljivosti in izredne odpornosti zoper bolečine, posebno dosti takih zgledov se spominjam iz velike svetovne vojne.

Da se ne bi morda čutil prikrajšanega ali zapostavljenega ženski, morda številnejši del našega bralskega kroga, poudarjam, da moški spol daleč zaostaja za ženskim v življenjski trpežnosti; prav posebno pa so v junaškem prenašanju bolečin žene daleč pred nami. To v naravi utemeljeno in dragocemo svojstvo jim omogoča v življenjskem pogledu najvišje dejstvovanje, ki ga označamo z besedo materinstvo.

Velika razvalina

Proti večeru je že bilo, ko so me klicali v bolnico. Odložil sem druge posle in šel tisti dan že v tretje tja, ne prav dobre volje.

V najlepši razredni sobi je ležal velikan na postelji, ki je bila navadne velikosti, a zanj očitno prekratka in skoraj da preozka. Za nizkim vzglavjem je bila postavljena še miza, na njej in čez vzglavje so bile nakopičene blazine za bolnikovo glavo. Odeja, ki je pokrivala truplo, je visela kar čez posteljni stranici.

Ko me je uzrl, je stegnil orjaško desnico proti meni in se predstavil s hropečim glasom: »Glejte, doktor, veliko razvalino!«

Sedel sem ob postelji in prosil službujočega zdravnika za poročilo. Med poročilom sem si ogledoval novega gosta; tudi on se je časih zvedavo ozrl proti meni. Nehote sem se spomnil Michelangelovega Mojzesa. Velika se mi je zdela podobnost tistega slavnega kipa s pričujočim bolnikom, ne samo glede prekomerne velikosti, marveč tudi glede veličastne glave in posebno izrazitega obraza. Imel je dolge, valovite temne lase, ki so bili le na sencih nekoliko pobeljeni; visoko čelo je

kazalo globoke brazde, pod košatimi obrvmi sta veliki in živahni očesi izžarevali nekak poseben ogenj; malo kazil ga je mozoljčasti in pomodreli nos, žmulasti ustnici sta bili večinoma pokriti s kocinastimi brki, blede, zabuhlo lice je bilo majhno v primeri s košato, nekoliko osivelo brado, ki je okrožala obraz in segala čez pol prsi. Povedana starost šestih križev se je ujemala z videzom. Resno bolnikovo stanje se je razodevalo v težkem dihanju in splošni zabuhlosti.

Ko je moj mlajši tovariš končal svoje poročilo, sem vstal in rekel: »Popolnoma v redu. Naročilo glede hrane in zdravila naj se izvrši, jutri se pogovorimo dalje.«

V slovo sem ponudil bolniku roko. Ta pa je z očitnim naporom poizkusil, da bi sedel, me srdito pogledal in zahropel: »Ali me ne boste pregledali tudi vi, doktor?«

»Ne nocoj, spoštovani vitez, ker bi bila ponovna preiskava stvarno odveč in vam kvarna. Za prvo noč vam jaz ne morem dati nič boljšega, kakor je že naročil moj tovariš. Nocoj se lepo odpočijte od napornega prevoza, jutri zjutraj preiščemo še pred obiskom seč in drugo!«

»To je žaljivo omalovaževanje!« je bruhtnil besno.

»Nikakor! To je glede na vas obzirno ravnanje, da vas ne mučimo brez potrebe. Ako hočemo veliko razvalino temeljito popraviti, se moramo držati predpisanega načrta, sicer šušmarimo! Lahko noč!«

Nič ni odgovoril, jezno se je obrnil proti steni.

* * *

Tovariš se mi je zahvaljeval, ko me je spremljal proti izhodu, da sem varoval njegov ugled, še bolj ga je veselilo, da jo je izkupil stari objestnejše ob prihodu v bolnico. Na moje vprašanje, odkod pozna novega bolnika, mi je tovariš pojasnil, da je naš novi prirastek splošno znana in celo razvpita osebnost po vsej dolnji nižini. Kot potomec plemenite družine je podedoval precejšnje veleposestvo, tudi priženil je ne vem koliko kolonov (kmečkih posestev z najemniki), a vse premoženje je zapravil z razuzdanim življenjem. Prirejal je velike love in razkošne pojedine svojim pajdašem iz okolice in bližnjih mest; vozaril se je v daljne obiske z dirkalnimi konji, ki jih je kupoval za neverjetne zneske; poleti je obiskoval morská in druga kopališča; pozimi je hodil v mesta, kjer so se nudile posebne zabave. Poštenim ženam vseh slojev je bil strahota; v zadnjih letih so se ga otresali tudi njegovi vrstniki in tovariši, veselo družbo so mu delali le ljudje dvomljive vrednosti. Soproga mu je umrla že pred leti od žalosti, letos so mu prodali zadnji ostanek premoženja, rodni gradič, nakar se je preselil k hčerki edinki že ves betežen. Danes ga je dal njegov zet prepeljati v bolnico in plačal zanj trimesečno preskrbnino. Zares, velika razvalina!

»Kako ste prebili prvo noč pri nas, cenjeni vitez?« sem ga drugo jutro vprašal po običajnem pozdravu.

»Razmeram primerno!« je zarenčal in mrko zrl name in na moje spremstvo.

Preiskava je bila zamudna, bolnik je nudil nenavadno veliko zbirko raznih bolezenskih sprememb na srcu, jetrih in obistih, splošna vodenica je bila zunanji znak notranje izprijenosti drobja. Čemerni bolnik se ni dosti zanimal za narekovanje ugotovitev; pozoren je postal, ko sem naročal način in množino prehrane.

»Smešno!« je vzrožil vmes. »To je piča za otroka ali ženske, ne za može mojega kova.«

Narekoval sem mirno dalje, kakor da sem preslišal njegov ugovor, in določil tudi količino slatinske pijače, ki naj se vsak dan skrči za desetino.

»Meni pritičejo trije litri dobrega vina na dan!« je pristavil oblastno.

Vsi so se ozrli name, jaz pa sem marno naročil tovarišu pomočniku, naj se pripravi za izpraznitev bolnikovega trebuha, kjer se mu je nabrala velikanska množina tekočine.

Posadili so ga v velik naslanjač, ki je zaječal pod izredno težo. Kmalu je prispel pomočnik s pripravami; bolničar je prinesel iz lekarne čašo konjaka. Vidno presenečen in kakor v zadregi je bolnik segel po ponujeni čaši, a roka se mu je tako tresla, da je razlil več ko pol pijače. Poslal sem po drugo merico opojnine v večji čaši. Medtem je pomočnik že nastavil bolnikov trebuh; po debe-

li cevi je pritekala v čebrič zelenkasta tekočina z veliko silo. Ko je bolnik popil vse krepilo kar v enem požirku, se mu je napeti izraz nekoliko razlezel. Glavo je majal, da so mu gosti kuštri kar plapolali. Ko se je polnil že tretji čebrič, je bolnik globoko vzdihnil, rekoč:

»Grd je ta svet, kajne, doktor?«

»Ne umem vas, kam merite,« sem odgovoril radovedno.

»Glejte, koliko dobrega in najboljšega vinca sem natakal v ta sod, zdaj pa teče iz njega ta gnusna mlakužnica! Ali ni žalostno, da se vse na svetu tako spridi?«

»Hvala Bogu! Humorja ne pogrešate še v nobeni obliki!«

* * *

Nekaj tednov so se še vršili burni spopadi med bolnikom in menoj. Razmerje je bilo včasih skrajno napeto. Ker vitez ni dobival od bolnice nobene opojnine, si jo je dal skrivaj prinašati od zunaj, dokler mu nisem resno zagrozil, da bo brez prizanašanja odpuščen iz bolnice. Tudi zavoljo hrane je bilo izprva dovolj prepira in trenja med nama, naposled se je »divjak« vdal, napetost se je poglela, postal je znosen. To pa tem laže, ker je postalo tudi njegovo stanje znosnejše, da je mogel ponoči počivati brez mamil in je začel že siliti iz postelje. To pa še ni šlo, ker so mu noge brž zabrekale, če je le kaj časa sedel

na naslanjaču z visečima nogama. Prijemala se ga je dobra volja, začel je upati na ozdravljenje. Čedalje bolj sem se bal prihajati v njegovo sobo, ker me je vedno zadrževal, da mi je postajalo kasneje tesno s časom. Spravljaj me je vsakikrat tudi v dvojno zadrego; z menoj je govoril samo visoki književni jezik, da sem se mogel le z največjim naporom kolikor toliko primerno izražati, ne da bi se s tem smešil. Druga zadrega je bila sitnejša; vsak dan je hotel vedeti te in one podrobnosti svojih bolezni, najbolj pa možnosti ozdravljenja. Ogibal sem se določnim odgovorom, ker je potek takih bolezni zavoljo izprijenja ali zastrupljenja vobče negotov in izboljšanje v ugodnih razmerah mogoče. Praznih upov mu nisem maral dajati, plašiti ga pa tudi nisem smel že zaradi škodljive potrnosti. Tako sem se moral izvijati.

Nekoč me je hotel speljati: »Ali niste veseli svojega bolnika, ki se mu vračajo moči?«

»Ne preveč!« sem ga krotil. »Tudi hrastu, ki ga je izkoreninil zimski vihar, poženejo prvo pomlad še katere mladike!«

Drugič: »Lepo popravljate staro razvalino, da je ne bo moč spoznati!«

»Kaj pomaga zunanja krparija, če so temelji razmajani!«

Tretjič: »Kdaj, sodite, mi ne bo treba več vaše ne druge zdravniške pomoči za navadno, skromno življenje?«

»Bog ve! Za zdaj hvalite Boga, da se polega pogubonosni naval.«

Četrtič: »Pa je še možno tako izboljšanje pri meni, da se izplača živeti še katero leto?«

»Bog je velik! Komu je dragocen vsak dan življenja, drugi zavrže desetletja.«

Tako in podobno sem se ga otepal. Nekoč me je po končanem obisku prosil, naj se vrnem sam k njemu. Z vso zgovornostjo se je opravičeval, da me toliko zadržuje, in me srčno prosil, naj mu, kadar najlaže utegnem, dovolim poluren razgovor v zaupni zadevi.

»Danes ne, a še ta teden pridem k vam za eno uro in več!«

Nisem mogel uganiti, kaj tišči možaka. Silno se je razveselil mojega prihoda izven običajnega obiskovalnega časa. Navzlic gostobesednosti se mu je poznala zadrega, kako naj izrazi svojo željo. Trdil je, da sem mu nerazrešna uganka, ker da sem drugačen, kakor so znani mu možje moje starosti in moje izobrazbe. Nisem ga brž umel in mu dokazoval, da sem prav tak kakor vsi drugi.

»Večkrat govorite o Bogu, kakor da bi bilo tisto kaj res in ne navadna puhlica, prazen izraz starih predsodkov.« Glas mu je drhtel, oči so žarele.

»Ne vem prav, dragi, kaj hočete od mene?«

»Vprašam vas kakor mož moža, ali je tisto, kar imenujete vi Bog, res kaj ali nič?«

»Tisto je vse!«

»Torej vi kot izobražen mož verujete v Boga?«

»Premalo globoko in premalo trdno!«

Nizko se mu je sklonila glava in se začela zibati. »Neverjetno, edinstveno!« je momljala sam zase. Dvignil je glavo napol in nekoliko hudomušno pogledal name: »V cerkev pa le ne hodite?«

»Premalo! Ob nedeljah in praznikih pa redno.«

»Jaz sem bil zadnjič v cerkvi na poročni dan,« je rekel tožno in se globoko zamislil.

Nisem ga hotel motiti. Nekaj kasneje sem mu podal roko, ki mi jo je krepko stresel. Molče sva se razšla.

Kmalu za tem so mi pravili, da obiskuje našega bolnika sloveč spovednik. Vitez mi je pri obisku sramežljivo ponosno pokazal svoje berilo: Nova zaveza.

* * *

Lepega vremena je hitro konec.

»Divji vitez« je bil vzoren bolnik, skromen, pohleven, z vsem zadovoljen. Tudi njegovo zdravje se je toliko popravilo, da bi mu ne trebalo več zdravljenja in negovanja v bolnici; zadoščala bi mu domača oskrba in priložnostno zdravniško nadzorovanje. Bil je v zadregi, svojega doma ni več imel, zet ga je odpravil iz hiše. Pisaril je prijateljem in znancem, ki so kaj imeli, da bi ga mogli sprejeti, a odmeva ni bilo čutiti pravega. Potekala je tudi

doba, ko je bila oskrbnina zanj plačana; uprava bolnišnice mu je naznanila, da bo po izčrpanem roku moral ali iz bolnice ali pa na splošni razred, ako ne bo oskrbnina poravnana za pol meseca naprej.

Bil je čisto osamljen in zapuščen. Hči in zet ga nista obiskala ves čas niti enkrat, imovitih znancev ni bilo na spregled, izostali so v zadnjih tednih tudi lahkoživci, ki so uvideli, da je njihova žrtev oglodana do kosti.

Hudo ga je trla zavest popolne zapuščenosti. Zinil ni nikdar o tem, še manj pa tožil; ponosno je nosil svojo bol. A vpliv njegove potrnosti se je kmalu odražal; komaj za prvo silo popravljeno srce je omahnilo.

Napočil je usodni dan. S težkim srcem sem stopil v vitezovo sobo. Ugotovil sem ponovno poslabšanje zavoljo noči, prečute izven postelje, naročil krepkejša zdravila in merico vina k obedu in večerji, česar še ni dobil v bolnici.

Pred odhodom mi je segel v roko, globoko pogledal v oči in me polslišno vprašal: »Ali mi ne morete prizanesti osramočenja?«

»To je upravna zadeva, izven mojega področja, kamor ne smem posegati. Nespremenjeno ostane najino razmerje kot bolnika do zdravnika, ali človeka do človeka, lezite v tej sobi ali pa v drugi.«

Pri popoldanskem obisku v bolnici so mi sporočili, da je vitez dobil običajno razredno kosilo v svojo razredno

sobo, a se ni dotaknil ne jedi ne pijače. Po kosilu so ga prenesli na splošni razred; ko so ga spravili na posteljo, se je sedeč ozrl po dvorani in se zgrudil. Službujoči zdravnik je ugotovil smrt zavoljo srčne kapi.

Drugi dan so se oglasili pri meni v bolnišnici trije plemenitniki znanih imen, ki so se svečano pritoževali za voljo poniževalnega ravnanja s plemenitašem. Gospode sem naslovil na upravo.

Tretji dan je bil slovesen pogreb, kakršnih ni bilo videti vsako sedmo leto. Nastopile so plemenitaške družine iz mesta in z dežele v vsem svojem »žalnem« sijaju; nepregledna je bila vrsta zlikanih kočij, ki se je vila za mrliškim vozom, odetim z venci in grbi na trakovih, proti rodnemu kraju zadnjega moškega potomca nekdanje sloveče družine.

O siva starka smrt, velika si tudi v svojih norčijah.

Geto in drugo

Geto je že takrat imel zveneče ime, ki ga je dal slo-
viti Goričan Izaija Graziadio Ascoli, znamenit jezi-
koslovec, profesor v Milanu in italijanski senator. Geto
je prava srednjeveška ulica med cerkvico sv. Ivana in
trgom Kornjem; ozka je in razen opoldne zelo temačna
in pusta; zelo puste so tiste visoke dvo- in trinadstrop-
ne hiše z obeh strani že od zunaj, naravnost odurne pa
so bile od znotraj. Prostori so bili primeroma veliki, a
zelo temni, povečini strahotno zanemarjeni. Stene od
nesnage črne, stropovi razpokani, drvena tla črviva,
okna in vrata polomljena in za silo zamašena s cunjani
ali lepenko. V vsem tistem kraju je ob južnem vremenu,
zlasti v toplejšem letnem času, vladal neznosen smrad.
Edino bolj čedno poslopje stoječe sredi geta je bila sina-
goga, židovska molilnica, ki je pa nisem nikoli videl od
znotraj.

Lastniki vsega geta so bili premožni židje, ki so sami
bivali drugod po mestu v udobnih in novodobnih hišah,
svoje suhote v getu pa so oddajali drugim, ponajveč
krščenim siromakom. Samo enkrat kar jaz pomnim, je
bil geto poln židovskih stanovalcev. Bilo je ob rusko-

japonski vojni, ko so v Rusiji nastali veliki pogromi židov in so se židje razbežali na vse strani; precej beguncev je prispelo tudi v Gorico, kjer so jih soplemenjaki potaknili po svojih hišah v getu. Med ruskimi židi je bilo nekaj bolnikov in betežnikov. Znani veletržec z vinom me je povabil, naj prevzamem bolniško oskrbo potrebnih beguncev na njegov račun. Izprva sem se s siromaki težko sporazumeval, njihova nemščina, ki so jo med seboj govorili, ni bila meni nemška, njihova ruščina tudi ne ruska. Bili so sila skromni in trdoživi, nobeden ni takrat umrl. Prišli so nenadoma in kmalu so izginili neopazno.

V geto sem mnogo zahajal in sicer več, kakor se mi je ljubilo. V getu je stanovalo polno družin, ki si niso mogle privoščiti boljšega bivališča. Bile so družine, osirotele po javnih uslužbencih, ki so životarile ob neznatnih pokojninah, in spet družine propadlih trgovcev ali zapitih rokodelcev, ki so se preživljali iz dneva v dan zelo različno, danes razsipno, potem več tednov zaporedoma beraško. Videl sem v getu človeško bedo, gmotno in duševno, v premnogih inačicah in merah, pretresljive življenjske žaloigre in ogabne izrodke človeške izprijetosti. In zaslužki iz geta? Židje so plačevali vse sproti in pošteno, o drugih rajši molčim.

Ves geto mi je bil zopr in vse, kar je bilo v njem, z eno samo in edino izjemo. To so bili Pocutovi, družina

Franca Pocuta, hribovca z Banjške planote, ki je bil pri nekem večjem podjetju v službi za vsa dela: hlapčevska, snažilka, raznašalska in pisarniška. Na videz je bil velika neroda, majhen in čokat, okoren v hoji in kretnjah, redkih besedi, a bistrih oči in tankih ušes, dejansko pravi vsenared pri podjetju; vse je videl, vse slišal, sam od sebe vse naredil, svoje in drugih dela, brez naglice, a natančno in do konca vse sproti. Sebi ni privoščil nič, ves zaslužek je dajal družini.

Njegova družica je bila drobna ženica, menda Brika, živahna in okretna, sila pridna in skrbna. Svoje gospodinjske in materinske posle je izvrševala v popolnem redu, a je še našla dovolj časa, da si je kaj prislužila, šiva-joč drugim ali pospravljajoč jim stanovanja, Imela sta štiri otroke, tri dečke in deklico, ki so vsi odrasli.

S Pocutovimi sem se seznanil radi otrok, brž ko sem se naselil. Otroci so radi bolni; posebno ko začno hoditi v šolo, prinašajo domov razne bolezni. Pocutove otroke sem rad zdravil, ker so bili vedno čisti in snažno oblečeni, zelo potrpežljivi; ker je Pocutova mama točno izvrševala moja naročila, so bili tudi uspehi obojestransko zadovoljivi. Tudi na stanovanje v geto sem rad hodil k njim, njihovo bivališče je bilo vedno dobro prezračeno in skrbno urejeno, brez nesnage in navlake, brez prahu in smeti. Bilo je menda takrat edino meni znano stanovanje v getu, kjer se nisem bal odložiti klobuka ali suk-

nje ali sestri, če sem utegnil z njimi pokramljati. Za plačilo smo se časih sporekli; ponujali so mi več, kakor sem zahteval.

Otroci so odraščali otroški dobi in otroškim boleznim, zdravniški stiki so ponehivali, a nastajali so in se krepili novi s Pocutovimi. Zgledni otroci so se kmalu uveljavljali med našimi razumniškim naraščajem.

Prihrula je svetovna vihra. Na Pocutove mi je ostal svetel spomin, z njim upanje, da je v naših ljudeh toliko klene moči, ki prenese vse življenjske stiske.

Odvraten poklic

Bil je lep poznojesenski dan in četrtek, prvi ali tretji v mesecu, ko je bil v mestu običajni semenj. Mnogo ljudi se je take dneve zbiralo v mestu iz vse dežele; bilo je dosti posla tudi za zdravnike.

Sredi takega semanjega dela se je preril skozi druge čakalce mlad in plečat mož, češ da je pri njih doma izredna sila. V pretrganem govoru, tako je bil zasopel, mi je povedal, da mu žena doma izkrvaveva in da je na pomoč poklicana babica spoznala, da je zdravniška pomoč nujna.

Dozdevalo se mi je, kar sem mogel dognati iz moževih besed, da bi trebalo ženi bolj obsežne pomoči, ki se da prav izvršiti v bolnici, kjer so na voljo oprema in večja podpora, zato sem možu svetoval, naj spravi ženo kar v bolnico, in sicer čim prej; v mestu naj najame voz in v dobri uri mu bo žena v varnem zatočišču. Mož se ni dal odpraviti in je z vso silo zahteval, da moram vsekar z njim, ker je v nevarnosti življenje žene in hkrati blagor vse družine. Pokazal sem mu številne čakalce in ponovil nasvet, da bo ogrožena žena najbolj spravljen v bolnici; če pa hoče zdravnika na dom, naj pokliče tis-

tega, ki je nastavljen od občine in zato plačan, da nudi zdravniško pomoč vsakemu občanu.

Mož je godrnjal nekaj o trdosrčnih zdravnikih; morda ga je že prej kateri mestni zdravnik tako odslovil kakor jaz. Brez pozdrava je odšel.

Mučno mi je bilo pri srcu, dasi mi je pamet odobravala trdo postopanje. Med vzburljivim delom, kakršno je opravljanje nestrpnih bolnikov, mi je misel vedno uhajala v Staro goro k neznani ženi, želeč ji, da bi bila v bolnici že oteta.

Zvonilo je poldne, ko je pridiral bosopet deček in me smelo vprašal, kako da vendar ne pridem v Staro goro k njegovi mami.

Tako bolj za šalo sem ga počil po zakrpanih hlačicah in mu velel, naj teče brž nazaj in počaka na cesti, kjer se odcepi pot v stran; kmalu pridem s kolesom za njim. Hitro sem odpravil zadnje bolnike, pometal nekaj stvari v torbo in skočil na kolo. Kmalu sem bil sredi Rožne doline, kjer me je čakal deček. Spravil sem kolo v kmečki hiši, ki je stala ob starogorski poti, kjer se začenja klanec; deček je pograbil mojo torbo in brzel pred menoj navzgor, da sem ga komaj dohajal.

Stara gora je severnovzhodno pobočje hriba Svetega Marka, ki se dviga nad Šempetrom. Po tem pobočju so bile raztresene majhne hišice malih ljudi, kmetičkov in kočarjev, ki so služili večinoma kot dninarji v mestu;

dečkov oče je bil zidarski podajač, ki si je prav tisto leto postavil hišo na kupljenem svetu, ki je bil nekdam vinarograd. Od dečka sem zvedel, da je najstarejši izmed sedmerice otrok, da hodi tretje leto v šolo na Ajševici in da bo, ko odraste, zidarski polir, da bo imel pod seboj dvajset ali še več zidarjev in da si bo postavil lepo hišo blizu mesta. Očitno se je preselil očetov vzor v dečkovo glavo.

»Še več boš, če boš priden. Mlad človek doseže, kar zares hoče. Bodi vztrajen pa boš mojster in si boš postavil lepo hišo v mestu samem!«

Tako sva kramljala, da nisem dosti čutil nagle hoje po strmih kolovozu in sonca, ki je takrat močno pripekalo. Ves poten sem prisopel na vrh grička; sredi gošče je bila jasa, na jasi je stala majhna in borna hiša, kamor je deček krenil s pota, rekoč:

»Zdaj pa le hitro pomagajte mami!«

Okoli hiše je bilo še vse razmetano, hiša od zunaj še v surovem stanju, znotraj za silo ometana; pritličje je imelo ilovnata tla, vrata in okna niso bila niti prvič opleskana. Na mestu bodočih stopnic je bila pod napuščem postavljena lestev.

Pri vratih bodočega mostovža se je prikazal od zjutraj mi znani mož, ki je rekel:

»Kar steci k teti, Jelko, kjer so vsi drugi. Tam dobiš jesti, potem brž v šolo, da ne zamudiš.«

Deček mi je izročil torbo in odhitel po klancu naprej; jaz pa sem splezal po lestvi navzgor v prostor, ki ga je še neometana lesena pregraja delila na dvoje; v prvem je bilo nekaj manjših posteljnjakov z razmetano posteljino, v drugem pa je stalo v kotu veliko obešalo, nasproti oknu široka postelja, pred njo lepa orehova skrinja.

»Hvala Bogu!« je kriknila v pozdrav postarna žena ob postelji, ko me je zagledala. »Že od zore se mučiva in nikamor ne prideva.«

»Hvala Bogu, da se je krvavenje ustavilo!« sem rekel in stopil k porodnici, ki je plašno gledala vame. Bila je krepka žena po postavi, a bolj bleda kakor prestirala na postelji; osineli ustnici sta ji trepetali, morda od strahu, morda od mraza, zakaj krvavečega človeka hitro zebe.

Pregled je bil brž opravljen od zunaj, srce je bilo ženi še dovolj čvrsto, tudi otrok je bil živ in v pravšni legi. Notranje preiskave pa si kar nisem upal izvršiti. Mož mi je prinesel v sumljivo snažni skledi, ki je morda služila družini za pripravljanje solate, malo rjavkaste vode. Ko sem zahteval še prekuhane vode v čisti posodi in mila, je bil mož v škripcih, češ da se v kotličku kuha kura, ponudil mi je lesen korec.

»Kako se pa vi umivate, botra?« sem vprašal babico.

»Jaz že opravim spodaj v hiši ali pa doma,« je rekla starka v zadregi. Pogledal sem ji roke, prav močno se mi

je zdelo, da so bile umite, ko je doma mešala oblodo prašičem.

Kaj sem hotel? Razkužil sem si roke z milnim cvetom in izvršil pregled, ki me je tembolj potrdil v prepričanju, da morajo z ženo v bolnico. Tu je rešiti ni mogoče, ko se človek niti pošteno umiti ne more. Vbrizgnil sem ženi zdravilo pod kožo, poskrbel za prvo silo, da preprečim krvavitev ob prevozu v bolnico, kjer ji bo zares pomagano.

Ko sem to govoril in izvrševal, kar sem rekel, je žena polglasno ihtela; babica je momljala, da se ji kaj takega še ni pripetilo, odkar »pobira otroke« med Staro goro in Lijakom, in tega je že štirideset let; mož pa je kakor ostrmel gledal v hrib.

»Najbolje bo, da pokličete enega ali dva možaka na pomoč, pritrдите na gnojna nosila lubnico ali plevnico in na njej nesete ženo dol na cesto, jaz vam pa pošljem iz mesta do križišča voz, ki popelje porodnico v bolnico.« Ni bilo odgovora; žena je ihtela, babica mrmrala, mož strmел v daljo.

»Kar sem mogel, sem storil! Vso odgovornost za nadaljnji potek prepuščam vam. Zganite se in pomagajte si sami, da vam pomore Bog!«

S temi besedami sem se poslovil in odhitel proti domu. Nenavadno mučno mi je bilo pri srcu, onemogel srd je besnel po meni, išoč si smeri in izhoda.

Doma me je čakalo kosilo in novo delo. Oboje mi je bilo zoprno. Opršil sem se s hladno vodo in legel v zatemnjeni spalnici, da bi se pomiril. A kmalu so me sklicali, češ da so ljudje nestrpni in me s silo zahtevajo.

Ko sem odprl vrata v čakalnico, me je porogljivo pozdravil znani mi bolnik s hribov:

»Dobro vam teknilo. Kosilo ni bilo kratko in slabo!«

»Tudi dolgo in dobro ne, ker se ga še nisem dotaknil!«

Do mraka je trajalo opravilo in razmišljal sem, kako naj razporedim obiske v mestu, da bi skočil še pogledat v bolnico k oni Starogorki, ki mi je zagrenila dan.

V veži mi je zaskočil pot oni bosopeti deček, ki me je opodne spremljal v Staro goro, in zavpil proti meni kakor z očitkom: »Mama umira!«

»Kje jo imate?«

»Doma vendar! Hitite, jaz stečem še po duhovnega gospoda.«

Deček je zginil na ulico. Kmalu bi se bil opotekel, tako me je presenetila zlovešča novica, saj si nisem mogel misliti, da je niso spravili v bolnico. Brez premišljevanja sem planil nazaj v stanovanje; žena mi je pomagala nagatiti veliko torbo in z njo otovorjen sem zdirjal na kolesu proti Stari gori. Bila je že temna noč, ko sem prišel do starogorske poti, zakaj luna še ni vzšla. S kolesarsko svetilko sem srečno našel novo hišico na jasi sredi starogorske gošče.

Sreča, da sem jo vzel s seboj, zakaj tista majhna, zakajena in smrdeča petrolejka, ki so jo imeli, je svetila za silo komaj seženj daleč. Porodnica je ležala nezavestna, dihala je poredkoma in komaj vidno, žila se ji ni dala otipati; babica je javkala, zakaj je ona tako nesrečna, da mora doživljati take strahote v svoji starosti; mož je slo-nel na oknu in buljil v noč. Položaj je bil več ko resen, skorajda obupen.

Brez očitkov sem se lotil dela.

Mučno tišino, ki je vladala medtem v hiši in okoli nje, je pretrgalo oblastno govorjenje pred hišo. Gospodar je odšel s svojo brlečo lučko svetit pred vrata. Po daljšem rentaćenju je prisopel po lestvi starejši gospod orjaške postave, za njim je prilezel droben možiček s svečno svetilko v roki. V prišlecih sem spoznal splošno znane-ga in radi šegavosti priljubljenega vikarja stolne župni-je.

Gospod vikar se je brž razgledal po siroččini in opa-zivši me, čepečega pred ženo, ki jo je babica zagrnila z okrvavljeno rjuho, je začuden vprašal: »Zdravnik?«

»Sem.«

»Ali vi ali jaz! Oba ne moreva hkrati!«

»Za zdaj oba, prečastiti!« sem rekel, »Sredi dela ne morem proč, vaše opravilo se pa tudi mudi.«

»Živi?«

»Za silo in komaj še.«

Duhovnik in cerkovnik sta se odmaknila na drugo stran postelje, kjer je slonela ženina glava, jaz sem delal na svojem mestu in hitel z delom. Kmalu sem dobil krepkega dečka na dan, ki pa je bil bled ko vosek in brez znakov življenja. Ženi sem brž vbrizgal še nekaj zdravil, gospodarja sem poslal po večjo posodo s toplo vodo.

Duhovnik je medtem porodnici podelil sveto poslednje olje po skrajšanem obredu, nato je zmolil še molitve za umirajoče. Jaz sem babici pokazal, kako naj gnete in drgne porodnici telo, sam sem se lotil otroka, mu ščistil ustka do gola in začel mahati z njim po zraku, kakor je predpisano umetno dihanje za oživljanje novorojencev.

Cerkovnik jo je tiho odkuril, duhovnik pa je še šepeotal, — menda molil — in se ves bled odpravljajal za cerkovnikom.

»Še enega zakramenta nam nujno treba prečastiti,« sem rekel, kažoč mu otročka.

Gospodar je medtem prinesel škaf s toplo vodo, kamor sem posadil novorojenca in ga trepljal po prsih. Duhovnik je naročil navadne pitne vode in mene poredno vprašal po imenu. Gospodar je prispel s korcem vode; duhovnik je prijel za roč in prav počasi oblival otročka, ki sem ga jaz mestil v topli kopeli, z besedami: »Če si živ, Bogdan, te krstim v imenu Očeta in Sina in

Svetega Duha. Tako, zdaj pa moram na zrak!« Glas je gospodu drhtel, odhajal je z negotovim korakom.

Nisem se utegnil zanimati zanj. Nenadno botrinjstvo me je prevzelo, še bolj zavzet je bil Bogdanček, ki je po kratkem vzdihanju in stokanju krepko zajokal. Otroka sem izročil babici in se obrnil k porodnici.

Ležala je nepremično, kakor sem jo pustil, a njen veli obraz se je oživiljal in gubal skorajda v miren, zadovoljen nasmeh, tudi polodprte oči so se zvedavo obračale naokoli.

»Kako kaj, botrca?« sem jo ogovoril.

»Zakaj me dramite iz tako lepih sanj?« je dahnila in zamižala. »Žejna sem.«

Kmalu je bila pri rokah skodela s kurjo juho, gosto ko klej, saj se je kuhala že od jutra. Razredčil sem jo z vinom, ki je stalo v pisani majoliki, na voljo babici, kakor je v vinskih krajih navada. Porodnica je hlastno požirala tisto brozgo, ki sem ji jo podajal po žlici. Napravili smo še eno skodelo, ki jo je posrebala izmučena žena naravnost iz posode, nato je nagnila glavo nazaj in začela prestiti kakor mačka za pečjo.

Porodnici sem še potipal žilo, novorojencu prisluhnil, kako diha, nato sem brž pospravil svojo šaro in zlezel po lestvi navzdol. Pred hišo me je čakal duhovnik; cerkovnik je bil odšel naprej.

Izza vipavskih gor se je dvignil ščip; bilo je dobršno svetlo. Gospod vikar je bil kakor zbezan in je željno pozvedoval o stanju obeh »krščениh duš«. Nato se je krepko oddahnil: »Hvala Bogu! Še mene, starega robavsca, je zgrabilo!«

Poslovala sva se od gospodarja in šla po klancu navzdol. Meni je bilo po tako težkem delu tako prijetno v milem jesenskem večeru, da bi bil najrajši vriskal, ko bi ne bil tako skrajno žejen. Gospod vikar pa je stresa! z glavo in godrnjal po furlansko ne vem kaj. Vse moje prizadevanje, da bi starega šaljivca spravil v dobro voljo, je bilo brezuspešno.

Prišla sva na cesto, kjer sta čakala cerkovnik in voznik. Vikar me je povabil k sebi v kočijo. Vabilo sem odklonil, ker sem imel kolo spravljeno v bližnji hiši. »Še bolje!« je zamomljal gospod vikar in široko pljunil.

Preveč sem bil zdelan, da bi mogel mirno spati. Zgodaj sem se dvignil in odšel v Staro goro, ko se je dobro zdanilo. Okoli hišice in v njej je kar gomazelo in cvrčalo; otroška svojat, večinoma samosrajčniki, je bila vsa doma. Zagledavši me, so izginili kakor piščanci, ko se pojavi skobec; zamrl je njihov krik in trušč.

Na moj klic se je oglasil gospodar od zgoraj, češ da streže. Porodnica je sama slonela v postelji in srebala kadečo se in dišečo kavo. Spala je imenitno vso noč, tudi otročiček je bil priden. Odgrnil sem nekoliko staro kri-

lo, ki je bil v njem povit; držal se je zadovoljno in časih »zagodel« kakor čmrlj, češ čemu me motiš?

Skrb se je v meni polegla, a vzbudila se je včerajšnja togota in bruhnla na dan. Ošteval sem gospodarja kot brezsrčneža, ki je spravil ženo v smrtno nevarnost in mene v mozeg pretresujočo tvegavščino, ko bi se bilo dalo tisto delo opraviti v bolnici z manjšo nevarnostjo za porodnico in z manjšim naporom za zdravnika.

Možak je priznal svojo krivdo, a kesanja ni kazal.

Žena da se boji bolnice, od koder se jih toliko ne povrne več domov; njega so skrbeli tudi oskrbni stroški, ki jih tamkaj izterjujejo brezobzirno.

»Kaj menite, da mojega zahtevka ne bo nič?« Možak se je premeteno nasmehnil: »Ne vem, kako bo z vašim računom; upam pa, da se bo dalo z vami govoriti zavoljo čakanja.«

Težaven poklic

Bilo je proti koncu zime, ko je vreme nevarno; dnevi so topli, da se na soncu potiš, noči pa mrzle, zlasti če vleče sever ali potegne celo burja, da bolj prezebaš ko sredi zime.

Večerilo se je že neko soboto, ko me je prišel droben možiček s kučmo na glavi in v kožuh oblečen vabit, naj se odpeljem z njim v Čepovan k ženi, ki je drugi dan na porodu. Zmenila sva se, da se čez eno uro snideva v znani vozniški gostilni in odpeljeva v hribe. »Dobro se oblecite, pri nas imamo še zimo,« je pripomnil pri odhodu.

Ob določeni uri še ni bilo moža v gostilni; povedali so mi, da je moj voznik trgovec, da nakupuje po mestu blago in da se vrne vsak čas. Tisti čas je trajal preko ene ure, preden se je voznik pojavil, rekoč, da napreže vadlje. Tisto »vadlje« se je vleklo zopet eno uro, preden sta bila konjiča odpravljena in mož podprt z jedjo in pijačo. Jaz sem stopical kakor na trnju po gostilni, kuhinji, dvorišču in hlevu ter se jezil nase in na druge. Bilo je že blizu osmih, ko sva se na koleslju odpeljala proti Solkanu; mislil sem, da bom ob tem času že v Čepovanu pri delu in da pridem še pred polnočjo domov.

Do solkanskih stebrov (»kolon«) sta konjička še vlekla s hitrostjo nekdanjih poštних voz, potem pa sta stopicala v korak, da bi ju dober pešec prehiteval.

»Kdaj, menite, pridem do bolnice?« sem vprašal nestrpno.

Mož se je mirno ogledoval po zvezdnatem nebu in malomarno odvrnil: »Nemara nekaj po desetih, če ne bo nesreče vmes.«

»Ko odpravim delo, me popeljete še nocoj domov?«

»Jaz že ne in moja kljuna tudi ne! Jaz sem hotel v mesto pojutrišnjem po svojih opravkih; iz dobrote sem napregel danes, ker so me prosili, da vas nocoj pripeļjem. Za drugo se nismo zgovarjali.«

»Pa je še kateri drug voznik pri vas?«

»Za drva in les jih je več, koleselj pa ima samo župan za svojo rabo. Nocoj ostanete v Čepovanu; naročite si sobo v županovi gostilni, menda bo še odprta, ko prideva. Ko pa opravite svoje stvari, pojdite lepo počivat, jutri vas že kdo potegne v mesto.«

Lotevala se me je razdraženost. Prej dve uri nestrpnega in nepotrebneга čakanja, zdaj nova poniževalna zaveš, da gospodarijo z menoj in mojim časom, kakor da sem njihov hlapec! Kar vrelo je v meni, posebno ker nisem imel, kamor bi usmeril izbruh svojega srda.

Tako smo prispeli na Preval, kjer se cesta razcepi; leva zavije v strmino Skalnice proti Sveti gori, desna pelje v

Trnovski gozd, srednja pa se spušča v grgarsko dolino. Konjička sta se nekoliko zganila in pokazala, da znata tudi teči prav počasi. Srd se je v meni polegal že pred Grgarjem, izginil pa je brž nad vasjo, ko se začenja vzpenjati proti Fovškemu kalu (kalu nad Fobco), zakaj od severa je pritiskal grgarec, kakor pravijo goriški okoličani tistemu enakomernemu vetrcu, prav za prav tihemu prelivanju mrzlega zraka. Tisto noč je bil grgarec naravnost strupen; navzlic volnenim rokavicam in zimski suknji so mi otrpnile lahti čez komolca; tudi nog nisem več čutil, dasi sem jih imel zadelane v konjsko plahto. Ko trepečeš od mraza, se ti razkadi nabolj srdit gnev.

Od Fovškega kala naprej po puštalski dolinici nam je svetila luna, a mene tista pokrajina, dasi zame nova, ni prav nič zanimala, ko me je tako neznansko zeblo tudi že v hrbet. Saj odprt koleseljček ni imel zadaj niti naslanjala. Po dolini je bilo še precej snega v zametih, na osojnih rebrih pa v obsežnih plazovih. Tako čudno mi je prihajalo, da bi kar zadremal, da me ni časih streslo po vsem životu kakor božjastnika.

»Saj sem rekel, da je v hribih še zima,« je pripomnil voznik in poganjaj konjička, da nista tako dremala kot jaz. Prevladovalo me je počasi brezčutno ravnodušje, da si skoraj nisem več želel spremembe in da me je neprijetno dirnilo, ko se je voz sredi vasi ustavil in mi je voznik pokazal hišico tam ob strani, kamor so me želeli.

Z voznikovo pomočjo sem se skobacal z voza; bedri sta mi kar oleseneli od sedenja in mraza, da sem jih mogel premikati samo v kolkih. Tudi torbe nisem mogel prijeti z otrplimi rokami; voznik jo je pobral, me podprl z drugo lahtjo pod pazduho, da sem mogel drsati po ledenem gazu do hiše. Spravil me je v hišo, ki je bila temna, in poklical domače. Iz izbe je prilezel gospodar, čokat kmet, in mi posvetil v obraz.

»Aha, medih!« (zdravnik) je rekel v zadregi. »Stopite kar naprej v izbo!«

Na vratih v izbo me je vrgel nazaj neznosen vzduh, ki je bil tako vroč, da me je spekel v obraz. Dišalo je po petroleju, dimu in neznanih vonjavah tako, da se mi je hotel prazni želodec obrniti.

»Ne smem še v toliko vročino s premrlimi udi,« sem rekel obzirno in se umaknil nazaj v hišo, se ustavil ob odprtem ognjišču, kjer je tlelo nekaj štorastih ogorkov. Gospodar je prižgal še trsko, da sem se malce razgledal po bornem, od dima očrnelem prostoru. Iz izbe je pri-kukala stara, sključena ženica, in se čudila, zakaj ne vstopim, ko je taka sila.

»Pomagajte najprej meni, če hočete, da jaz komu pomorem!« sem rekel in pokazal svoji mrliško blede roki. Starka, porodničina mati, mi je pomagala, da sem slekel suknjič in suknjo, zavihala srajčna rokava in prinesla čebrič mrzle vode in nekaj kep snega. Vtaknil sem roke

do komolcev v vodo in jih dal odrgniti s snegom; na eni strani jih je drgnil gospodar, na drugi njegova tašča. Med delom sta mi razložila, zakaj so me klicali. Gospodinja je imela v prejšnjih letih pet otrok, najmlajši je star sedem let. Mož je bil nekaj let v Ameriki, da je odplačal dolgove, ki jih doma ni mogel; lani se je vrnil, ko se je začelo pomladno delo. Prejšnji porodi so bili vsi lahki in kratki, zdaj pa se je nekaj ali nekje zataknilo, da se vleče že drugi dan in ne more nikamor. V občini ni izučene babice; poslali so po tako v Grgar, a ker ni mogla zavoljo boleznii sama priti, je nasvetovala zdravnika.

Trajalo je precej časa, da sta se gluha uda začela oživljati; ko pa je koža pordevala, sem začutil neko pekoče zbadanje, kakor če bi mi kdo obe roki prav na gosto pretaknil z razbeljenimi iglami. Vpil bi rad od neznanskih bolečin in hkrati vriskal od veselja, da sta mi ogrožena uda oživela.

Gospodarju sem naročil, naj izbo prezrači; starka mi je postregla s toplim mlekom in po enourni pripravi sem okoli polnoči stopil v izbo.

Majhna okajena svetilka je brlela na mizi. Zaman sem iskal postelje v izbi in hotel skozi priprta vrata v sosednji prostor, kjer sem slutil, da leži bolnica.

»Tam so otroci,« se je oglasilo izza peči, »medve se tiščiva tukaj in čakava vaše pomoči.«

Na običajni gorjanski peči, ki je segala preko pol višine nizke izbe, je ležala na preprosti plevnici porodnica; zraven nje je čepela njena teta.

»Tam gori ne bo nič, najbolje bo na mizi,« sem odgovoril.

»Na mizi se ne spodobi; tam jedo ob nedeljah,« je pripomnila tašča. »Najbolje bi bilo, mislim, ako jo položimo kar na klop ob peči!«

»Meni je prav, samo če ne bo klop preozka.«

»Jo pa podpremo in pridržimo od strani,« sta rekli ženski.

Kmalu je bilo rečeno storjeno; k drugim prijetnostim neznosnega ozračja se je pridružil še prah iz plevnice, ko so jo prekladali s peči na klop, da se me je lotil dušljiv kašelj.

»Gospoda ima nežna pljuka,« (v krajevnem narečju namesto pljuča) se je pošalila stara gospodinja.

Preveč sem bil že zdelan, da bi se odzval na žensko objestnost. Stopil sem k okencu in ga odprl na stežaj. Obe starejši ženski sta začeli javkati na ves glas, da nočni ajer (zrak) škodi vsakomur, kaj šele obrodnicam (porodnicam).

»Dober zrak ne škodi gosposkim ljudem, tem manj gorjanom.«

Ko se je zrak za silo sčistil, mi je kašelj prenehal. Zaprl sem okence in se po tolikih ovirah približal porodnici.

Bila je drobna, zgarana ženica, ki je kazala več ko šest križev, dasi je imela komaj štiri. Ni trajalo dolgo, ko sem ugotovil, da je porod živega in celega otroka nemogoč, ker se je ženi po prejšnjem porodu zožilo medenično ogrodje zavoľjo omehčanja kosti. Ženica je priznala, da jo je zadnja leta silno bolelo v križu in bedrih, kar je smatrala za običajno trganje.

Razložil sem gospodarju in porodnici dejansko stanje in predlagal prevoz v bolnico, kjer se da rešiti oba, mater in otroka.

»There (v narečju thi namesto hči) ne pustim nika-mor,« se je zadržla mati. »Poklicali smo vas, da ji pomagate doma!«

Pojasniti sem skušal bolj podrobno, da je prava pomoč v tistih razmerah neizvedljiva iz dveh razlogov. Zavoľjo zoženih medeničnih kosti bi se dal otrok spraviti po prirodni poti samo razkosan, a da je tako razkosavanje otroka in izvlečenje posameznih delov zelo nevarno tudi za mater povsod, tudi v dobro urejeni bolnici. Otroek pa je še živ in čvrst. Zdravniška veda predpisuje v takšnem primeru poseg, ki mu pravijo carski rez, ki je rešilen za otroka in še manj ograža materi zdravje in življenje.

»Mater rešite, kaj nam mar drugo!« je rezko zahreščala teta.

»Otroek je živ, jaz ga ne bom moril!« sem odvrnil.

»V tej zimi gotovo pogineta oba, če gresta izpod strehe, zato ostaneta doma!« je odločila mati.

Obrnil sem se k porodnici in možu, poudaril, da imata samo onadva pravico in dolžnost odločanja v tako važni zadevi, in jima prigovarjal, naj vendar ubogata mene, ki najbolje presojam zamotani in nevarni položaj, in da se zavedam odgovornosti za posledice svojega ravnanja.

Gospodar je molče in nekako vprašujoče zrl na ženo, žena pa se je zbegana ozirala nanj, a črhnil ni nobeden besedice. Obe starki pa sta gnali svoj vreščavi klepet naprej, da ne pustita obrodnice v gotovo smrt. Umaknil sem se v hišo. Bila je jasna zimska noč. V mesečini sem lahko pogodil župnišče. Ni mi trebalo trkati s tolkačem na vrata; zbral se je namreč okoli mene velik trop vaških psov, ki so se tuleč besno zaganjali vame. Divji lajež je zdramil župnika, da je pogledal skozi okence svoje spalnice. Nisem mu mogel povedati, kdo sem in kaj iščem pri njem, ker nisem mogel prevpiti psov.

Gospod mi je kmalu odprl vežo in me povabil v pisarno. Posadil me je k morni peči in mi ponudil žganja. Brž je umel kočljivi položaj in brez prošenj je bil takoj pripravljen, da zastavi svoj vpliv pri zbegani družini v prilog mojemu reševalnemu načrtu.

Kmalu sva bila tam. Jaz sem ostal v hiši in brskal po loncih na ognjišču, kje bi bilo kaj mleka ali kave; župnik

je odšel v izbo in se kmalu vrnil s popolnim uspehom. Zakonca sta se dala brž pridobiti za prevoz, starkama je župnik prepovedal vtikati se v družinske zadeve.

Dobri gospod se je kmalu poslovil, češ da mora zgodaj vstati, ker ga čaka ta dan, postno nedeljo, obilo dela, Gospodar se je odpravil v vas iskat vozila, jaz sem dal zmučeni porodnici nekaj zdravil za pomiritev in okrepitev, starkama pa naročil, naj jo oskrbita za prevoz.

Dolgo se je mudil gospodar na vasi; snočnji voznik mu je dal na posodo samo voz, konja si je izprosil pri županu.

Zorilo se je nad Mrzovcem in drugimi vrhovi Trnovskega gozda, ko je odškripal voz skozi vas, Spredaj je čepel županov hlapček, zaviti v oguljen kožuh, zadaj na koleslju sva sedela ob straneh gospodar in jaz in podpirala v sredi debel sveženj — od nog in čez glavo v odeje in plahte omotano porodnico. Voz je hitro drčal proti mestu, konj je bil spočit, cesta večinoma gladka in zmereno položna.

Na najino poizvedovanje, kako se ji godi, je žena izjavljala, da želi nama tako prijetne vožnje, zakaj njej je tako toplo in mehko, da bi kar zaspala. Meni je bilo manj ugodno, mraz je bil hujši, veter leden. V roke me ni zeblo, saj so me pekle ko žerjavica od nočnega ogrevanja, pač pa mi je začelo sumljivo gomazeti po nogah

in golenih, da sem se zbal prezebe. Stopil sem z voza in tekel za njim . . .

Grgar je še spal, le psi so nas glasno pozdravljali in spremljali daleč ven iz vasi. Na Prevalu se je danilo, v Solkanu se je somrak umikal dnevu. Zlezel sem nazaj na voz in si zadelal obraz, da bi me ne spoznale ženice, ki so hitele od vseh strani k velikemu vodnjaku pred Dročvo gostilno in se zvedavo ozirale za nenavadnim prevozom.

Oddahnil sem se, ko sem v ženski bolnici odložil težko breme in izročil še težjo skrb drugim. Porodnica je bila dobre volje, tudi mož me ni več gledal tako nezaupno izpod čela. Hitel sem domov, se počteno umil in zlezel pod odejo.

Tisto nedeljo, ki sem jo začel kot hlapec in težak, sem si privoščil »gosposko« življenje. Šel sem h gosposki maši, ki je bila takrat vsako nedeljo opoldne v stolnici za zaspance. Po maši sem šel pogledat v bolnico: delo je bilo srečno opravljeno. S službujočim zdravnikom sem stopil v sobo; hribovka in njen nepridipravček sta mirno ždela drug poleg drugega; na stolu poleg postelje je čepel hribovec, z glavo naslonjen na vznožje in krepko drnjohal. Nisem jih dramil. Po kosilu me je ganljivi prizor iz bolnice tako prevzel, da sem znova legel in do večera prespal jezo, skrb, mraz in trud.

Žalosten in nevaren poklic

Veselo vrvenje je vladalo tiste čase v mestu in po vsej deželi. Gradili so skozi Velike Ture, Karavanke in Bohinj po Baški, Soški in Vipavski dolini čez Kras veliko železnico, ki naj zveže osrčje Evrope z Jadranskim morjem. V goriški, bolj siromašni deželici, se je tista leta obetal neko blagostanje, delavec in obrtnik sta dobila doma dovolj zaslužka, kmet si je opomogel z vožnjami in sprotno prodajo svojih pridelkov.

V jesenski noči sem se vozil iz mesta proti Avčam. Poslali so pome, da pridem k ženi, ki je že drugi dan v porodni postelji in se ne more rešiti. Domača, avška babica, in sosednja, ročinjska, ji nista znali pomagati; občinski zdravnik v Kanalu ni mogel k njej, ker je star in bolan; mladi zdravnik, nastavljen pri gradbenem podjetju, pa ni hotel, češ da nima priprav, potrebnih za take posle, in je najet samo za delavstvo, ki gradi železnico. Hudoval sem se, zakaj ni voznik rajši pripeljal žene kar naravnost v bolnico, kjer bi ji bilo takoj pomagano; voznik pa se je odrezal, da mu zadeva ni mar in da izvršuje samo naročilo svojega gospodarja.

Dolga je tista cesta, ki se vleče na levem bregu Soče. Tisto noč je bila posebno dolga, ker sta bila konja izmučena. Ves dan prej sta prepeljavala inženirje in polirje, zdaj na večer so ju nagnali na tako dolgo pot, pa sta celo proti domu gredoč komaj lezla. Pa še na cesti je bilo dosti ovir, srečavali in prehitevali smo velike vozove s težkimi tovari, ki se jim ni bilo lahko ogniti.

Vendar me vožnja ni dolgočasila. Onstran Soče so marsikje delali kakor podnevi. Na velikanskem lesenem odru za znameniti solkanski most je brlelo vse polno lučk; pele so sekire in škripale žage; v zemeljskih presekah so pokali razstreli, iz rovov so hreščali vrtalni svedri, po žičnih vzpenjačah so se cvileč pomikali čez reko hloidi, železne šibe in vreče cementa. Tostran reke ob cesti je bilo malo drugače ko podnevi. Po večjih krajih, kakor so Solkan, Plave in Kanal, so bile sredi noči odprte in polne gostilne in krčme kakor na semanje dni, nekdej samotno selišče Dolga njiva pod Sv. goro je bilo kakor veliko taborišče z neštetimi kočicami, kolibami in šotori, ki so v njih kuhali, jedli, pili in peli.

»Pa kaj ti ljudje ne poznajo počitka?« sem vprašal voznika.

»Kakor vidite, ne preveč,« je odvrnil voznik. »Večina delajo na pogodbo; podjetje je oddalo skoraj vse delo podjetnikom, ti priganjajo težake noč in dan. Rokodelci in strokovni delavci, kakor so minerji, se pa že-

nejo sami, vrste se dvakrat in trikrat na dan pri delu in na ležiščih; kuhinje in pivače so stalno v obratu. Tako gonjo sem videl samo še v ameriških rudnikih in na ladjah.«

V mesečini je bilo opazovanje načetih in izvršenih del lahko. Čudil sem se, kako naglo se je spreminjalo lice desnega brega Soče pod Sabotinom. Neopazno je minevala dolga vožnja v opazovanju in razmišljanju, kolike ugodnosti nudi taka velika mednarodna pot tudi tem krajem. Srce se mi je širilo v misli, kako oživi zapuščeni Bohinj, kako si opomore zanemarjena Goriška doma do življenja, ki bo življenja vredno.

Danilo se je, ko sva prišla v vas in se ustavila pred velikim kmečkim domom. Voznik mi je odprl težka vrata v vežo, ki jo je za silo razsvetljevala oljnata svetilka v okencu. Pogledal sem v kuhinjo, ki je bila temna in brez žive duše, odprl sem vrata na stopnice in zaklical večkrat zapored v temo navzgor.

Po daljšem čakanju so se gori nekje odprla vrata in začul sem topot težkih korakov. Na stopnicah se je pojavil star mož z običajno cerkveno svetilko na svečo in svetil navzdol sključenemu duhovniku, odetemu v koretelj.

Duhovnik mi je pojasnil položaj kratko in točno: »Jaz sem še ujel zadnji čas, vi komaj!«

Zdirjal sem po stopnicah in planil skozi odprta vrata v veliko sobo, ki je bila dovolj razsvetljena od sveč na pogrjnjeni mizi. Okoli široke postelje je klečala številna kopica otrok vseh mer in starosti; starejši so ihteli in si brisali solze, mlajši pa so plaho zrl na posteljo, kjer je težala na vzvišenem zglavju žena z upadlim in voščeno bledim obrazom nepremično; le polodprte oči so se obračale od otroka do otroka. V levici je držala kovinsko razpelo, v desnici ji je mož tiščal okrašeno svečo.

Pristopil sem k postelji; babica je odpravila otroke iz sobe in zaprla vrata. Porodnica se ni več zavedala mojega prihoda, žile ji ni bilo mogoče več otipati. Ko sem položil dlan na njeno telo, me je kar streslo; otrok je bil v trebuhu, ker je počila maternica.

»Kdaj se je zgodila nesreča?« sem vprašal babico.

»Kmalu po polnoči je moralo biti.«

»O da je niste včeraj spravili v bolnico, ko ste pome poslali, ali pa brzojavno poklicali zdravnika!« sem vzkliknil in hitro dajal porodnici pod kožo zdravila zoper krvavenje.

»Ni hotela zdoma,« se je opravičevala babica, »za brzojav pa se res nismo ovedeli, tako smo bili vsi zmedeni.«

Ročno sem odloži suknjič, zavihal rokav in se z neumito roko lotil posla s porodnico.

»Pustite jo v miru!« je zarenčal mož, ki je držal svečo. »Saj vidite, da je že več tam ko tukaj!«

»Križem rok ne morem gledati, kako kdo umira, tudi če ostane poskus brezuspešen,« sem odvrnil in nadaljeval svoje brezupno delo.

Kmalu sem bil ves poten, ker se je strašno mudilo, delo samo pa je bilo naporno in kočljivo. Po daljšem prizadevanju pa se mi je posrečilo doseči otrokovo nožico; potem pa je bil otrok brž na svetu, a bled, brez znakov življenja. Oddal sem ga babici z naročilom, naj ga takoj pogojno krsti. Sam sem ostal pri porodnici in ji skušal pomagati po predpisih svoje umetnosti. Bilo je vse zaman, nič več se ni zganilo v telesu nesrečne žene; po kratkem rahlem hropenju je izdihnila.

Pregledal sem otroka; tudi ta je bil mrtev; vsi poskusi oživljanja so ostali brezuspešni.

»Dvanajst jih je imela, vsi so živi, trinajsti jo je končal!« je pripominila babica in položila mrlička k mrliču.

Na misel mi je prišlo: »Ne, otrok ni končal matere, ampak vaša topa zanikrnost je ugonobila ženo in otroka!« A zinil nisem nič, ker se mi je zdelo vsako besedičenje brezmiselno in vpricho žalostnega dogodka nespo-
dobno.

Otroci so prihrumeli v sobo in glasno tarnajoč obkrožili mater, jo božali po glavi in rokah in klicali z najslajšimi besedami, ki jih premore otroški jezik.

Hitro sem se odpravil z nesrečnega doma in jo peš mahnil proti Kanalu, kjer sem upal, da dobim kako priložnost za vožnjo nazaj v mesto. Lepo je bilo tisto jutro, a preveč sem bil potr, da bi se zanimal za zunanosti. Po enourni hoji sem prispel v trg in poiskal mladega zdravnika, znanca in mlajšega tovariša izza dijaških let. Zdelo se mi je več ko potrebno, da ga oštejem in stresem nad njim svoj gnev, ki je naraščal ob premišljevanju nočnega dogodka.

Presenetil sem ga, ko se je odpravljajl zdoma.

»Kakšna sreča, da me vendarle obiščeš!« me je veselo pozdravil.

»Samo nesreča me je privedla k tebi, nesreča, ki si je kriv samo ti,« sem se zadril in ga zmerjal z neizbranimi izrazi kot zanikrneža in brezsrčneža, ki bi lahko otel veliki kmečki družini mater in gospodinjo, saj bi lahko brez vseh priprav z golimi rokami spravil otroka na svet in tako otel oba, ali če bi tega ne hotel — z zdravilnim vbodom bi bil ustavil porod, mater pa hitro odposlal v bolnico.

Tovariš je bil sprva razdražen spričo nepričakovanega zmerjanja, a je mirno počakal konec mojemu izbruhu. Priznal je, da bi bil mogel in tudi utegnil vse to storiti, kar sem jaz naštel kot njegovo dolžnost, in da mu je žal, da se to ni zgodilo. A jaz da ne umejem prav njegovega položaja. On ni samostojen zdravnik, marveč

hlapec podjetja, ki ne mara, da se ukvarja z drugimi zadevami kakor samo z zdravniško oskrbo in zdravniškim nadzorstvom gradbenih nameščencev in delavcev; dan in noč mora biti stalno na razpolago samo podjetju in omejujejo se izdatki za zdravljenje. Preseda mu ta poniževalna služba, a vztrajati mora in hoče še pol leta, do konca pogodbe, da si nabere sredstev za nadaljno izpopolnitev svoje izobrazbe.

Srd se mi je polegel, tovariševa pojasnila so me razorožila. Šla sva zajtrkovat v veliko gostilno, kjer mi je prekrbel dober voziček, ki ga je sicer sam rabil za svoja pota.

Puščobna se mi je zdela vožnja proti mestu. Na jasnem nebu je prigrevalo sonce precej močno, a jesenski vetrič je prijetno svežil ozračje, na cesti in okoli nje pa je kar gomazelo ljudi, vozil in živali; poleg množic gradbenega delavstva ob progi in cesti je oživel tudi polje; kmetje so spravljali zadnje pridelke, drugod obdelovali njive, po travnikih se je pasla živina, otroci so kurili in si pekli repo in zadole (nezrele fige).

Vsa ta pestrost mi ni mogla pregnati tožnih misli.

* * *

Menda je bilo dve leti kasneje pozno v jeseni. Nova železnica je živahno obratovala; poleg nešteti tovornih vlakov je bilo toliko potniških in brzih vlakov v obeh

smereh, da smo se čudili uslužnosti železniške uprave, ki pa je bila utemeljena bržkone ne toliko v naklonjenosti do občinstva kakor v sebični želji, da se uveljavi nasproti tekmovalki, južni železnici.

Povečerjal sem in ženi dokazoval, kako potrebno bi bilo, da odidem vsaj za pol urice k »Zlatemu jelenu«, kjer se moram nekaj važnega razgovoriti s tamkaj zbranimi prijatelji. Žena je imela pomisleke o potrebi večernega izhoda, o važnosti razgovora in trajanju tiste pol urice, tako da je bil uspeh mojega dokazovanja več ko dvomen. Iz te zagate me je rešil nenaden prišlec, kmet s Kanalskega, ki je pravkar prispel z vlakom in nujno želel, da odrinem s prihodnjim vlakom, čez pol ure v Kostanjevico nad Kanalom k njegovi svakinji, ki je zjutraj povila prvega otroka, dvojčka pa da ne more.

Dobre pol ure kasneje sva se že vozila s kanalskim kmetom proti njegovemu kraju in se razgovarjala vpricho drugih potnikov o letini, ki je bila prav za prav in na vse zadnje dobra — goriški kmet rajše tarna, kakor bi se hvalil, — in o vremenu, ki ni bilo za tiste čase preslabo, ker jim je omogočalo vsa pozna dela. V Kanalu sva izstopila; kmet je pograbil mojo torbo in mi s hlevsko svetilko svetil po strmeh klancu navzgor.

Komaj sem ga dohajal; ves poten in zasopel sem prišel prvič in bržkone zadnjič v Kostanjevico; na srečo je bila hiša, kamor so me zvabili, med prvimi v vasi. Sedel

sem na klop za ognjiščem, da bi se oddahnil. Gospodar, ki se mi je zdel sumljivo okrogel, mi je ponudil svežega, še gorkega tropinca, ki ga je kahal zunaj nekje na dvorišču. Sprejel sem ponujeno čašo in prosil staro gospodinjno, ki se je prikazala v kuhinji, za skodelo mleka. V mleko sem curnil nekaj tistega žganja; pijača se mi je prilegla, da sem se brž odpravil na delo.

Posvetili so mi v sobo tik kuhinje. Bil je precej obsežen pa nizek prostor, ves zašarjen in zelo pičlo razsvetljen, da sem se komaj razgledal. Poleg postelje je čepelela čedno oblečena žena z belim predpasnikom in tolažila porodnico, ki je venomer vpila in se zvijala. Babica, ki je bila iz Kanala, mi je poročala, da je prišla k porodnici opoldne, ko je bil prvi otrok že na svetu, drugega pa je našla v počezni legi z izstopom roke. Takoj je zahtevala zdravniško pomoč, a hribovci so trdi, kadar gre za denar. Šele, ko je proti večeru zagrozila, da zapusti porodnico in naznani zanikrno zadevo orožnikom, se je gospodar odločil in poslal brata po zdravnika. Njej se zdi porodničino stanje nevarno.

Babica je bila razumna; pravilno je presodila položaj, zakaj površen dotik me je prepričal, da je maternica zares tik pred razporom. Treba je bilo hiteti. Naglo sem porodnici napravil vbod z mirilnim zdravilom in se lotil, da jo omamim. Babica mi je spretno pomagala, da je porodnica kmalu zaspala v omami. Izročil sem babici

mamilo in pokazal, kako naj ga kaplja porodnici na omamno krinko, zakaj potrebna je bila globoka omama, da bi odjenjala krčevita napetost; vendar sem se mirno zanesel na babico; mene je čakalo drugo delo.

Urno sem si roke umil in razkužil v dveh skledah, ki ju je imela babica že pripravljene, in se lotil posla. Med mojim opraviлом se je pojavil v sobi gospodar in se prizibal k postelji. Videč, da se žena ne gane, je zatulil kakor besen: »Umrta je, umorili so jo!«

»Spravite ga ven!« sem prosil babico.

Babica je odložila steklenico, prijala moža pod pazduho in mu šepetala ne vem kaj v uho. Brez obotavljanja je šel z njo skozi vrata.

Porodnica je začela stokati, moje prizadevanje je zastalo.

»Oblijte krinko!« sem naročil babici in čakal, da se omama znova poglobi.

Ko sem bil spet zatopljen v težavno delo in dosegel prve uspehe, nisem slišal, da so se odprla vrata. Splašil me je obupni krik babice in še bolj zbegani izraz, da sem se naglo ozrl. Z divje izbuljenimi očmi je koracal proti meni gospodar in vihtel v roki velik kuhinjski nož.

»Proč!« sem zarjovel, nezmožen vsake dejanske obrambe. Kakor mačka se je zakadila babica proti možu, mu prestregla zamah in ga prekucnila, da je telebnil nazaj ko klada.

»Nož mu vzemite!« sem velel babici v grozi. Bilo je odveč, nož je sam odletel pijanemu gospodarju iz roke; iz hiše sta prišla gospodarjeva mati in brat in ga odvlekla.

Nadaljni potek vznemirljivega dogajanja je bil miren in zadovoljiv. Jaz in babica sva od razburjenosti ohromela in strmela drug v drugega; porodnica se je zdramila in predno sva se midva zavedela iz otrplosti, je zavekal droben otroček.

Pospravil sem svoje stvari, krepko stisnil babici roko, rekoč, da je ne pozabim.

»Tistega tolovaja bo treba spraviti kam na varno!« sem rekel.

»Saj ga ne mislite ovaditi?« je s strahom poizvedovala mati. »Prizanesite mu, ki je dober človek in krotek ko jagnje. Samo žganje mu jemlje pamet! Nikoli več ga ne bo kuhal! Kaj ne, da mu prizanesete?«

»Krvavi sodniji v mestu ga izročim, da ne bo več iz zasede napadal nedolžnih ljudi! Otroku pa dajte ime Dizma!«

»Za pet Kriščevih ran! Kakšno ime! Saj ga ni v nobeni pratiki!«

»Dizma naj bo sin, ker je razbojnikov sin, da se oče spokori, kakor se je Dizma, razbojnik ob Kristusovem križu!«

Pogledal sem na uro; čez dobre pol ure je odhajal vlak proti mestu. Mati je bila v zadregi, češ da ni denarja pri hiši in da pride gospodar sam poravnat račun. Drevil sem po skalnatem klancu navzdol z lučko v roki in se nekaterikrat spotaknil, ker je bila še trda noč. Za menoj je tekkel gospodarjev brat s torbo in steklenico. Dohitel sem še vlak in prišel pred dnevom domov.

Drugi dan me je »razbojnik« čakał že na vse zgoda. Prinesel je košaro lepega kostanja v dar in skesano prosil, naj ne spravljam tiste njegove pijanosti naprej. Ko je videl, tako se je opravičeval, v svoji meglenosti ženo mrtvo, ga je tako zgrabilo, da bi bil vse končal, mene, babico in sebe, poprej pa še hišo zažgal. Tistega zlodeja pa, žganja, da ne bo pokusil več.

»Samo če bo res?« sem pristavil.

»Bo, če rečem!« je pritrdil iskreno. »Koliko sem vam dolžan za opravilo in zamudo pri nas?«

»Sto kron.«

»Pa menda ne zares? Saj toliko skupim komaj za kvin-tal kostanja! Imejte usmiljenje z menoj! Pol tistega, kar pravite, menda zato, da se norčujete z ubogim kmetom, vam pa prinesem, ko prodam kostanj.«

Črvad na korenu

Mladost in zdravje! Kaj je v našem bednem življenju lepšega in boljšega od te čudovite dvojice, ki se tako rada družijo? Marsikoga, ki bere te vrstice, obhaja neka otožnost ali celo zagrenjenost, češ kako hitro mine mladost, še preden se prav zaveš njene lepote; kako nepričakovano si ob zdravje, ki mu spoznaš neprecenljivo vrednost, ko ga nimaš več.

Črnogledci imajo, žal, prevečkrat prav; nešteti zgledi iz življenja, se zdi, potrjujejo njih turobno gledanje v svet. Kdor pa motri svet preudarno in brez predsodkov, uvidi, da dragoceni življenjski dobrini, mladost in zdravje, nista tako prhljivi lupinici, marveč kleni jedri, ki ju zunanje sile pač ogražajo, a uničiti ju ne morejo zlahka, če se ne razkrajata od znotraj, po krivdi človeka samega. Kdor zna in hoče te dragocenosti ohraniti ali po samoraščem gonu ali preudarnem hotenju, ju obdrži do skrajnih mej naše dobe, saj sta mladost in zdravje zelo negotova pojma in nestalni količini, odvisni od raznih činiteljev, ponajveč pa bistveno od človeka samega. Človek je tisti, ki daje mladosti in zdravju vsebino in vrednost, ali pa jo jemlje in uničuje!

V nizu naših dogodivščin je bilo priobčenih že nekaj takih, ki opravičujejo vedro gledanje v svet, naj slede zdaj tudi takšne, ki pričajo, kako si človek sam kuje nesrečo.

* * *

Stradali smo »po sekiricah«, sicer pa se nam je godilo skoraj imenitno. Zjutraj je bil oparek črnega listja, ki smo mu radi lepšega rekali čaj, ali pa nič, če ni bilo s čim podnetiti samovara; potem smo se potikali po predavalnicah navadno preko poldneva in komaj čakali konca, da smo mogli v akademsko »menzo« (obednico za visokošolce), kjer se je dobilo, če si imel kupljen ali od kake podporne zaloge darovan listek, prav dobro kosilce z edino in stalno napako, da je bilo prepičlo; popoldne smo hodili v društvo prebirat časopise ali se razgovarjati; nato smo se razpršili po laboratorijih (učnih delavnicah) ali seminarjih (vežbalnicah za strokovno znanstveno delo) ali knjižnicah. Ko so na večer zaprli te prostore, smo jo udarili malo na sprehod ali po mestu, spotoma kupili kako safalado in kos ržene štruce, ali pa nič, če je bila kača v tvojem žepu in v žepih tvojih bližnjih tovarišev. Da zgine pajčevina iz želodca, je doma v skromni sobici zažuborel samovar, če si imel kaj deti vanj in podenj, sicer si kmalu zlezal pod odejo, kjer se je dal sitni želodec še najhitreje potolažiti. En večer na te-

den smo se redno sestajali v preprosti krčmi, kjer smo imeli svojo dijaško sobo in kjer se je dalo kaj malega dobiti tudi na up. Večerjica, izbrana po vidiku obilnosti in cenenosti, je dala podlago za razvoj zabave, ob pivu smo debatirali, kritizirali, politizirali, naposled so se uveljavljali šaljivci in pevci. O prostih dnevih in lepem vremenu smo hodili na izlete, vedno peš; včasih smo krenili v kako kmečko krčmo, kjer se je dobilo precej povejenega mesa in domačega mošta za malo denarja. V gledališča in h koncertom smo hodili bolj poredko; tudi če je bilo kaj drobiža pri rokah, je zmagoval želodec s svojimi ukazi nad umetnostnimi težnjami.

V to našo enovito svojat podobno vrabčji jati, se je zaletel ptič z drugačnim perjem, drugačnim kljunom. Ko smo se v jeseni znova zbirali, se je pojavil med nami Vlado, nadarjen dečko, saj je dovršil srednjo šolo z odliko, a precej samozavesten kot sin premožnega meščana in zelo raznežen kot ljubljencek svoje matere. Naši bolj zaključeni družčini je bil Vlado dobrodošel kot prirastek, njegove posebnosti so nas prej zabavale kakor odbijale, vsi smo želeli, da se Vlado udomači med nami.

A prišlo je drugače. Najprej si je Vlado prebral obednico, naša dijaška mu je bila preveč vsakdanja in premalo snažna, opuščal je našo društveno sobo, češ da je podobna brlogu, naši tedenski sestanki so mu bili prostaški. Rad je zahajal v gledališče in še rajši na zabavne

prireditve; čez nekaj tednov smo ga srečavali še kdaj pri predavanjih, sicer pa je hodil svoja pota. Kmalu se je med nami razvedelo o njem, da je zašel v družbo lahkoživcev, ki so se izživljali bolj ponoči.

Razgovarjali smo se med seboj, kako bi ga odvrnili od nevarnih vrtincev razkošnega in lahkoživega življenja, ko se je raznesel glas, da je lahko miselnega tovariša zadela huda bolezen, ki je redna in skoraj nujna spremljevalka razbrzdanosti. Vlado se nam je smilil; pridno smo ga obiskovali in mu želeli, da se s skorajšnjim ozdravljenjem tudi obrne na pot resnega in pametnega življenja. Mirno je poslušal naše dobrohotne nasvete, dokler ga je bolezen mučila; a ko mu je odleglo, se nam je posmihal, češ da mora preboleti otroške bolezni, kdor je željan življenja. Videč, da ga naši obiski dolgočasijo, smo drug za drugim izostali; samo naš dobrosrčni tovariš Justek se ni dal odgnati, ni obupal, ampak si je vztrajno prizadeval, da reši Vladka.

Kogar je pičila kača, pravijo, da se boji zvite vrvi. Ta pregovor v Vladovem primeru ni držal. Ko je za silo ozdravel, se je ogibal naše družčine in krenil k svojim pajdašem. V drugem polletju je znova obolel, a takrat tako močno, da je moral v bolnišnico, ker se mu je bolezen razpasla na drobje; posebno prizadete so bile ledvice. Ta in oni izmed nas ga je obiskal in se mu skušal približati, a zagrenjeni Vlado nas je odklanjal.

Prišle so počitnice; razšli smo se; tudi Vladka so spravili domov. Na jesen je umrl, leto po tem, ko je odšel v svobodo.

Hudo nam je bilo vsem, ki smo ga poznali in čutili težo take nepotrebne in zato tem bolj obžalovanja vredne žrtve.

* * *

Slavo, zadnji sin premožnega obrtnika in posestnika, je postal mlad sirota. Starejši brat mu je kot varuh oskrboval lepo dediščino. V gmotnem pogledu je imel Slavo zagotovljeno bodočnost, v drugih ozirih pa je bil kakor ladja brez krme in jader, igrača valov in vetrov na morju mladega življenja. Tiščali so ga v šole in v razne zavode, za njegovo notranjo vzgojo pa se ni nihče resno zavzemal.

Tako je rasel Slavo v najbolj kočljivih in odločilnih letih kakor »biček na gmajni«, prepuščen sebi in lastnim nagonom, ki so se bohotno razvijali in močno uveljavljali.

Kot starejšega dijaka me je njegov brat in varuh preprosil, da sem nekajkrat skušal pomagati Slavu preko težav sprejemnega ali premestnega ali ponavljalnega izpita. Otepal sem se klavrne naloge, saj mi je Slavo vsakokrat dokazoval, da ga moje prizadevanje prav za prav brezsmiselno muči; njemu učenja ni treba, učim naj se

jaz in drugi nemaniči, ki ne vedo, ob čem bodo živeli. Tako je presojal Slavo svoje šolsko izobražanje, ki je bilo po drugi strani temeljito; vse te »šole« je ponavljal, na koncu tretje je bil kot ponavljalec izključen zaradi popolnoma nezadostnega uspeha in neprimernega vedenja.

Razvedelo se je kmalu, da je Slavo zahajal v zanikrne beznice in ponočeval v čudnih družčinah. Ker je bil za svoja leta izredno razvit, so ga imeli njegovi drugi za višješolca, ki je užival med njimi radi prešerne razbrzdavnosti svojevrsten ugled pa tudi oporo. Dasi Slavo ni bil nikoli »brez drobiža«, si je dal kaj rad od drugih plačevati kot »reven dijak«; pri skupnem popivanju je redno največ izpil in najmanj plačal. Izločil se je sam iz družbe dijakov, ko so ga spoznali kot samogoltnika in skopuha.

Dolgo let se nisva več videvala. Ko sem nastopil kot samostojen zdravnik, se je pojavil med redkimi bolniki prvih mesecev tudi Slavo, po letih še mladenič, po statusu orjak, po izrazu in vedenju pa že zrel mož, ki ga je življenje že kakorkoli natrlo. Povedal mi je, da je sam zdrav in mu ni treba zdravniške pomoči; prišel je samo po nasvet, kaj naj napravi njegov prijatelj, ki se je pred leti okužil pri vojakih in bi se hotel poročiti; kakšno zdravljenje mu je po moji sodbi potrebno, koliko časa bi

trajalo in kaj bi stalo. Po kratkem pozvedovanju o »prijateljevi« bolezni sem mu odkrito pojasnil svoje mnenje:

»Tisti bolni prijatelj si ti, Slavo, sam. Lepo je in prav, da si se zresnil in hočeš svoje bodoče življenje postaviti na trdne in zdrave temelje. Če hočeš imeti neko poročstvo, da sam ozdraviš in ne preneseš bolezni na ženo in na potomstvo, odloži poroko vsaj za dve leti in ta čas se skrbno zdravi. V prvem letu dobiš v dveh dobah določeno število zdravilnih vbodov, v drugem letu še enkrat, kar vobče zadošča, da se bolezen zatre, da ne škodi več bolniku in njegovi družini. Stroški za tako zdravljenje bi se sukali od treh do petih stotakov.« (predvojne kronske vrednosti).

Slavo se je hladnokrvno zahvalil in poslovil, češ da to sporoči prijatelju.

Vedel sem, da »prijatelja« ne bo na spregled, a tudi Slavo se ni več zglasil pri meni. Pač pa sem zvedel dva ali tri mesece kasneje, da se je Slavo poročil z nevesto iz znane in ugledne družine.

S Slavom samim se nisva več dobila, dasi sva se večkrat videla od daleč; ko sem prihajal domov, se me je očitno izogibal. Pravili so mi, da je v njegovi družini več žalosti ko veselja. Mlada žena je prva leta zakona večkrat zbolela, v tretjem letu je imela mrtvega otroka, v četrtem je povila živega otroka, ki je umrl kmalu po porodu, kasnejši otroci so sicer živeli, a polni tegob.

Med vojsko, ko sem bil na dopustu, me je poklicala Slavova žena k svojim bolehnim otrokom. Moža ni bilo doma, ker so ga poklicali nekam daleč na vojaški zdravniški pregled. Pregledoval sem otroke in pri vseh opazil več ali manj izrazite sledove očetove zanemarjene bolezni. V veliko zadrego me je spravila uboga mati, ki mi je razložila svoje misli: Oče teh nebogljenih otrok je iz krepke družine in po telesu hrust, ona sama je iz zdrave družine in ni bila kot dekle nikoli bolna. Ko se je poročila, je večkrat obolela in ima bolne otroke. Očitno je zanj, da izhaja vse njeno in njenih otrok bolehanje od moža. Kaj torej sodim jaz kot zdravnik o vzroku njihove nesreče?

Oddahnil sem se, ker mi je zbegana žena nehote pokazala izhod iz mučne zagate. »Nisem in ne morem biti sodnik, ker sem in hočem ostati zdravnik,« sem ji odvrnil. »Slavo mi je znan izza mladih let, a kot bolnik neznan, ker se ni nikdar zdravil pri meni, zato o njegovih resničnih ali njemu prisojenih boleznih ne vem prav za prav nič.« Razložil sem, kako treba ravnati z otroki, da si opomorejo.

Gospe moj obisk očitno ni zadovoljil; želela je več, vsaj jasnosti . . .

Nekaj let kasneje so mi sporočili med drugimi novicami iz domačega kraja tudi o Slavu čudne stvari, da se je v zadnjih mesecih popolnoma predrugačil, postal

nenavadno priljuden in neverjetno radodaren. Otrokom je razdeljeval ure, beračem dajal stotake in tako potratil dobršen del svojega premoženja. Spravili so ga v umobolnico zavoljo »sušenja možganov,« ki je značilna in prav za prav najhujša posledica davnega okuženja. Ta sicer počasna bolezen se je pri njem razvijala nenavadno naglo; rešilni konec je bržkone pospešilo življenje v zavodu za bolne, ki ga Slavo ni bil vaju.

* * *

Ni še napočila pomlad, ko me je znani vrtnar D. presenetil z velikim šopom lepih špargljev, ki jih je poslal v dar z vabilom, naj ga v nedeljo obiščem, kadar pač utegnem. Sin, ki je prinesel šparglje, ni vedel povedati, da bi bil kdo v družini bolan.

Rožna dolina se je takrat odevala v pomladni kras. Mandeljni so že odcveteli, marelice in češnje so bile posute s cvetjem, kakor da jih je zagrnil sneg, breskve so poganjale rdeče popje, trava je zelenela in se pisala s pestrimi cveticami. Veselo ptičje žvrgolenje in brenčanje čebel je polnilo ozračje in na nebu se je smejalo zmagoslavno sonce.

Zamaknjena v pomladne čare sva se z ženo znašla nenadno hitro pred D. domačijo, lično hišico z gospodarskim poslopjem, stoječo sredi obsežnega in skrbno

obdelanega vrta. Zavzel se je D., videč naju prihajati v dveh.

»Kje pa imate bolnika, stric D.?«

»Vsi smo zdravi, hvala Bogu!« je odvrnil. »Nimamo dosti več drugega, ko mrvo zdravja, zato se bojimo, da ne pridemo obnje. Svetujte nam kot zdravnik, da ostanemo zdravi! Gospa naj gre v hišo, midva pa stopiva v čebelnjak. Zala, prinesi nama kaj, da se nama ne prisušita jezika!«

Krenila sva z golorokim gospodarjem za hišo, kjer se je na obronku položnega griča razprostiral vzoren sadovnjak. Pred njim gosto rojenje in brenčanje neutrudnih živalic, v njem pa skrivnostno brnenje in svežilen vonj po novem vosku.

Medtem je prišlo z lahnim korakom postavno dekle s cvetočim obrazom, živa podoba pomladi, s košaro v roki. Pogrnila je z rožnatim prtom mizico, stoječo na prisojni strani čebelnjaka, postavilo nanjo pisano majoliko, čaši in krožnike.

»To je naša Zala,« jo je predstavil oče.

»Vredna svojega imena,« sem mislil pri sebi, na glas sem pa rekel: »Katera je letošnja pomlad v vašem življenju?«

»Devetnajsta!« se je odrezala.

»Dekle tisoč tednov, ohrani Bog vas v cvetju!« sem jo pozdravil in ji segel v desnico.

Zvonko se mi je nasmejala, pokazala venec bleščečih se biserov v ustih in odhitela kakor na krilih proti hiši.

»Ta je, ki me skrbi,« je začel D., ko sva sedla. Natočil je v čaši domače svetlordeče vino, čisto ko rubin, in predme porinil na krožniku surovo domačo gnjat s kruhom. Pripovedoval je, da ima sinove preskrbljene, najmlajši otrok pa, hči edinka, mu ne daje mirno spati že od božiča. Dekle samo je, kakor je prav, a zalezuje in mami jo že nekaj mesecev edini sin znanega podjetnika in bogataša iz mesta. Snubec ni napačen človek, dasi že bliže četrtemu ko tretjemu križu, a mnogo je hodil po svetu, svet pa je mladim ljudem nevaren. On, oče, je zvedel, da se je snubec, vrnivši se domov, nekaj časa zdravil pri meni, in zato želi in prosi, naj mu zaupno povem, kako je s snubačevim zdravjem glede na zakonsko ali družinsko življenje. On bi sicer rajši videl, da bi Zala vzela za moža preprostega človeka, kakršnih ima na izber, a vse njegovo in materino prigovarjanje ni zaleglo; zdi se, da jo je uglajeni meščan že navezal nase. Kaj mu svetujem, ko ga obhaja neka zla slutnja?

»Zahtevajte od snubca zdravniško spričevalo o njegovem zdravju, če sumite o njem!«

»Saj veste, kako je to nerodno! Vaša beseda je več vredna ko vsa taka pisma.«

»Z izjavo ne more biti nič, ker me veže stanovska molčečnost, ki je tako obvezna v vesti in pred postavo

kakor za spovednika. Nikomur ne smem povedati, da se je kdo zdravil pri meni zavoljo te ali one bolezni, s takšnim ali drugačnim uspehom, izvzemši ako mi to dovoli sam.«

Trčila sva, izpila vsak svojo čašo in molče odšla proti hiši. Pri slovesu od družine sem potegnil dekle s tisoč tedni na stran in ji zašepetal na uho: »Držite se očeta in matere, kakor veli večna zapoved!«

Ženo je trla radovednost. »Zala se moži?« me je hotela premeteno zateti.

»Mogoče,« sem odvrnil malomarno. »Za zdaj so se zaredili v glavi starega D. čmrlji, ki jih prežene samo hči, če hoče.«

»Saj sem vedela!« je pripomnila žena samozavestno. »Moški ste prenerodni, da bi znali kaj prikriti!«

»Vse mogoče! Jutri bo dež.«

Drugi dan je res deževalo. Zgodaj se je že pojavil v moji poslovalnici znanec, ki ga je imel D. dan poprej v mislih in sem ga tudi jaz nekoliko poznal kot bolnika, ker se je nekaj časa zdravil tudi pri meni, a zelo površno. Hudoval se je, da se vtikam v njegove zasebne zadeve in mu jemljem ugled. Odločno sem zavrnil njegove očitke in mu dokazal, kako skrbno sem varoval njegov ugled in svojo zdravniško skrivnost.

»Kaj pa tisto namigavanje s četrto božjo zapovedjo?«

»Četrto božjo zapoved kot najbolj zanesljivo življenjsko vodilo kličem v spomin vsakemu mlademu človeku, ki je v dvomih ali stiskah. Morda sta oče in mati zastarela po nazorih ali se vračata na otroško pamet, a srce imata, nesebično in požrtvovalno srce za svojce, ki bolj varno vodi skozi zmede in težave življenja s toplim, čustvovanjem ko nabolj učena glava z bistrim umovanjem. Tudi vas, dragi gospod, ki ste morda za katero leto pred menoj, opozarjam na to prastaro in v globinah človeške narave zasidrano vodilo.«

»Mene?« je ogorčeno vzkliknil moj ‚bolnik‘.

»Ne razburjajte se, dragi gospod, ker vas nočem žaliti. Kot zdravnik zavzemam do vas kot bolnika, ki išče pri meni pomoči, posebno stališče, ki je zelo podobno očetovskemu, z nekimi pravicami in mnogimi dolžnostmi. Kot tak vam naročam, da se vzdržite vsakršnega občevanja, če niste zanesljivo zdravi, to pa zavoljo zdravja, vašega in drugih. Če ste zares ozdravljeni, kar vam želim, pustite tisto preprosto dekle iz Rožne doline in si izberite za življenjsko družico kako meščanko radoživko, ki pozna poltenost in njene mlakuže — miselno kakor vi kot razvajen dobroživec — iz izkušnje.«

»In če jo zares ljubim, kakor nisem še nikdar nobene?«

»Če jo zares ljubite, odložite zaroko in poroko vsaj za dve, še bolje za tri leta, medtem pa skrbite, da popolnoma ozdravite.«

Še tisto pomlad se je poročil ta bogati podjetnikov sin z D. hčerjo. Oče se je bil vdal. Dogodek je vzbudil v mestu mnogo trušča; starejši svet se je zgražal, da se je mogel ugledni meščan tako spozabiti ali celo zavreči, mlajši svet je zavidal možu lepo ženo, ženi pa bogatega moža.

Nekaj let, morda šest ali sedem kasneje, so me poklicali k D. Turobno jesensko vreme je bilo takrat, še večjo turobo sem našel v hiši, prav za prav samo v stranski sobici, kjer je ležala bolnica. Iz hiše same je donel vesel živžav najmlajših otrok D. sina.

Komaj sem spoznal Zalo v postarni ženici z velim obrazom in upadlimi očmi. Povedala mi je dolgo zgodbo, zgodbo trpljenja in razočaranja. Kmalu po poroki je začela bolehati, a vendar je bilo srečno. Po porodu je nastopila vročica, ki je trajala več mesecev, in jo pustila komaj živo. Otrok je medtem umrl. Mož jo je spravil v najboljša zdravilišča, preizkusila je vsa kopališča. Morda se ji je kdaj stanje izboljšalo, a ko je prišla domov, se je bolezen stalno povračala. Mož se je takega življenja naveličal; začel je popivati in igrati, zanemaril je podjetje in zapravljal svoje premoženje in še njeno doto. Oče jo je vzel na dom, sama upa, da bo kmalu konec njenih

muk in očetove žalosti. Pomagam naj ji toliko, da bo mogla lažje strpeti vsaj ponoči in ne bo motila drugih v počitku.

Naročil sem potrebno in ji obljubil, da pridem vsakikrat pogledat k njej, ko pojdem po Rožni dolini. Na vratih me je čakal stari D. in me spremil do ceste.

»Ali res niste takrat mogli preprečiti nesreče, ki sem jo slutil?« me je vprašal pri slovesu.

»Dragi prijatelj, menim, da ne. Vprašanje je bilo takrat manj zdravniško kakor obče človeško: Ali veljajo božje zapovedi ali ne veljajo nič?«

Ko sem mu stisnil desnico, je drhtela.

Za nerojeno življenje

Ta zgodba je bila na kratko opisana že drugje; ker pa spada v spored dogodivščin, ki jih tukaj nizam, jo ponavljam pred širšim krogom, da se razve med ljudmi, ki jih zavajajo tolike zmede in tako mamne zablode v nesrečo.

Krepak mož, kakih štirideset let star in čedno, a po tuji šegi oblečen, me je prišel vabit na Banjško planoto. Povedal mi je, da je miner pri gradnji dunajskega visokogorskega vodovoda, a je prišel domov, ker so mu sporočili, da je žena nevarno zbolela. Tretji mesec da je z njo drugače, drugi mesec že ne prenaša nobene jedi in pijače; smrt da je neizogibna že bližnje dni, ako ne pride takojšnja pomoč. Pred leti je bila v enakem položaju; poklicani zdravnik je sprožil splavitev, ki se je izvršila in vrnila ženi zdravje.

Odklonil sem takšno pomoč.

Mož se je zavzel. »Kako, da nečete pomagati ženi in družini v toliki stiski?«

»Ker se ne bavim s tako grdimi in nedovoljenimi posli.«

»Človeka rešiti iz smrtne nevarnosti naj je grd in nedovoljen posel?«

»Tisto ne, pač pa je nedopustno moriti človeka, zlasti nedolžnega in takega, ki se sam ne more braniti.«

»Saj tisto, ki dela zgago, vendar še ni živo in je v primeri z materjo le nadležen in nevaren prisad.«

»Tisto je človek, ki ima vse pravice, najbolj pa do varstva. Jaz se ga ne bom dotaknil.«

Mož je bil v zadregi. »Morda se bojite radi plačila. Delo in pot vam plačam pošteno, če hočete že naprej.«

»Ne naprej ne nazaj,« sem ga zavrnil. »Pred pol letom mi je bil na to mizo položen tisočak (v takratnih kronah, kar bi znašalo v današnji vrednosti okoli 10 000 lir) za takšno opravilo, a tisočak in ponudnica sta zletela iz sobe.«

Mož je strmел vame, majal z glavo in kakor zase pripomnil: »Čudno! Neverjetno!«

»In resnično!« sem dodal. »Zakaj pa ne greste k tistemu, ki vam je bil že enkrat na voljo? Čemu silite vame, ko vidite, da nisem za krvniške posle?«

»Žena tako hoče,« je odgovoril nekako v zadregi, kakor da nekaj prikriva. »Kar odpravite se in vzemite s seboj vse, kar treba za takšno opravilo. Ko pridete do žene, sprevidite, da ni druge pomoči, in se gotovo usmilite nje, otročičkov in mene.«

Tako sva se pričkala nekaj časa, a ker nisem mogel sitneža drugače odpraviti iz hiše, sem se vdal pod pogojem, da ne vzamem s seboj drugih priprav kakor zgolj za preiskavo in nekaj zdravil.

Bilo je spomladi in zgodaj popoldne, ko sva koračila z železniške postaje v Avčah navzgor proti Banjšicam. Mož je nesel mojo torbo, jaz sem hodil golorok, da se nisem toliko potil. Ni naporna tista pot, a se precej vleče, tako da sva se z Banjškarjem pomenkovala že iz dolgočasje.

Moža je kajpada najbolj zanimala ženina bolezen. Razlagal sem mu, kar sem vedel o njej. Čudil se je mojim trditvam, da je tisto nadležno in časih tudi nevarno bruhanje prav za prav različnega izvora in nekak skupen pojav raznih motenj ali bolezni, ki se časih dajo odpraviti, časih pa ne, in da v marsikaterem primeru niti splavitev ne pomaga, ampak pospeši materino smrt.

Mož mi je hitel pripovedovati, da je po krajih, ki jih je on prehodil, splavljanje običajno in se ga ljudje poslužujejo očitno, revnejši pri babicah, imovitejši pri zdravnikih, bogati po zdraviliščih. Po njegovem mnenju je tako ravnanje pri zdravih ljudeh kočljivo in morda res oporečno, ne more pa biti slabo in kaznjivo dejanje takrat, ko otima življenje enemu izmed dvojice, ki sta sicer oba zapisana smrti. Zato je uverjen, da storim, kar napravi vsak zdravnik v takšnem primeru.

Začela me je grabiti jeza, da mi takle hribovec, ki se je naučil vrtati skale in je malo pokukal v stranišča tujega sveta, daje pouk, kako mi je presojsati najtežje zadeve svojega poklica in ravnati v njih, ko sem mu vendar dovolj točno označil svoje stališče. Nejevoljno sem mu odvrnil:

»Po vsem, kar sva se razgovarjala doma, mi je vendar zelo žal, da sem se napotil z vami!«

»Kaj vam bo žal! Za pošteno delo dobite pošteno plačilo,« je rekel nekako bahavo.

»Kako menite to zadevo?« sem ga vprašal rezko.

»Nič posebnega,« je odvrnil oni malomarno. »Vsakdo rad zasluži čim več, tem rajši, čim večje delo, tem višji zaslužek mu gre. Menda se vi ne branite denarja?«

»Katerega že, vašega pa še celo,« sem rekel srdito in se ustavil na klancu. »Dajte mi torbo, da se vrnem!«

Mož me je osupel pogledal in bolj pohlevno odgovoril: »Torbe ne dam iz rok do doma in vi pojdete z menoj. Še četrto ure, pa bova na vrhu, odkoder se vidi naša domačija.«

»Da, grem z vami, a samo s tem pogojem, da ne črhnete več o zadevi, ki je ne razumete nič in ki se tiče samo mene. Tudi za kasneje vam prepovedujem sleherni očitke glede svojega ravnanja!«

Molče je prikimal in brez besed sva nadaljevala pot v žgočem soncu. Prišedši čez rob strmine je bila hoja

prijetnejša, ker je bila pot položna in je rahla sapica svežila ozračje. Med kamenitimi travniki so se pojavile z grintavim kamenjem ograjene njivice; na njih so brskale žene, menda so osipale krompir, po ogonih in ozarah pa so se igrali otroci.

Kmalu sva bila na vasi; okoli velikega kala z umazano vodo so bile razmetane pritlične zidane hiše, pokrite s korci. Spremljevalec me je povedel na kraj vasi, kjer je stala lična hišica, lepo ograjena z zidom. Dvorišče je bilo snažno, brez običajne šare in razvlake; tudi znotraj je bilo vse čedno; »hiša« tlakovana s kamenitimi ploščami, ognjišče iz belega, rezanega kamna, poleg njega še majhen zidan štedilnik, police in klopi pleskane, orodje in posodje čisto in vsako na svojem mestu. Prijetni vtis mi je kalilo veliko število otrok, ki so se gnetli po hiši, in pa nenavadna množica žensk, ki so polnile sobo, glasno milovale bolnico in se zvedavo ozirale po meni.

»Preveč nas je, veliko preveč!« sem rekel, preden sem stopil v sobo.

Ženice so se začele dregati s komolci in se med seboj izgovarjale, češ beži ti, jaz sem teta ali sestra ali svakinja ali prijateljica, a zganila se ni nobena; vse so hotele ostati blizu, da bi pasle svojo radovednost.

»Gospodar, vi mi bodite pri rokah, in babica, vse druge naj odidejo!« sem velel trdno in odločno. »Že zavoljo zraka in prostora.«

Druga za drugo so se odmuzale ženice, vsaka me je ošinila z neprijaznim pogledom, ker sem jo pripravil ob težko pričakovani prizor.

Ko se je soba izpraznila, sem stopil vanjo in na bližnjem oknu odstranil zaveso in ga odprl, ker je bilo v sobi mračno in zadehlo, dasi je bila prostorna.

Poleg postelje je stala čedno oblečena žena srednjih let v belem predpasniku, na skrinji ob zidu je čepela starka.

»Kaj pa vi, mamka?« sem jo nataknil.

»Mati sem njena!« se je odrezala kljubovalno.

»Pojdite, mamka, za zdaj v kuhinjo, pripravite hčeri dobro juho, meni pa kavo!«

Godrnjajoč je starka oddrsela v hišo, kjer je bil pravi živžav. Ostali smo štirje: gospodar je sedel na skrinjo, si uprl glavo na dlan, babica je popravljala bolnici zglavje, jaz sem se naslonil ob vznožju, opazoval bolnico in spraševal babico o tem in onem, kar treba vedeti za presojo položaja.

Sredi široke postelje je ležala bolnica nepremično kakor mrlič. Glavo so ji obkrožali košati temni lasje, spleteni v močni kiti, tako da se mi je zdel veli in blede obraz še bolj mrliški; posebno vdrta lica, zašiljen nos in tenke, izsušene ustnice, ki niso mogle več pokrivati zob, so me spominjale na egiptovske mumije. Presunljivo nasprotje

tej mrtvini so bile velike, temne oči, stalno uprte vame vprašujoč in pričakujoč.

Tesnoba me je obhajala; oglašalo se je sočutje ali usmiljenje, ki mi ga je točno napovedal že mož v mestu; pridružila se je še skrb, kaj naj počnem s tem komaj še živim mrličem, ki mi je bila naložena zanj nemajhna odgovornost. Zavedel sem se prav razločno, da bi vsak krepkejši poseg v ta okostnjak pomenil konec njegovega življenju.

»Bog je velik!« sem rekel in se spravil na delo. Zunanji pregled je bil kmalu opravljen, vsak gib ali premik je bil ženi mučen, na moja vprašanja je odgovarjala počasi in komaj slišno. A tiste velike temne oči so bile stalno vpičene vame. Tako zonasti občutki me niso spreletali niti pri strogih zdravniških izpitih, ko profesorjeve oči iščejo kakor grabežljivi jastrebi svojega plena.

Babica, razumna in spretna žena, mi je prinesla dve skledi vode za umivanje in po mojem naročilu preložila bolnico tako lahko kakor otroka na rob postelje. Bolnica je kremžila obraz menda bolj iz strahu kakor zavoljo bolečin, ko sem vršil svoj posel, ki ni bil pretežek, za kaj truplo je bilo globoko vdrto in drobje v njem lahko otipno in gibno. Maternica je bila ponižana in pol zvrnjena proti križu, ali že prvotno ali zaradi dolgega ležanja; zravnal in dvignil sem jo oprezno, da je prišla v

pravšno lego. Žena je pri tem milo zaječala, da je mož planil pokonci in prišel s strahom gledat.

»Ali se ne čutite drugače in bolje?« sem vprašal ženo.

»Zares,« je dahnila in me gledala mirneje.

»Zdaj bo dobro,« sem rekel samozavestno in se umaknil od nje k skledam, da si operem roki. »Napačna lega je popravljena, moteča nakaza je s tem odstranjena, zdaj ne bo več ovire ne z želodcem ne z drugim drobjem. Gospodar, preskrbite sklečko sveže in čisto pomolženega mleka, botra, vi pa prinesite čašo vode in žlico!«

Kmalu je bila voda pri rokah. V vodo sem vlil za žličko zdravila, ki se mi je na potovanju nekakrat obneslo zoper morsko bolezen, in dobro žlico vinskega žganja (konjaka), medtem pa poudarjal: »To zdravilo pomiri vsak želodec, če je še tako razdražen. Po eno žlico pred jedjo, pa ostane jed v želodcu. Botra, privzdignite bolnici glavo, da bo laže použila zdravilo!«

Bolnica je trepetala in plaho zrla vame, ko sem nesel žlico zdravila proti njej.

»Zamižite in zinite!« sem velel in izpraznil žlico v drhteča usta.

»Požrite! Srčno! Brž, brž!«

Davila se je revica s požirkom, zaletavalo se ji je, na posled je zdrknil požirek navzdol.

»Zdaj pa dihajte, globoko in mirno!«

Poprej je bolnica mene bodla z očmi, zdaj sem jaz njo; niti za trenutek je nisem več izpustil iz vida.

Čez nekaj časa je prinesel gospodar sklečko z mlekom, rekoč: »Kozje je.«

»Tem bolje,« sem rekel in povohal tekočino. Močno je vonjala po izvoru, zato sem curnil nekoliko vinskega žganja vanjo.

»Botra, dvignite bolnico nekoliko višje in jo dobro podprite od zadaj! Vi, gospodar, mi držite sklečko!«

S strahom se je bolnica ozirala na mleko in name; vzdigovalo se ji je in kolcalo na glas.

»Mižite in mirno dihajte! Tako! Zinite!«

Hud je bil tisti trenutek, ko je začutila bolnica mleko v ustih. Obupno se je ozrla vame in se napravila, da bruhne požirek iz sebe. Srepro sem jo pogledal in srdito velel:

»Požite!«

Zgodilo se je, a takrat se je začel želodec upirati in vzdigovati. Moj srepi in nepremični pogled in neizprosno poveljevanje: »Dihajte, mirno in globoko!« sta zalegla, da se je želodec pomiril.

»Vidite, saj gre, hvala Bogu, če le hočete!« sem jo bodril in pripravil drugo žlico mleka. Tudi drugi požirek se je še zatikal in hotel nazaj, a je vendar obstal v želodcu. Po tretji žlici je bil odpor za spoznanje manjši. V teku pol ure je bila sklečka prazna.

Oddahnil sem se in stopil v hišo, ki je bila še polna obiskovalk; otroška svojat je izginila.

»Kako je z juho?« sem vprašal staro gospodinjo.

»Kakšno juho?« se je zavzela.

Že predno sem naročil juho za bolnico in kavo zase, sem odvrnil nejevoljno.

»Kavo imam, juhe pa ne.«

»Kokoš v lonec; v dveh urah mora biti juha pripravljena!« sem ukazal. Gospodarju sem naročil, da ne sme pustiti nikogar v sobo razen babice, in popivši skodelico kave, sem odšel s pristavkom, da se vrnem čez dve uri.

Zdelan sem bil, kakor da sem kopal ves dan ledino ali podiral hraste, a prišedši na plano, sem bil kmalu svež. Hotel sem na obisk k prijatelju, ki je takrat duše pasel v dobro uro oddaljenem Kalu, a boječ se zamude pri njem, sem krenil na bližnji hrib, ki mu pravijo menda Bojnik.

Imenitno se mi je godilo na tistem sprehodu v pomladanskem popoldnevu. Čudil sem se, koliko lepih, nenavadnih cvetlic raste po tistih pustih goličavah in trnjevem grmičju. Najlepši užitek pa sem imel vrh hriba; diven razgled se mi je odprl na vse strani, zakaj obzorje je bilo vedro kakor ribje oko.

Sonce se je že močno nagnilo, od vzhoda je potegnili hladen veter, ki me je zdramil. Naglo sem odkorakal proti Banjšicam k bolnici.

Blagodejna tišina je vladala v prej tako živahni hiši, Na ognjišču sta ždeli stara gospodinja in babica. Povedali sta mi, da je juha že gotova, da bolnica mirno počiva in dremlje, gospodar pa krepko »drnjoha« na skrinji.

Zunaj se je že mračilo; v sobo mi je svetica babica, luč je bolnico zdramila. Ko me je zagledala, se mi je zdelo, da se hoče nasmehnuti. Dal sem ji z babičino pomočjo dve žlici zdravila brez posebnih težav. Šel sem v kuhinjo po juho, jo pokusil in prinesel v sobo polno sklečko, rekoč:

»Izvrstna juha; pri Treh kronah v Gorici ne napravijo boljše! Botra, to pa podajte vi; bolnica naj jo sreblje kar iz skodele!«

Sedel sem na vznožje in opazoval. Bolničine in moje oči so govorile med seboj jasno in razločno, da ni trebalo drugih besed; sklečka se je srečno izpraznila in prav tako srečno je obtičala vsebina na namenjenem kraju. Izročil sem nekaj zdravil, zabičal obema, koliko in kdaj na bolnica dobiva hrane, in se poslovil z naročilom, naj se gospodar pojutrišnjem zglesi s poročilom.

Mož je mirno godel svojo enolično pesem na skrinji naprej.

Z lahkimi nogami in še lažjim srcem sem v jasni noči odhitel navzdol proti Avčam, kjer sem še ujel zadnji večerni vlak proti domu.

Tretji dan je bil Banjškar že na vse zgodaj pri meni dobre volje, ker se je doma zares obrnilo. Dobil je naročila za nadaljnje ravnanje in brez običajnega tarnanja poravnal račun. Pri slovesu je pomežiknil in hudomušno vprašal, ali je kaj otrok pri nas.

»Doslej dvoje. Ali vam je to kaj mar?«

»Nekaj že, ker pravijo, da gospoda privošči otroke drugim, sebi pa ne.«

»Gobezdač, sedite, da vam odščipnem vsaj pol objestnega jezika!«

Nekaj dni nato sta dobila naša otroka posebno igračo v dar; neznanec iz hribov je poslal vsakemu živega janjčka.

Ob letu se je oglasila pri meni krepka kmetica z zalitim rdečim obrazom; v naročju je nosila otroka, podobnega tistim angelom, ki na slikah godejo na pihala; korenjaška deklina je spremljala dvojico z obsežno culo.

»Me še kaj poznate?«

»Ne morem se dogovediti ne odkod ne odkdaj,« sem priznal svojo pozabljivost.

»Čudno! Saj ste me gledali ko ris, ko ste me pitali s kozjim mlekom in dali zalivati s kurjo juho! Da ste vse to pozabili?«

»Da ste vi tista suha trska z Banjšic?« sem se zavzel.

»Prav tista! Z božje poti prihajamo, s Svete gore in se spotoma oglašamo pri vas z dvema štrucama. Eno vam samo pokažemo. To je ta nikdar siti porednež, ki me če kar živo snesti!« Ponosno je razvila otroka, močnega polletnega fantka, ki je na preiskovalni mizi že čvrsto stal.

»Ta bo še hujši hrust ko oče!« sem pripomnil. »Sile vam ne dela preveč, menda vas celo redi!«

»Druga štruca je pa za vas. Žefka, daj ven veliko škatlo!«

Izročila mi je velik podolgovat hleb presnega masla. Poklical sem ženo in rekel: »Sprejmi te romarje in postrezi jim, da ne omagajo na poti. Ker hočejo pustiti to štruco pri nas, jim pošlji po najlepšo štruco maslenega kruha, kar jih je danes spekel Drašček na Kornju.«

Z učenimi ljudmi je križ

Prijatelj iz mladih let, ki sluje pod samozbranim imenom Trentar, me je povabil k sebi v Trento. Kot mlad zdravnik, zgaran od napornega dela v bolnici, sem rad odhitel k prijatelju v njegovo divno samoto, da preživim z njim del svojega kratkega dopusta. Za moj prihod so redko posejani Trentarji brž zvedeli, saj je njihov »nunec« (duhovnik) razglasil, da imajo v svoji sredi zdravnika, ki da zna odganjati vse tegobe in je pripravljen to svojo umetnost izkazovati kar tako.

Trentarji so bili takrat zelo pametni ljudje; bolezni namreč niso poznali nikakšnih. V tistih dveh ozkih dolinah ob Soči in Zadnjici je bilo takrat okoli šestdeset hišic in toliko bajtarskih družin, zemlje pa vse skupaj komaj za šest srednjih kmetij. Kajpada ni mogla pesniško bajna in turistovsko prezanimiva Trenta hraniti svojih otrok, zakaj ob čistem gorskem zraku in bistri vodi — naj je tudi »Krajcarica« (izvirek v Trenti, ki je baje dobil ime od krajcarja t.j. nekdanjega novca, češ da je vsak požirek tiste vode vreden krajcarja) — morda kdo ozdravi, a živeti se ne da. Tako so komaj doraščajoči Trentarji zapuščali domove; ženske so se obračale na

jug in služile v Gorici in Trstu, moški pa so hodili na sever, največ v rudnik v Rabelj, od tam na Nemško; nekatere je zanašalo celo v Ameriko. Izseljenci se niso vračali, pošiljali so pač domov podpore, a redno so umirali v tujini. Doma ostali Trentarji so doživljali brez bolehanja visoko starost, kolikor se jih ni poprej ponesrečilo. Vsako leto je kdo zdrknil s strmih pečin, ko je mulil travo za svoje koze, ker živali niso mogle tja, vsako leto je koga ubila skala ali zasul plaz. Prehrana Trentarjev je bila zelo zdrava, dasi skrajno pičla. Največ so pele »čompe« (trentski izraz za krompir) s kozjim mlekom, ovseni sok in koruzna polenta; koruzno moko so si nosili Trentarji iz Kranja (trentski izraz za Kranjsko goro), kamor so prodajali tudi edini svoj pridelek, kozličice in janjčke. Kruh so si pekli samo za večje praznike in so ga spoštljivo uživali kot slaščico. Prašičereje ni bilo, ker ni bilo krme za te živali, a čisto brez mesa Trentarji vendar niso bili. Plazovi, sneženi in drugi, so jim dobavljali divje koze, ki so jih Trentarji znali poiskati; kadar ni bilo takih, so hodili v tuja, netrentska lovišča ponje. Sloviti alpinist dr. Kugy opisuje v svoji znani knjigi na dveh mestih, kako so si znali Trentarji pomagati. Eno pot, pravi sam, so imenovali po njem zato, ker je on hodil po njej prvi brez plena na plečih.

Mojega prijatelja poziv, naj se njegove »ovčice« zatečejo po zdravniško pomoč, je ostal prav za prav brez

odmeva, saj Trentarji niso imeli in poznali zdravstvenih potreb.

Moški so stali v gruči na trati pred cerkvico sv. Marije v Trenti, ko smo opravili prazniško službo božjo z mašo, pridigo, litanijami in blagoslovom in se razgovarjali. Iz ozadja se je preril do mene droben starec s čedro (trentski izraz za leseno pipo) v ustih, vabeč me s kazalcem k sebi.

»Kaj bo dobrega, stric?« sem se odzval.

»Z menoj pojdite, če vas je volja,« je odvrnil starec.

»Kaj je hudega pri vas?«

»Pridite pogledat!«

Pa sva šla ob Soči navzgor in krenila v Zapodenj, majhno selišče pod izvirov Soče. Spotoma mi je starec pripovedoval, da je sam pri hiši. Otroci so po svetu, lansko jesen je izgubil družico. Pod Jalovcem je nabirala travo; dobili so jo z zlomljenim tilnikom; težak sveženj nabrane trave se je zakotalil po meleh skoraj do planine.

»Kdo pa je pri vas bolan, da vam treba zdravnika?« sem se zavzel.

»Saj bova kmalu doma, kjer vse sprevidite,« je odvrnil starec.

Prišla sva do njegovega domovanja, majhne hišice, pokrite s škodljivimi. Starec ni šel vanjo skozi vrata od spredaj, ampak je zavil na stran, kjer je bilo v tleh pod

hišico nekakšno duplo. Zlezel je vanje in privlekel na plano obupno meketajočo kozo, meneč: »Tej revici pomagajte!«

»Saj nisem živinski zdravnik!« sem odvrnil malce nejevoljen.

»Zdravnik ste,« je rekel starec odločno. »Če znate pomagati ljudem, boste tem laže živali. Včeraj je skala strla nogo moji ubogi kozki. Saj bi jo zaklal, a je tako dobra za pleme in mleko, da je vendar škoda, tudi če bi imel še katero drugo. Usmilite se naju!«

Kaj sem hotel? Ogledal sem si kozo; starec jo je dvignil na nizek zid, ki je bil okoli hiše za ograjo. Žival je imela zadnjo nogo v gležnju zmečkano. Bil sem v zadregi, kaj naj napravim brez vsakršnih pripomočkov. Medtem se je nabralo precej Trentarčkov in Trentarčic okoli nas, namreč starca, koze in mene. Napisal sem listič in vprašal, kdo zna najbolje teči. Vsi so znali najbolje, listič sem pa izročil največjemu bosopetcu, naj ga nese gospodu nuncu in prinese, kar je bilo naročeno. Drugi je odbrzel v gozd po suh macesnov lišaj, tretji po smolo, četrtega pa sem poslal domov po klobčič preje, kajpada z izpodbudo, da ne bo zastonj. Starcu sem naročil, naj pripravi dve deščici po meri, ki sem jo določil na zdravem kozinem bedru. Čudovito hitro je bilo vse pri rokah, kar sem hotel imeti. Število gledalcev okoli koč je naraslo, ko sem se lotil dela.

Z nunčevim vinom sem očistil kozi rane in jih nama-
zal z oljem istega dobavitelja. Omotal sem poškodovano
nogo s platnenimi cunjami, nato obložil z lišajem, in
pritrdil čez vse deščici na zunanji in notranji strani z
domačo prejo. Da bi obveza bolje držala in se ne premi-
kala, sem jo na nekaterih mestih namazal s smolo. Koza
je ves čas milo meketala.

Delo je očitno uspelo; koza je odšantala sama po vseh
štirih v svoj brlog. Otrokom sem razdelil nekaj drobiža,
starec mi je zagotavljal, da me ne pozabi, če se koza
pozdravi. Jaz pa sem odhitel navzdol k prijatelju, ki me
je čakal s kosilom. Spotoma sem si v bistri Soči opral
roke in odrgnil hlače.

Proti večeru smo polegali na trati pred cerkvijo in se
razgovarjali. Tona Špik, takrat vitek mladenič, je raz-
kladal prijatelju in meni poti, ki se da po njih priti iz
Trente na Triglav, kamor sva hotela naslednji dan z njim
kot vodnikom. Žuborenje Soče in vodnikovo pripovedo-
vanje o krasotah in nevarnostih Zlatorogovega kraljes-
tva me je tako blagodejno zazibalo, da bi si ne želel kon-
ca tega večera.

Iz te zamaknjenosti me je zdramil rezek klic izpred
župnišča: »Gospod nunec, gospod nunec!«

»Kaj bo, srepina?« (goriški hribovski izraz za nekaj,
kar je z običajnimi navzkriž) se je oglasil prijatelj.

Tisti deček, ki mi je bil opoldne za sla, je prisopel k nam in zakričal: »Koze ni več!«

»Katere koze?«

»Tiste, ki jo je zdravnik zdravil!«

»Mar jo je pobral volk ali medved?« je poizvedoval prijatelj.

»Ne, ne. Kverh sam jo je zaklal. Odkar ji je zdravnik nogo povezal, je uboga žival kakor poblaznela in si poskušala nogo oprostiti, da ni bilo več miru v vsem Zapodnju, dokler se je gospodar ni usmilil.«

»Beži v hišo, pobič; Mica naj ti odreze kos kruha, Kverhu pa povej, da bom temu zdravniku ostro prepovedal zdravljenje koz po vsej Trenti!«

»Gospod zdravnik je menda preučen za Trento,« je modro pripomnil Tona Špik.

Drugo jutro po tem neslavnem dogodku smo jo veselo mahali po Zadnjici proti Triglavu, jaz prvič. Prijatelj je zbijal šale, večinoma na moj račun, da je Špik kar vrisikal. Potem je Špik pripovedoval zgodbo, kako se je njegov oče boril z medvedom in pri tem izgubil vso spodnjo čeljust in kako je revček živel še dolga leta, hraneč se po livku s samimi redkobami. Na koncu doline smo se ob studencu odpočili in okrepčali. Ob tej priložnosti sem se dal poučiti o imenih tistega veličastnega gorskega kotla. Hudomušnost je, da najdemo poleg imena Zadnjica tudi ime Luknja, ki je precej višje sedlo

in prehod v svetovno znana Vrata na severni strani Triglava. Presenetila me je okolnost, da se vzpenja nad tema krajema gorski orjak Pihavec, najbolj pa sem se zavzel, ko sem zvedel, da je Pihavčeva soseda onstran dolinice Belega potoka lična gora z imenom Kukla, kar pomeni v sedanji trentščini čečo ali dekle.

Zabavni del naše hoje na Triglav je bil opravljen, začel se je težavni del, ko smo se vzpenjali strmo navzgor proti Zelenici. Jaz sem bil po dveurnem kobacanju v skalovitem žlebu popolnoma zdelan. Špik mi je odvzel nahrbtnik, a tudi ta olajšava mi ni dosti zalegla. Nekaj bolje se je godilo mojemu prijatelju, ki je bil že kolikor toliko vajen gorskih potov; a tudi on je tožil, da se oglašajo v njegovem mehu, pljučih, spomini na nekdanje razpoke. Špik je nama lepo prigovarjal, kakor treba bolnima konjema, a sprevideti je moral, da po tisti naravnostni poti ne prideva pred poldnem na Zelenico, popoldne pa še težje, ker se sonce upre v pečine. Zato se je odločil za ovinek proti Doliču, kamor je pot položnejša.

Gorske poti v takratnih časih niso bile skoraj nikjer nadelane ali zavarovane, izvzemši na Triglavu samem in na Pragu; pot je bila navadno z redkimi rdečimi lisami zaznamovana smer. Špik še tega pomočka ni potreboval, saj je poznal kot lovski čuvaj vse trentske gore in njih pobočja bolje, nego jaz svojo dlan.

Nekaj časa mi je šlo po tistem kraju, ki mu pravijo menda Skok, s hojo znatno laže. Toda nepričakovano mi je zastal korak in sem se kar sesedel. Prispeli smo namreč do zelo strme stene, ki je bila ne vem koliko desetih metrov visoka, ker gornjega roba ni bilo videti, pod nami pa več ko dve sto metrov globoka in več ko pol stotine metrov široka. Preko tiste strmine je bila v gladki steni kakor razpoka, komaj za dlan, na nekaterih mestih še ožja poličica, klinov ali vrvi nič, tudi razpok za oprijemanje nisem videl.

Strt sem tovarišema priznal, da je moje hoje na Triglav konec in da se vrnem čez Luknjo domov. Špik je pograbil moj nahrbtnik in suknjič ter z njima stekel preko stene. Vrnivši se k nama se mi je ponudil, da me ponese tja čez, samo čvrsto naj se mu obesim na ramena, ali — če bi hotel — da me oprta s petimi pasovi. Ta način se mi je zdel še bolj tvegav, zato sem jima zeled srečno pot in se resno nameril nazaj.

»Takšne sramote mi pač ne napravite, gospod zdravnik,« je rekel Špik in me krepko prijel za ramo. »Zgovorjeni smo, da vaju povedem, in sicer oba na Triglav in do Kredarice, in pri tem ostane! Vi pojdete za menoj, z desnico se oprite na mojo ramo, z levico pa se oprijemajte skale. Ne glejte nikamor kakor samo, kam stopite. Da se ne opotečete, bova držala z gospodom nuncem

na zunanji strani palico za ograjo, da ne morete zdrkniti, tudi če hočete!«

»Ne bodi šalobarda,« me je bodril prijatelj, »saj veš, da Špik ne bo tvegala nesreče s teboj! Vstani in hodi v božjem imenu!«

»Bodi!« sem rekel in vstal. Kmalu je bil prehod izvršen natančno po Špikovem vodilu in brez zapletljajev. Špik mi je natočil iz svoje čutarice čašo mrzle kave, prijatelj je curnil vanjo še nekaj žganja. Kmalu mi je bila duša privezana. Zapalil sem si cigareto in se mučil, kako bi popravil svojo sramoto.

»Kaj boš otrobe vezal!« je menil prijatelj. »To se pripeti vsakemu, ki ni vaje gor izza mladega!« Morda je tudi on kdaj kaj podobnega doživel.

»Gospod zdravnik je preučen, kakor sem že včeraj rekel! Za v mesta je učenost menda potrebna in koristna, v gorah pa škoduje in posebno v Trenti, ker učenost dela glavo težko!« je modroval Špik.

Nikdar več ni bilo meni tako lepo na Triglavu, kakor tisto popoldne po »trentski šoli za učene ljudi«, kakor je prijatelj označil moje dogodivščine.

»Trentska šola« je vplivala name zelo blagodejno v marsikaterem pogledu. Znatno mi je uplahnila domišljavost, ki se je človek tako rad naleze po šolah, zakaj očitno mi je bilo takrat dokazano, da je v zaresnih zadevah življenja preprosta razsodnost ali gorjanska pamet

več vredna ko šola ali književna učenost. Kot zdravnik sem se nešteto krat prepričal, kako neugodno vpliva izobrazba na razvoj in potek bolezni; tudi sem se otepal zdravljenja učenih ljudi ne toliko zavoljo njihovega sitnarjenja, kolikor zavoljo slabših zdravstvenih uspehov z njimi.

* * *

Mlad mož, ki se mi je predstavil kot sodnik, je pripeljal svojo sicer brhko ženo, da ji pomagam zavoljo vedno hujšega vnetja v prsih, ki ji povzroča hude bolečine in vročico in onemogoča dojenje. Nasvetoval sem takojšen prerez obilnega tvora, s čimer sta bila oba takoj zadovoljna; menda ju je že domači zdravnik pripravil na takšno zdravljenje.

Ko sem pripravljaj orodje in druge potrebščine, mi je mladi mož pripovedoval, kako se sam že od nekdaj zanima za zdravniške in zdravstvene stvari, da je kot mlad pravnik redno hodil k predavanjem iz sodnega zdravstva, s tovariši medicinci se utihotapljal k operacijam, kot sodnik pa se rad udeležuje raztelešenj in mrliških odkopov.

Ko sem vse pripravil, sem gospoda sodnika vljudno pozval, naj se umakne v čakalnico, češ da opraviva, kar treba, z gospo sama.

Gospod sodnik se je razhudil, češ da mu hočem kratiti pravice in celo dolžnosti, ki jih ima kot zakonski mož do svoje žene, in me zbadljivo vprašal, zakaj mi je njegova navzočnost neljuba.

»Vaša navzočnost ali vaše nadzorstvo me ne moti preveč,« sem odgovoril, »vem pa, da je vse, kar je odveč, napotje! Če že hočete ostati v sobi, sedite v naslanjač pri pisalni mizi in ne glejte semkaj na operacijski stol!«

Gospod sodnik je nekaj mrmral, a ni sedel.

Operacija je bila brž opravljena; gospa je malce zakričala, iz vreza se je usulo toliko gnoja, da sem ga komaj lovil v podstavljeno skledo.

»Hvala Bogu!« je zaklicala gospa očitno zadovoljna.

Tisti čas pa je v kotu pri peči zagrmelo; gospod sodnik je telebnil podolgem in zadel z obrazom na polena pred pečjo in tam nepremično obležal.

Pustil sem gospo in jo potolažil, da je mož samo omedlel. Ona ga ni mogla videti, zabičal sem ji tudi, da se ne sme gibati z odprto rano.

Obrnil sem nezavestnega moža na hrbet in se ga ustrašil; na levem licu je imel precej globoko zevajočo in močno krvavečo useklino. Brž sem mu podložil glavo in mu kar na tleh zažil rano in napravil povoj, ki je pokrtil pol obraza. Vmes sem tolažil ženo, da je bahavi soprog skupil, kar je iskal, in da mu današnji pouk ne more ško-

diti; povedal sem ji tudi, da je rana na licu plačilo za odvišno radovednost.

Ko sem še gospo opravil in povezal, se je razvil mučen in buren prizor. Ona je obupno vekala zaradi moža, on se je zdramil in meneč, da se je ženi zgodilo kaj hudega, je tulil kakor besen. Vstal je in hotel stopiti proti meni, a se je opotekel. Prestregel sem ga in ga zavlekel na oblazinjeno ležišče. Prijel se je za glavo in ko je otipal obvezo, je ostrmel. Trajalo je precej časa, da sta se zakonca pomirila in sprijaznila s položajem. Pripraviti sem jima dal nekaj krepčil v obednici in ju odpustil skozi stanovanje, ker nisem hotel, da bi v čakalnici kdo opazil mojo umetnost, da znam napraviti iz enega bolnika dva.

* * *

Odličen učenjak, znan in priznan daleč preko mej naše domovine, me je povabil k sebi. Bil je takrat bolan že nekaj dni; v goITU se mu je napravil precejšen tvor. Svetoval sem gospodu, naj se napoti za nekaj dni v zdravilišče, kjer se dado take zadeve najlaže odpraviti.

»Kaj se ne da to napraviti doma? Nerad grem v tuje bivališče,« je odvrnil.

»Dobro, pa doma! Povabim še tovariša, ki je zelo izveden v teh zadevah,« sem svetoval.

»Nerodno mi je, da se trudita dva zdravnika okoli mene. Ali ne zadošča eden?«

»Zadošča za silo. Pa naj pride tovariš!«

»Zakaj pa ne vi? Saj ste gotovo že kdaj imeli takega bolnika v rokah in mu sami pomagali?«

»Večkrat že. A moj tovariš je strokovnjak in vam napravi prerez boljše, znosneje za vas.«

»Kar vi pridite in napravite, kar treba. Povejte, kaj naj pripravimo?«

Vrnivši se čez čas sem našel vse v redu pripravljeno; želel sem še, da pride služkinja, če bi trebalo opirati gospoda.

»Opraviva brez nje!« je menil gospod.

In res sva opravila. Lažjega dela nisem imel pri takem opravku ne prej ne poslej nikoli. Gospod ni ganil s telesom, ne trenil z očesom, ko sem mu prediral tvor in pozneje še širil vreznino v ustnem nebu; lipov kip ne prenaša mirneje rezbarjevega dleta.

»To je vse?« se je zavzel, ko sem končal delo.

»Vse!« sem rekel in mu čestital, da ima svoje telo tako poslušno, kakor ga ne najdeš zlepa.

Ko sem se tretji dan od učenjaka poslovil, mi je dal dvakrat večjo nagrado, kakor sem zahteval. Ko sem ga opozoril na pomoto, se je gospod nasmehnil: »Le obdržite, saj ste zaslužili tudi za tistega tovariša, ki ga ni bilo treba!«

* * *

Bilo je pasje dni kmalu popoldne. Ležal sem na klopi, prebiral svoj časnik in dremal. Služkinja mi je prinesla posetnico gospoda, ki da je od daleč in želi nujno govoriti z menoj. Na posetnici sem bral znano ime mladega izobraženca, ki si je pridobil že dosti veljave s svojimi učenimi in zabavnimi objavami. Naglo sem se pripravil, da dostojno sprejemem tako odličnega obiskovalca. Povabil sem ga na verando, kjer je bilo najbolj zračno in hladno v tisti uri, in mu ponudil, videč ga močno spehanega, krepila; vina ali piva ali črne kave ali slatine ali sadnih sokov.

Moj dotlej osebno neznani gost me je krepko oštel, kako si drznem kot novodoben zdravnik njemu, znane-mu borcu za iztreznjenje naroda, nuditi opojnine. Poto-lažil sem ga z izgovorom, da sem mu hotel samo naštetih vse ono, kar mu morem nuditi, da svobodno voli. Izvolil si je kisló vodo in malinovec, jaz sem si dal prines-ti črne kave.

Medtem mi je povedal, da je na poučnem potovanju in si hoče ogledati ljudi in kraje vse naše domovine, pri meni pa da se je oglasil, ker si hoče urediti svoje vega-vo zdravje.

Gost je bil zgovoren že od spočetka. Ko se je okrepčal s slatino in malinovcem, je prešerno razkladal, da je pristen Kumljanec svojevrsten človek. Med drugimi vrlinami, ki odlikujejo vse prave Kumljance, je tudi ta,

da ne poznajo in ne priznajo zdravnikov. Tiste žene, ki pomagajo Kumljancem na svet, jim kuhajo čaje in pripravljajo maže, da se laže poslavljajo od sveta.

»Čudoviti ljudje ste Kumljanci!«

»Kajne?« je dejal samozavestno. »Zdaj pa preidiva na mojo zadevo. Bolan sem.«

»Nikar mi ne kvarite tako lepe slike, ki ste mi jo pričarali o svojih rojakih. Objesten človek vendar ni resno bolan.«

Gost je privlekel stokronski bankovec iz listnice, ga položil na mizo in rekel: »Vzemite si, kolikor hočete ali vse!«

»Spravite tisto krpo! Jaz ne bom zdravil Kumljancev, najmanj za denar!« sem ga zavrnil.

»Vi me nočete zdraviti?« je vprašal očitno užaljen. »Kako da ne?«

»Radi vas samega ne. Ne poznam vaših rojakov Kumljancev, ki so po vašem opisu čvrst in zdrav rod. Vas je zaneslo v svet, svet vas je prevzel od zunaj, od znotraj ste še vedno Kumljanec. Kako naj spravim ob enem samem bežnem obisku do sporazuma Kumljanca in svetovnjaka, ki se borita v vas noč in dan, kar razpoznavam iz vaših spisov. Vrnite se na Kum in pozabite svet, ali predajte se svetu in pozabite Kum. Dvema bogovoma ne morete služiti zdravi!«

Zamislil se je gost, srebal slatino in pihal cigaretni dim kakor železniški stroj. Po daljšem molku je vstal in vprašal: »Kje je vaš rod?«

»Pod Nanosom.«

»Če bi ne bil izpod Kuma, bi hotel biti doma pod Nanosom!«

Zdrav — kolikor hočeš

Dr. Fr. Pavletiču v spomin

Močno sem se prestrašil, ko so me navsezgodaj poklicali k dobremu prijatelju, ki da je ponoči hudo obolel z mrzlico in dušenjem. Hitel sem k njemu, ker mi je bila njegova usoda zelo pri srcu. Poznala sva se že lepo vrsto let. Od njega samega sem zvedel, da je na koncu svojih študij obolel na smrt; da je ležal nekaj mesecev v dunajski bolnici zavoljo pljučnice in gnojne zarebrnice, da je prišel domov v goriško okolico k svoji materi bolj mrtev ko živ in čakal konca. Takrat se je na bolniški postelji poročil s svojo izvoljenko, učiteljico v domači občini, ki je želela poroke, da bi mu kot bolniška strežnica mogla olajšati zadnje dneve njegovega trpljenja, saj ozdravljenja ni pričakovala ne mati, ne ona, pa tudi on sam ne več. S podvojeno skrbno strežbo se je mlademu možu začelo obračati na bolje; po zdravniškem nasvetu je odšel k znancem na Gorenjsko, kjer je čez poletje bival sam z ženico sredi gozda. Tam se je zdravstveno okrepil in pripravil za izpite, ki jih je konec leta napravil in pričel kot odvetniški pripravnik svoj poklic. Ozdravel ni več popolnoma, bolezen mu je desno stran pljuč deloma uničila, deloma stisnila, zato ga je že

vsak manjši napor pri hoji ali govorjenju nenavadno upehal; tudi za vremenske spremembe je ostal sila občutljiv. Nekaj let že je bival kot samostojen odvetnik v mestu in si pridobil nenavaden ugled.

Živo sem se zavedel nevarnega položaja svojega prijatelja in nehvaležne naloge, ki me je čakala. Njega samega dotlej še nisem zdravil, pač pa sem imel precej posla pri njegovi številni družini, kjer sem bil kakor domač.

Ko sem prijatelja pregledal, sem se še bolj preplašil, zakaj ugotovil sem pljučnico na levi, zdravi strani; kako naj siromak prestane bolezen s četrtno zdravih pljuč!

Gospé nisem prav nič prikrival resne nevarnosti in takoj predlagal, da pokličemo še katerega drugega zdravnika v posvete in na pomoč. Gospa, morda po svoji rahli čudi jasnovidka, ni bila toliko splašena kakor jaz, dasi se je zavedala skorajda obupnega stanja, in je na moje vprašanje imenovala zdravnika, ki je soprogu pred leti pomagal s koristnimi nasveti in tudi njo samo zdravil pri pljučnici. Izbira mi je bila zelo všeč, zakaj tudi jaz sem cenil stanovskega tovariša radi njegove izkušnosti in modre preudarnosti.

Moje povabilo je tovariš, ki bi mi bil lahko oče, sprejel prav rad in vesel, da ga še upoštevamo v resnih primerih. Glede presoje bolezenskega stanja sva soglašala, prav tako glede zdravljenja, le glede izida je bil tovariš

manj črnogled od mene. »Takile bolehavci in krehavci,« je menil, »ki so se že dosti preklali z boleznimi, se jih otepajo mnogo laže ko hrusti!«

V skrbeh in mukah so potekali tisti dolgi dnevi; v nočeh pa sem prebiral in proučeval vse, kar sem imel sam in si mogel izposoditi, o pljučnici in ogražanju srca, ki je največkrat vzrok neugodnemu izidu. Vse, kar bi mu utegnilo pomagati, je bilo vedno pri rokah. Večinoma so bile vse te priprave odveč, bolnik je z običajnimi pripomočki in lastno močjo obvladoval bolezen mirno in potrpežljivo. Prve dni bolezni so bile precejšnje težave za voljo prehrane, bolnik je zavračal juho, mleko, kavo, čaje in sadne sokove, češ da se mu vse to gabi; ko smo mu dovolili vino, ki je takrat veljalo kot nevaren strup pri vnetnih boleznih, je kar nekako oživel, vsak dan je izpraznil steklenico starine in z njo vred mu je zadišala tudi juha in drugo.

Napočil je težko pričakovani odločilni dan, menda je bil deveti, če ne enajsti dan bolezni — in srečno potekel; bolnemu prijatelju je odleglo. Veliko veselje je zavladovalo v družini in pri številnih prijateljih in znancih, ki so s sočutjem spremljali potek bolezni; tudi meni se je odvalila težka skala z glave in srca. Le okrevajoči prijatelj je bil otožen in potr. Izprva smo menili, da je njegova turobnost prehodna posledica velikega duševnega trp-

ljenja med boleznijo, ki pa da bo brž minila sama po sebi. Saj prime koga trepet, ko je strah že za njim.

Pri prijatelju je bila zadeva nekoliko drugačna. Tekel je že tretji dan po ugodni preokrenitvi, prijatelj je še ždel nepremično v postelji, mižal ali buljil v strop, na vprašanja je odgovarjal kratko in mukotrpno, sam ni želel ničesar, za hrano se je dal siliti bolj kakor sredi bolezni. Zaskrbelo me je, da bi se ga ne lotila kakšna umobolnost, in prosil sem gospo, naj oprezno dožene vzrok soprogovi potrnosti. Ni ji uspelo, zato sem se ga lotil jaz.

Sama sva bila v sobi. Odprl sem okno, dasi je bila prav za prav še zima, a je sonce že močno sijalo in grelo, in rekel: »Pomlad prihaja, prijatelj, novo življenje se budi! Treba, da se pripraviš nanjo!«

Takrat je uprl svoje velike modre oči vame, solze so mu spolzele po bledih licih in globoko je vzdihnil: »O, da nisem umrl!«

»Ne tolci Boga po glavi!« sem ga zavrnil. »Prestal si nevarno bolezen srečno kakor po čudežu; namesto hvaležnosti do Boga v srcu imaš na jeziku očitek, namesto radosti življenja te objemlje želja po smrti. To je vendar narobe svet, prijatelj!«

»Kaj naj še pričakujem?« je del kakor sam sebi. »Čaka me počasno umiranje, to vidim jasno pred seboj. Ali bi ne bilo bolje, da bi že bilo konec mojih bridkosti in brezupnih skrbi za družino?«

Prekipelo mu je gorje, skorja se mu je otajala, kar me je opogumilo, da sem pričel z vso silo pritiskati na velik duševni tvor z namenom, da ga čimprej iztisnem. Ko se je siromak nekoliko pomiril, sem začel:

»Saj te ne poznam več! Nikdar nisi bil črnogled in malodušen, prijatelj. Kaj te je skrušilo?«

»Prva bolezen pred leti me je pohabila . . . da sem životaril za silo . . . Saj veš, da sem se moral . . . odpočivati na vsakih stopnicah . . . da me je vsak govor pri razpravah zmučil. Kako naj še živim . . . ko sem obolel še na drugi strani . . . Še v postelji me duši, če se le zganem . . . Družina se mi smili . . . Ženi nisem mogel zaupati . . . svojega brezupnega položaja . . . živ mrlič . . .«

Tako je spraval v odmorih vse svoje toge na dan.

»Krivo je tvoje gledanje v bodočnost, prijatelj!« sem ga zavrnil odločno. »Plaši te velika zmota, ki ti kali pravičen vpogled v trenutno stanje in ti zastira prihodnost. Prav za prav je tvoje mnenje o lastnem zdravstvenem položaju zmotno v dvojnem pogledu. Prvič glede bolezni, ki jo pravkar prebolevaš. Nikar ne misli, da mora imeti vsaka pljučnica takšne posledice, kakršne je imela tvoja dunajska. Ta pljučnica, ki jo še čutiš, premine, ako Bog da, v teku nekaj tednov brez posledic; za veliko noč boš, če boš ubogal, tako zdrav, kakor si bil pred to boleznijo. Potem pa pride na vrsto tvoja stara nadlo-

ga, ki se tudi dá znatno izboljšati, če ne odpraviti. Če se resno zavzameš, se popraviš in pozdraviš, da pojdeva, letos še ne, pač pa k letu, skupaj na Triglav!«

Prijatelj je stresal glavo in majal z rokama: »Nehaj, nehaj . . . saj nisem otrok . . . da me pitaš s takimi izmišljotinami . . . ki jih ni bilo in ni . . . in ne bo nikjer! . . . Govori vendar resno . . . mož možu . . . koliko tednov ali mesecev še . . . utegne trajati . . . moje počasno umiranje? . . .«

Takrat pa sem vzrožil in rekel: »Ne imej me za takega bedaka, ki bi se hotel osmešiti pred teboj in tvojimi s praznim govoričenjem! Vem, kaj trdim, in hočem držati svojo besedo, a samo s tem pogojem, da me ubogaš vsaj šest tednov kakor novinec vojak desetnika, brez ugovora in brez oklevanja. Daj mi roko!«

Ni se ganil, strmel je vame kakor splašen mesečnik.

»Udari v roko!« sem ga dramil in priganjal. »Kaj tvegaš ti pri tej pogodbi? Nič, prav nič, saj praviš, da tvoje življenje ne velja piškavega oreha. Jaz se izpostavljam nevarnosti, da se nesmrtno osramotim in za vselej onemogočim pri tebi in vseh najinih znancih! Udari torej!«

Polagoma, kakor brez njegovega hotenja, se mu je iztegnila tresočča se desnica v mojo; krepko sem mu jo stisnil, da se mu je obraz skremžil, in rekel: »Da bo držalo!«

»Bog ti odpusti!« je odvrnil z milo svarečim glasom. »Jaz bi ti ne mogel . . . če si si dovolil . . . z ubogim trpinom . . . kruto šalo . . .«

Poklical sem gospo in sestro strežnico, dal podrobna naročila in odšel iz hiše skrbi mnogo lažji, kakor sem prišel vanjo.

Drugi dan sem našel prijatelja že v naslanjaču baš pri obedu. Z veseljem sem opazoval, kako si je prizadeval, da sam, brez tuje pomoči opravi to nalogo in pospravi vse, kar so mu prinesli. »Da ne bo zmerjanja!« je hudo mušno pripomnil, ozrši se proti meni.

Čez nekaj dni se je že vadil v »sprehajanju« po sobi z odprtimi okni in v smotrnem dihanju, dober teden kasneje je zlezal v bližnji mestni vrt. Tako je šlo naprej, ne vedno gladko, ker se je rado kje kaj zataknilo bodisi zavoljo menjajočega se vremena ali drugih nevšečnosti, a šlo je vendar zdržema na bolje; po veliki noči je smel moj bolnik že v pisarno.

* * *

Prijatelj je bil zadovoljen že z dovršitvijo prvega dela najine pogodbe in se je hotel otresti drugega dela. Izgovarjal se je, da nima časa za nadaljnje »postopanje«, češ, ker mu je zastalo toliko poslov, ki jih mora spraviti v red, dejansko pa se je otepal mojega skrbstva in nadzorstva nad seboj, trdno uverjen, da se zastarele okvare ne dajo

popraviti, in v strahu, da se mi umirjeno in za silo zadovoljivo stanje ne poslabša z negotovim poskušanjem.

»Nikar me ne sili v take tvegavščine!« se je branil, »Kako naj se človeku, ki mu leze četrti križ na pleča in gre njegovo življenje že nizdol, zravnajo ali vrastejo stare pohabe? Ali mi zrastejo na mestu uničenih nova pljuča? Ali naj se mi pomladi srce, ki je dobilo že toliko ran in prask, da se komaj še vkup drži kakor počen in povezan lonec? Hvalim Boga, da še tako shajam, ti pa me pusti v miru!«

Nisem odnehal. Škoda se mi je zdelo, da bi pustil lepo začeto delo neizvršeno. Bolnik se je opomogel od zadnje bolezni prav dobro in nenavadno hitro, kar mi je pričalo o čvrsti odpornosti njegovega telesa, torej o nezmanjšani življenjski moči. Tudi uverjenje, da je prijateljevo nepovoljno zdravstveno stanje posledica morda ne toliko njegove prvotne bolezni, kolikor njegovih nezdravih življenjskih navad ali razvad, me je gnalo, da ga spravim v bolj zdrave življenjske razmere. Zato sem mu predočil, da mora nujno predrugačiti svoj dnevni red, opustiti mehkužne udobnosti in pričeti z utrjevanjem. Pred svojim poklicnim delom naj napravi jutranji sprehod, po končanem delu naj odrine kam dalje ven v prosto prirodo. Kavarni s prijateljsko družbo in tarokom ali šahom naj se kar odpove.

»Kaj, tudi tega in edinega mojega razvedrila mi ne privoščiš več?« mi je tožno očital.

»Zares ne, ker ti želim kaj boljšega. Saj čepiš vse dni v zaprtih prostorih, ali v zakajeni pisarni, prašnih sodnih prostorih ali pri sejah ali v tesnem stanovanju; pojdi zategadelj v prostem času, ki ti je itak pičlo odmerjen, na zrak in v prirodo!«

»Na sprehod naj hodim že zjutraj, da bom moral namesto na delo, v posteljo počivat. Kaj ne veš, da me že tisoč korakov hoje zdela tako, da sem ob sapo in vso moč!«

»Viš, prijatelj, v tem grmu tiči tvoj zajec. Tukaj ga je treba prijeti! Česar ne zmoreš danes ali jutri, napraviš z lahkoto čez teden ali mesec dni, a začeti moraš po pameti in po pameti nadaljevati vaje, brez sleherne sile, brez znatnega navora. Igraje se ti telo privadi na čedalje večje zahteve . . .«

»Pa ne meni, ostarelemu pohabljenču!« se je postavil v bran.

»Tudi tebi, dragi moj posili-starec! Telo je nekaj čudovitega in, dokler je živo, od stroja bistveno različno. S pametno rabo se vse telo in vsak posamičen ud ali drob ne obrablja, marveč jači in — pomlaja, neraba pa ga tako kvari kakor zloraba. Ker ti teh stvari ne poznaš, zato kar ubogaj dalje! Jutri pojdeš pred pisarno na sprehod samo v mestni vrt, tam si oglej nasade, prouči pri

vremenski hišici vreme in se vrni na delo. Po kosilu posesti doma, v kavarno ne smeš. Po pisarni pojdi prav počasi, upehati se ne smeš nikdar, proti kolodvoru; če ti ugaja, počivaj na klopici, kjer ni vetra ali prahu, in priidi domov z mrakom. Čez nekaj dni si jutranji sprehod podaljšaš, da večkrat obhodiš mestni vrt ali da kreneš proti soškemu mostu, večernega pa nateguj polagoma proti Rojcam ali Štandrežu.«

Ni se mogel upirati »nasilju«, zlasti ker sem dobil v njegovi soprogi navdušeno pomočnico in zvesto zaveznico. Polagoma je prehodil moj »podložnik« vso bližnjo okolico v ravnini: Štandrež, Šempeter, Solkan, Rožna dolina in Panovec, Pevma in Šentmaver, Kronberg in Ajševica so mu postajali zanimiva odkritja. Nato sem ga naravnal navzgor, Grad in Kostanjevica, Stara gora in Sv. Marko nad Šempetrom, Oslavje in Kalvarija nad Podgorjo, Sv. Katarina nad Kronbergom so mu bili stari znanci, ki jih je obiskoval po tolikih letih odsotnosti z vdano ljubeznijo in žalostjo v srcu, da jih je zanemarjal od dijaških let.

Prišlo je poletje, prijatelj je odšel s svojo družino letovat na Vrhniko. Od tam sem dobival sporočila, da je prebredel vse gozdove in prehodil vse griče in hribe in gore v bližini.

Prišla je jesen tistega leta, ki je bilo nenavadno vroče v marsikaterem pogledu. Sedeli smo v znani gostilni na

običajnimi »tedenskem večeru«, premlevali dogodke preteklih dni in kovali načrte za prihodnje. Nenadoma se je pojavil med nami naš skupni prijatelj in bivši moj »podložnik«, ki se je že pred meseci izneveril mojemu varuštvu. Po burnem odzdravu se je postavil v hribo-laški opremi sredi sobe in samozavestno ugotovil: »Kaj-ne, osem in pet in dvajset minut?«

»Točno!« mu je zadonelo od omizja. »Odloži, prise-di in povej, odkod in kako tako čvrsto in junaško!«

Z uro v roki je s poudarkom ugotavljal: »Ob tri četrt na dvanajst je bila končana razprava na ajdovskem so-dišču, ob četrt na eno sem pokosil, ob eni sem korakal skoz Slokarje, ob treh sem bil Predmejo, kmalu po štiri-rih na Čavnu, ob petih sem pil kislo mleko na Selovcu (gozdarska hiša in gostilna za Kucljem), ob pol sedmih sem bil na Trnovem, radi bližajoče se noči si nisem upal čez Ravnico po bližnjici in sem moral po cesti čez Pre-val in Solkan, sicer bi bil pol ure prej doma.«

Vsi smo zastrmeli. Tovariš Korle, ki se razume na zgodbe in kraje, je ob splošni pozornosti razložil: »Naš prijatelj je prehodil v osmih urah pot, dolgo okoli štiri-deset kilometrov, in se je na tej gorski poti povzpел od 108 m nadmorske višine v Ajdovščini na približno 1250 m pod Čavnom in se spustil navzdol na 90 m. Jaz, ki sem za tretjino let mlajši od njega, bi si ne upal dosti izbolj-šati tega rekorda!«

Kakor bi nam sapo zaprl, smo nemo občudovali tovariša, ki se nam je žareč v zagorela lica posmihal rekoč: »Hotel sem častito družčino samo pozdraviti in opravičiti svojo več ko polletno odsotnost! Zdaj pa moram še naprej, da ne bo preveč skrbi doma in zamere pri krutem mojem trinogu! Bog z vami!«

Pokazal je z roko name, se zasukal na peti kakor vitek mladenič in odšel.

Tako čvrst je ostal še dolgo let.

* * *

Med vojno sva se videvala bolj redko in kratko. Prizrčno je bilo najino svidenje v Gorici proti koncu pomladi l. 1918., ko se je mesto začelo dvigati iz ruševin. On je prihajal časih po svojih poklicnih poslih in tiste dni stanoval v tesni sobici pri starem znancu, jaz sem se trudil, da si pripravim vsaj zasilno bivališče in pomagam pri začasni vzpostavitvi porušene bolnice. Naslednjega dneva večer sva si določila za pomenek po tolikih letih, polnih grozot in usodnih dogodkov. Bilo je takrat nena-
vadno vroče in soparno vreme.

Prišlo je čisto drugače. Brž popoldne naslednjega dne je prisopel k meni dober znanec s poročilom, da se je najin prijatelj zgrudil na cesti in da ga je on s pomočjo drugih zavlekel v bližnjo kavarno. (Kakor sem dognal kasneje, je imel prijatelj tisto dopoldne dolgotrajno in

zelo težavno razpravo, nato se je napotil proti svojemu stanovanju v žgočem soncu — gologlav! Bržkone je bil vaje tisti čas hoditi brez pokrivala, ni pa se, zamišljen v svoje posle, zavedel razlike med megleno Ljubljano in sončno Gorico.)

Bridko se mi je nasmehnil, ko se je med mojim preiskom nekoliko zavedel, odkimal z glavo, rekel pa nič. Ugotovil sem možgansko kap zavoljo vročine. Spravili smo ga na njegovo stanovanje in videč, da ni opreme ne ljudi za najbolj skromno nego in postrežbo, sem hitel v vojno bolnico, ki je bila takrat edina urejena za bolniško oskrbo. Sprejeli so bolnika, s pomočjo vojnih oblasti sem obvestil prijateljevo družino o nesrečnem dogodku. Gorica je bila takrat vojno ozemlje, vsa občila v vojni upravi.

Vse prizadevanje za prijatelja je bilo zaman, drugi dan je izdahnil, ne da bi se še zavedel. Ležal je na odru v podzemeljski kapelici nedovršene cerkve Srca Jezusovega; pokopali so ga na vojnem pokopališču ob šempetrski cesti. Nebo je tisti dan usipalo gost dež in zdelo se mi je, kakor da plače ob novem grobu vsa goriška dežela, ne samo peščica njegovih prijateljev in znancev, ki smo mogli biti navzočni.

